

**МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ХУУЛЬ ЗҮЙН БАЙНГЫН ХОРООНООС
ЗОХИОН БАЙГУУЛСАН “ЖАГСААЛ ЦУГЛААН ХИЙХ ЖУРМЫН ТУХАЙ
ХУУЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТ”-ИЙН ТАЛААРХ НИЙТИЙН СОНСГОЛЫН
ХУРАЛДААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ**

2021 оны 12 дугаар сарын 30

Улсын Их Хурлын гишүүн Н.Учрал ирц, нийтийн сонсголын дэг, хуралдааны дарааллыг танилцуулж, хуралдааныг даргалав.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/ : Энэ өдрийн амар амгаланг айлтгая. Сонсголд, оролцогчдын ирц бүрдсэн тул ерөнхий хяналтын сонсголыг явуулж эхэлье. Сонсголд оролцож байгаа байнгын хорооны гишүүд, оролцогч та бүхэндээ энэ өдрийн амар амгаланг айлтгаж мэндчилье ээ. Улсын их хурлын үндсэн зорилт бол ард түмний төлөөллийн дээд байгууллагын хувьд ард түмний засаглах эрхийг хангах явдал юм аа. Монгол улсын үндсэн хуулийн гуравдугаар зүйлийн нэг дэх хэсэгт Монгол улсад засгийн бүх эрх ард түмний мэдэлд байна. Монголын ард түмэн төрийн үйл хэрэгт шууд оролцож, мөн сонгож байгуулсан төрийн эрх барих төлөөлөгчдийн байгууллагаараа уламжлан энэхүү эрхээ эдэлнэ ээ гэж заасан байдаг аа. Үндсэн хуулийн болон парламентын засаглалын энэ суурь зарчмыг хэрэгжүүлэх нэг чухал арга зам бол улсын их хурлын шийдвэр гаргах үйл ажиллагаа нээлттэй, ил тод байх, улсын их хурлаас баталсан хуулийн хэрэгжилтийг иргэд, олон нийтийн оролцооны үндсэн дээр шүүн тунгаан хэлэлцэх юм аа. Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийг монгол улсын үндсэн хуульд нийцүүлэх, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах асуудлаар хууль зүйн байнгын хороон дээр нийтийн сонсгол зохион байгуулах асуудлыг иргэний нийгмийн байгууллагад санаачилсныг улсын их хурлын нэр бүхий гучин долоон гишүүн дэмжин гарын үсэг зуран 2021 оны 11 сарын арван 09-ний өдөр Улсын Их Хурлын даргад албан бичгээр хүргүүлсэн. Уг саналын дагуу Хууль зүйн байнгын хорооны 2021 оны 12 дугаар сарын 15-ны өдрийн 25-р тогтоолоор Нийтийн сонсголын товыг мөн өдрийн 26-р тогтоолоор Нийтийн сонсгол даргалагч ажиглагчийн тоог тус тус тогтоон нийтийн сонсголын тухай хуулийн 8-р зүйлийн 8.1, Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 116-118 дугаар зүйлд заасны дагуу Жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай хуулийн хэрэгжилтийг хэлэлцэн, тулгарч байгаа сорилтыг даван туулах арга замыг тодорхойлох зорилгоор өнөөдөр энэхүү нээлттэй сонсголыг зохион байгуулж байна аа. Тайван замаар жагсаал, цуглаан хийх эрх чөлөөг хүн төрөлхтний хүний эрхийн үндсэн хууль болох Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалын 20-р зүйлийн 1 дэх хэсэгт 1966 онд Нэгдсэн Үндэсний Байгууллагаас баталсан Иргэний болон улс төрийн эрхийн олон улсын фактын 21-р зүйл баталгаажуулсан байдаг бол Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 16-д мөн энэхүү эрх чөлөөг баталгаажуулсны зэрэгцээгээр жагсаал цуглаан хийх журмыг хуулиар тогтооно гэж заасан байдаг. Үүний дагуу Жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай хуулийг 1994 оны 7-р сарын 07-ны өдөр баталсан бөгөөд тайван жагсаал, цуглаан хийх, иргэдийн үндсэн хуулийн эрх, эрх чөлөөг баталгаажуулах, жагсаал цуглаан хийх журмыг тогтоох, уул арга хэмжээний үед нийгмийн хэв журам, иргэдийн аюулгүй байдлыг хангахтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад уг

хуулийн зорилго оршино гэж тодорхойлсон. Хуулийн хэрэгжилттэй холбоотойгоор хэд хэдэн асуудлыг тодотгохыг хүсэж байна аа. Хууль батлагдсанаас хойших хугацаанд нийт 5 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан байна. Гэсэн хэдий ч нийгмийн хөгжлийг даган хүмүүс үзэл бодлоо илэрхийлэх хэлбэр нь манай 1994 оны хуульд заасан шиг урьдчилсан зохион байгуулалттайгаар цугларах байдлаар хязгаарлагдахгүйгээр тал бүрээс цуглан нийлэх буюу аяндаа үүсэх хөдөлгөөн хэлбэртэй байх, цахим орчин, нийгмийн сүлжээ ашиглан эрхээ хэрэгжүүлэх зэргээр хувьсан өөрчлөгдөж байна. Тийм ч учраас уг хуулийн зохицуулалт концепц нь нийгмийн хөгжил, Олон Улсын хүний эрхийн баримт бичиг, чиг хандлагад нийцэхгүй байна, Хүний эрхийг зөрчиж байна гэх зэргээр шүүмжлэл, хэлэлцүүлэг нийгэмд ихээхэн өрнөж байна аа. Энэ нь хуулийн үйлчлэх хүрээ, зохицуулалтын талаар эргэж харан хэрэгжилтэд үнэлгээ хийх хэрэгцээ, шаардлага байгааг харуулж байгаа юм аа. Түүнчлэн тайван замаар жагсаж, жагсаал цуглаан хийх эрх чөлөө нь ялгаатай, үзэл бодол, итгэл үнэмшил, үндэс угсаатай хүмүүс хоорондоо эрх тэгш, эв найртай харилцах боломжтой, ардчилсан олон ургалч үзэл бүхий нийгмийн үндэс суурь болдог онцлогтой. Харин энэхүү эрх чөлөөг зүй зохистой хэрэгжүүлэх нь нийгмийн хариуцлагын тусдаа ойлголт юм. Хүний тайван замаар жагсаал цуглаан хийх эрхийг үр дүнтэй хэрэгжүүлэхэд нэг талаас тухайн жагсаал цуглаанд оролцогсдын аюулгүй байдлыг хангах хэрэгцээ шаардлага байдаг бол нөгөө талаас олон нийтийн аюулгүй байдал, нийгмийн хэв журмыг хангахад төрийн оролцоо, зохицуулалт зайлшгүй шаардлагатай. Бид өнөөдөр хүний эрхийн талаар ярьж байгаа ч иргэний үүрэг хариуцлагыг мартаж болохгүй ээ. Хүний эрх, үүрэг хоёр ямагт параллель явах учиртай. Үзэл бодлоо илэрхийлэх нэрээр хүний нэр төр, алдар хүндийн эсрэг гэмт хэрэг, зөрчлийн шинжийг агуулсан үйлдэл хийж болохгүй нь мэдээж бөгөөд нийтийн өмч хөрөнгийг сүйтгэх, устгах болон нийгмийн эмх замбараагүй байдал үүсэж, хүн амь нас, эрүүл мэнд, амь нас ч хохирч болох эрсдэл үүсдэг. Үүсдэг гэдгийг бид 13 жилийн өмнөх 7-р сарын 01-ний өдрийн жишээгээр мэдэх билээ. Тэгэхээр уг эрхээ хэрэгжүүлэхдээ иргэд өөрсдөө ч эрхийг нь хангах арга хэмжээ авахдаа ч, төр ч мөн өөрөө хариуцлагатай хандахын зэрэгцээ хуулиар төрийн оролцоо, зохицуулалт ямар түвшинд байхыг эргэн харах шаардлага зайлшгүй үүсэж байна. Жагсаал цуглаан зохион байгуулах, оролцсон хүн жагсаал цуглаан зохион байгуулах, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэхэд тулгамдаж байгаа гол асуудлуудын нэг нь иргэд жагсаал цуглаан зохион байгуулахынхаа өмнө бүртгүүлэх хүсэлтээ хүргүүлдэг, засаг дарга хянан үзээд бүртгэх эсэхийг шийддэг. Бүртгээгүй тохиолдолд иргэд үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэн жагсаал хийхээр цагдаа хүчний байгууллагаас очиж шаардлага тавьдаг. Улмаар албадан тарааж зохион байгуулсан хүн төрийн бус байгууллагуудыг зөрчлийн хуулийн дагуу шийтгэдэг зохицуулалт болоод байна. Үүнээс шалтгаалж албан үүргээ гүйцэтгэж, хууль хэрэгжүүлснийхээ төлөө цагдаа, иргэдийн хооронд зөрчил үүсэж байна. Угтаа цагдаагийн байгууллагын үндсэн үүрэг нь жагсаал, цуглааныг албадан тараах бус нийтийн хэв журмыг сахиулах, жагсаал цуглаанд оролцогчдын аюулгүй байдлыг хангах байдал, хуулийн зохицуулалтаас шалтгаалж тэд иргэдийг хамгаалагч бус бидний эсрэг ажилладаг, хүний эрхийг зөрчигч нар мэтээр нийгэмд буруу ташаа ойлголт бий болгож байна. Дээрх тогтолцоог иргэд жагсаал цуглаанаар бүртгүүлэхээр ирэхэд

засаг даргын тамгын газрын зүгээс мэдэгдэл өгч, эрх үүргийг нь танилцуулдаг байх гэх мэтээр хууль эрх зүйн орчныг сайжруулах, боловсронгуй болгох боломж бололцоо байгаа гэж харж байна аа.

Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын факт зааснаар тайван жагсаал цуглаан хийх эрх чөлөөг хязгаарлаж байгаа аливаа хязгаарлалт нь зайлшгүй бөгөөд зорилгодоо тохирсон байх ёстой ба Европын аюулгүй байдал, хамтын ажиллагааны байгууллагын ардчилсан институт, хүний эрхийн газар болон Венецийн комиссын гаргасан тайван замаар жагсаал цуглаан хийх эрх чөлөөний удирдамжид, албан тушаалтнууд тухайн жагсаалын зорилго, шинж чанарыг өөрчлөхүйц хязгаарлалт хийж болохгүй. Жагсаал цуглаан хийхийг хориглох, эсвэл хязгаарлах нь үргэлж эцсийн арга хэмжээ байх ёстой төдийгүй зохицуулах өөр арга хэлбэр сонгох боломжгүй үед л хязгаарлалт тогтоох нь зүйтэй гэж заасан байдаг. Гэтэл манай хуулийн дагуу бол засаг дарга хуульд заагаагүй үндэслэлээр жагсаал цуглааныг бүртгэхээс татгалзаж, иргэдийн эрхэнд халддаг тохиолдлууд гарч байгаа. Иргэдийн иргэний эрх чөлөөг засаг дарга үзэмжээрээ шийтгэх боломжтой хуулийн зохицуулалт байж хэрхэвч болохгүй. Манай улс ардчилсан улс болохын хувьд хүний эрхийг дээдлэн, хүчирхийллийн бус аргаар сонгосон хэлбэрээрээ төрийн бодлого тогтоосон дэг журмыг эсэргүүцсэн, төр засагтаа дуу хоолойгоо хүргэх боломжийг иргэн бүртээ нээлттэй хэвээр хадгалах ёстой. Хуулийн хэрэгжилт, алдаа оноо, тулгамдаж байгаа асуудал зэргээр мэдээлэл өгөхөөр энд холбогдох байгууллагын төлөөлөл, албан тушаалтнууд, нийтийн сонголд оролцож байна. Тиймээс өнөөдрийн сонсголоор хууль дахь тодорхойлолтыг өөрчлөхөөс эхлээд төрийн зохицуулалт, цагдаа хүчний байгууллагын оролцоо, түүний хүрээ хязгаар, хэвлэл мэдээллийнхний оролцоо, тэднийг хамгаалах, жагсаал, цуглаан зохион байгуулагч оролцогч нарын эрх, үүрэг, тэдэнд хүлээлгэх хариуцлагын талаар олон асуудлыг төрийн холбогдох байгууллагын төлөөллүүд болон оролцогчид та бүхэн хөндөн ярилцаж, хуулийг сайжруулах арга замыг тодорхойлж эрэлхийлж, иргэдийн эрх, эрх чөлөөг зохистойгоор хангах гарц гаргалгааг хэлэлцэнэ ээ гэдэгт итгэл төгс байна. Өнөөдрийн ерөнхий хяналтын сонголд ажиглагчаар 3 хүн оролцогчоор 18 хүн, мөн төрийн байгууллагуудын төлөөллүүд оролцож байна. Сонсголын үйл ажиллагаанд амжилт хүсье ээ.

За сонсголын дэгийг та бүхэнд танилцуулъя: Жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай хуулийн хэрэгжилтийн талаарх сонсголын дэг сонсголыг дараах дэгийн дагуу зохион байгуулна.

Нэг: Сонсгол даргалагч сонсголын сэдэв, хүсэлт, сонсгол зарласан огноо сонсголд дуудагдсан албан тушаалтан холбогдох этгээд сонсгол, оролцогчдын тоо, сонсголын дэг зэргийг танилцуулна.

Хоёр: Сонсгол зохион байгуулах хүсэлт гаргасан этгээд, эсхүл тэдгээрийн төлөөлөгч хүсэлтийнхээ дагуу үндэслэл, шаардлагын талаар 10 минутад багтаан танилцуулга хийнэ.

Гурав: Сонсголд оролцогч байгууллагууд хуулийн хэрэгжилтийн талаар танилцуулна. Танилцуулга хийх хугацаа 10 минутаас илүүгүй байна.

Дөрөв: Санал, тайлбар танилцуулгатай холбогдуулан асуулт асуух хугацаа 4 минутаас илүүгүй, нэмэлт асуулт асуух хугацаа 1 минутаас илүүгүй байна.

Тав: Асуулт асуух байнгын хорооны гишүүдийн дарааллыг сонсгол даргалагч тогтооно. Дарааллыг тогтоохдоо олонх болон цөөнхийн төлөөлөл тэнцвэртэй асуух зарчмыг баримтална.

Зургаа: Байнгын хорооны гишүүд асуулт асуусны дараа сонсголд оролцогчдын зүгээс асуулт асууна. Оролцогчийн асуулт асуух хугацаа 4 минут байна. Нэг удаа нэмэлт асуулт асуух хэрэгтэй.

Долоо: Ажиглагч нь сонсголын үед асуулт асуух, үг хэлэх эрх эдлэхгүй.

Найм: Асуулт хариулт дууссаны дараа сонсголд оролцогчид болон хүсэлт гаргасан төлөөлөл оролцогчдын тооноос хамааран 5 минутын хугацаанд үг хэлнэ. Шаардлагатай тохиолдолд нэмэлт цаг сунгах асуудлыг хуралдаан даргалагч шийдвэрлэнэ.

Ес: Сонсголд оролцогч үг хэлэх дарааллыг сонсгол даргалагч тогтоох ба оролцогчид сонсголын танхимд ирсэн хугацааны дагуу үг хэлэх эрхийг олгож болно. Дарааллыг тогтоохдоо эерэг болон эсрэг саналтай олонх болон цөөнхийн төлөөллийг оролцуулах зарчмыг баримтална.

Арав: Асуулт асуух үг хэлэхдээ сонсголын сэдвээс өөр сэдвийг хөндсөн тохиолдолд сонсгол даргалагч асуулт асуух, үг хэлэхийг хязгаарлана.

Арван нэг: Үг хэлэх, асуулт асуухдаа дараах үйлдэл гаргахыг хориглоно. Үүнд оролцогч нь сонсголын явцад санал хэлэх, тайлбар дүгнэлт гаргах, асуулт асуух, асуулт хариулахдаа, бүдүүлэг үг хэллэг хэрэглэх, бусдыг доромжлох, нэр төрийг нь гутаах басамжлах, яриаг нь таслах, бусдын өмнөөс үг хэлэх, хүч хэрэглэх зэрэг үйлдэл гаргахыг хориглоно.

Арван хоёр: Сонсголд оролцох, бүдүүлэг үг хэлийг хэрэглэх, бусдыг доромжлох, бусдын яриаг таслах, сонсгол даргалагчийн зөвшөөрөлгүйгээр үг хэлэх зэргээр сонсголын үйл ажиллагаанд саад учруулсан болон сонсгол даргалагчийн хууль ёсны шаардлагыг биелүүлэхээс татгалзвал, сонсгол даргалах, сонсголын дэгийг баримтлахыг шаардах шаардлагыг үл биелүүлбэл оролцогчийг сонсголоос гаргах.

Сонсгол даргалагчийн эрх үүрэг: Сонсгол дарагдагч. Нийтийн сонсголын тухай хуулийн 17-р зүйлд зааснаас гадна дараах эрх эдэлж, үүрэг хүлээнэ. 13.1 сонсголын бэлтгэлийг хангах. 2 сонсголыг товлосон цагт эхлүүлэх дэгийг зохион дэгийн дагуу зохион байгуулах, 3 гишүүд болон оролцогчид асуулт асуух, үг хэлэх зөвшөөрөл өгөх, 4 сонсголд уригдан ирсэн хүмүүс гишүүдийн асуултад хариулах тайлбарыг зөвшөөрөл өгөх. 5 сонсголын тайланг хэлбэржүүлэх ёсчлох ажлыг зохион байгуулах, 6 хүндэтгэн үзэх шалтгаантай гишүүнд чөлөө өгөх 7 сонсголын дэгийн биелэлтэд хяналт тавих сонсголд оролцогчдоос түүнийг биелүүлэхийг шаардах, 8 оролцогчийн асуулт, санал мэдээлэл нь сонсголын сэдэвт хамааралгүй эсвэл ялгаварлан гадуурхсан доромжилсон хувийн шинжтэй эсвэл зохисгүй үг хэлэх, хэрэглэсэн бол таслан зогсоох. 9 сонсголын

дэгийг зөрчсөн бол оролцогчийн үг хэлэх эрхийг сануулахгүйгээр хасах, 10 сонсголын тогтсон сэдвээс өөр сэдвийг хөндсөн тохиолдолд сануулга өгөх, 11 сонсголын үйл ажиллагаанд саад учруулсан этгээдийг танхимаас гаргах, 13.11 за 14 сонсгол дараалал, сонсголыг хааж үг хэлнэ гэсэн энэ дэгийн даруу дагуу сонсгол зохион байгуулагдана. Сонсголын дэгийг та бүхэнд танилцуулж дууслаа.

За ингээд сонсголын зорилго мэдээллийг та бүхэнд илтгэлд танилцуулсан. За ингээд өнөөдрийн хэлэлцэх асуудал бол Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийн хэрэгжилтийн тухай асуудал байгаа. Ажлын хэсэг, оролцогч за сонсголд оролцогч нарыг танилцуулъя. Оролцох албан тушаалтнууд Хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүн Г.Нарантуяа, Цагдаагийн ерөнхий газрын дарга хошууч генерал Ж.Болд, Цагдаагийн ерөнхий газрын дэд дарга хурандаа Р.Отгонжаргал, Цагдаагийн ерөнхий газрын мөрдөн байцаах албаны дарга хурандаа Б.Батсуурь, Цагдаагийн ерөнхий газрын хуулийн хэлтсийн дарга хурандаа Л.Нямдаваа, Нийтийн хэв журам хамгаалах олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах албаны дарга хурандаа Ц.Лхагвасайхан, Улсын ерөнхий прокурорын газрын орлогч прокурор М.Чинбат, Улсын ерөнхий прокурорын зөрчлийн хэрэг мөрдөн бүртгэх ажиллагаанд хяналт тавих хэлтсийн дарга Ц.Батболд, Сүхбаатар дүүргийн засаг даргын тамгын газрын хууль зүйн тасгийн дарга П.Булгамаа. Нийслэлийн засаг даргын тамгын газрын Хууль эрх зүйн хэлтсийн Ахлах мэргэжилтэн А.Ууганбаяр, Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийн хэрэгжилтийн талаарх өгсөн энэхүү сонсголд бүртгүүлсэн иргэдийн мэдээлэл ажиглагчаар Галбадрахын Ууганбаатар, Отгонтөгсийн Тодбулаг, Цээхээн Адьяахишиг гэсэн ажиглагч нар ажиглагчаар бүртгүүлсэн байна.

За оролцогчоор А.Пүрэвдулам, Б.Цацрал, Б.Барс, М.Хулан, Б.Батдэлгэр, С.Мөнхчулуун, Б.Баяраа, Т.Бүдээхүү, Б.Болорсайхан, А.Сандагсүрэн, Б.Мягмардорж, Б.Чулуунбаатар, Л.Ган-Од, М.Ариунболд, Д.Ичинхорлоо, Ш.Анхмаа, Б.Тэмүгэн, Р.Очирбал нарын 18 оролцогч бүртгүүлсэн. Үүнээс ирсэн нь одоо өнөөдрийн л хүмүүс байна шүү дээ. Тэгэхээр нөгөө нэг сонсголд оролцмоор байна аа гээд уриалга гаргаад дэвшүүлээд хэвлэл мэдээллээр шаардаад байсан оролцогч нар хаана байна? Арван оролцогч л ирсэн байна. Тэгээд одоо яг шаардсан хүмүүс нь ингээд оролцохгүй байна шүү дээ. Сонсгол зохион байгуулахаар тэгэхээр хэвлэлээр болохоор янз бүрийн юм яриад байдаг. Тэгээд ингээд яг хуулийн хэрэгжилт ярья аа, холбогдох албан тушаалтнуудыг нь уриад оролцуулъя гэхээр ирдэггүй. Тэгэхээр хэвлэл харахаараа л олон юм ярьдаг л байдалтай л байгаа шүү дээ. Тэгэхээр энэ оролцогч нар нэмж ирэх юм болбол одоо нэрээ өгөөрэй гэж хэлмээр байна. Хууль зүйн байнгын хорооны энэхүү нийтийн сонсголд оролцогч их хурлын гишүүдийн ирцийг бас танилцуулъя аа. За өнөөдөр бас та бүхэнд холбогдох мэдээллийг өгч, бас тодорхой асуултуудад бас хариулт өгнө. УИХ-ын гишүүн, ХЗДХ-ийн сайд Х.Нямбаатар ирсэн байна. УИХ-ын гишүүн Н.Алтанхуяг, Ц.Мөнхцэцэг, Б.Пүрэвдорж, Ш.Раднаасэд, Ц.Сэргэлэн Д.Сарангэрэл нар нийтийн сонсголд оролцож байна. За ингээд өнөөдрийн хэлэлцэх асуудлын дарааллын дагуу Жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай хуулийн хэрэгжилтийн талаарх Цагдаагийн ерөнхий газрын танилцуулгыг Цагдаагийн ерөнхий газрын Хуулийн хэлтсийн дарга, цагдаагийн хурандаа

Л.Нямдаваа танилцуулна аа. Танилцуулга хийгдсэн хугацаа арван минутаас илүүгүй байна гэж сонсголын дэгт заасан байгаа. Л.Нямдаваа даргыг урьж байна. Гуравдугаар микрофон.

Л.Нямдаваа /ЦЕГ/. Цагдаагийн байгууллагаас нийтийн хэв жур хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үндсэн чиг үүргээ хүний эрх, эрх тэгш байдлыг хангах, аливаа гэмт хэрэг зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, гэмт халдлагаас иргэдийг хамгаалах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэн ажиллаж, тайван жагсаал цуглаан, иргэдийн үзэл бодлоо илэрхийлэх асуудал нээлттэй, хүнд хүндэтгэлтэй ханддаг болохоо юуны өмнө илэрхийлье. Цагдаагийн байгууллагад бүртгэгдсэн судалгаагаар 2017-2021 онуудад улсын хэмжээнд нийт 983 жагсаал цуглаан, өлсгөлөн, суулт зохион байгуулагдсан. За үүнээс 2017 онд 128, 2018 онд 180, 2019 онд 206, 2020 онд 255, 2021 оны 12 сарын 20-ны өдрийн байдлаар 214 удаагийн жагсаал цуглаан зохион байгуулагдсан байна. За судалгаанаас үзэхэд сүүлийн 5 жилийн хугацаанд зохион байгуулагдсан жагсаал цуглаанд жилд дунджаар 127 нэгжээр өссөн үзүүлэлттэй харагдаж байна. За жишээ ярихад 2017 онд 128 жагсаал цуглаан зохион байгуулагдсан, гурав нь өлсгөлөн байхад, 2021 онд 214 жагсаал цуглааны 11 нь өлсгөлөн зохион байгуулагдсан байна аа. За дэлхий нийтийг хамарсан коронавируст халдвар, цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх хариу арга хэмжээний хүрээнд Монгол Улсын Засгийн газар, Улсын онцгой комисс, Нийслэлийн засаг даргын захирамжийн дагуу 2020, 2021 онд гамшгаас хамгаалах өндөржүүлсэн болон бүх нийтийн бэлэн байдал шилжсэн бөгөөд энэ үед Жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай хуулийн 8-р зүйлд жагсаал цуглаан болон өлсгөлөн зохион байгуулахыг хориглох юм. Гуравт улс орны тодорхой нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд гамшиг болон аюул тохиолдсон бол тухайн нутаг дэвсгэрт жагсаал цуглаан хийхийг хориглоно. Зургаад гудамж талбай, өлсгөлөн зарлахыг хөндлөнгөөс зориуд зохион байгуулахыг хүний амь нас, эрүүл мэндийг үл хайхарсан хүмүүнлэг бус үйлдэл гэж үзэж хориглоно гэсэн зохицуулалттай боловч жагсаал цуглаан, өлсгөлөн суух, суулт хийх явдал гарсаар байна аа. За түүнчлэн Корона вируст халдварын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хуулийн 12.2 дахь хэсэгт иргэн цаг тахлаас урьдчилан сэргийлэх, гэмт хэргээс сэргийлэх, тэмцэх талаар дараах үүрэгтэй гээд 12.2.1-д эрх бүхий байгууллагаас баталсан шийдвэр, хорио цээр, хөдөлгөөний болон цагийн хязгаарлалтын дэглэмд заавар, журам, шаардлага, сэрэмжлүүлэг, анхааруулга, зөвлөмжийг биелүүлэх үүрэг биелүүлэх гэж зохицуулсан. За Цагдаагийн байгууллагаас хуульд заасан үндсэн чиг үүргээ хэрэгжүүлэх хүрээнд нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдал, иргэдийн эрүүл мэнд, эд хөрөнгө болон жагсаал цуглаанд оролцогчдыг гэнэтийн ослоос хамгаалах үүргээ хэрэгжүүлж энэ хүрээнд жагсаал цуглааны арга хэмжээ зохион байгуулагч 118 иргэнд Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийн 18.3, 9.9.1, Зөрчлийн тухай хуулийн 5.13, 5.8-р зүйл Улсын онцгой комиссын даргын 2021 оны 18-р тушаалаар болсон Корона вируст халдвараас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ түр зохион байгуулах журмын 14 дэх хэсэгт заасан жагсаал, тоглоом зохион байгуулах, түүнд оролцох тавих нөхцөл, шаардлагыг тухай бүр

танилцуулж бичгээр зөвлөмж, мэдэгдэл, анхааруулга сэрэмжлүүлэг өгч хамтарч ажилласан байна аа.

За энэ хугацаанд бүртгэгдсэн зөрчлийг авч үзвэл ерөнхийдөө 2010-2017 оны хооронд бол цагдаагийн байгууллагын мэдээллийн санд жагсаал цуглаан зохион байгуулах журмын тухай хууль зөрчсөн 77 зөрчил бүртгэгдсэн бөгөөд 2018 онд 25, 2019 онд 26, 2020 онд 23, 2021 оны эхний 12 сарын 20-ний өдрийн байдлаар 21 зөрчил бүртгэгдсэн байна. Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуульд зааснаар цагдаагийн байгууллагын нийтийн хэв журам хамгаалах үүрэг хүлээсний хувьд цагдаагийн албаны тухай хууль болон бусад холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу жагсаал, цуглаан, цуглааны үеийн олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах хамгаалалтыг батлагдсан төлөвлөгөө, зураглалын дагуу хашлага болон бусад объектыг түшиглэн аль болох бага хүч хүч, хэрэгслээр хамгаалах замаар оролцогчдын бол аюулгүй байдлыг хангаж, хүний амь нас, эрүүл мэнд, эд хөрөнгөд хохирол учруулахгүй зохион байгуулан ажилласан байна аа. За энэхүү завшааныг ашиглаад дараах саналыг бол дэвшүүлж байна.

Нэгдүгээрт нь хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 51-р зүйлийн 51.3 дахь хэсэгт заасны дагуу энэ Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийн хэрэгжилтэд үнэлгээ хийж, хуулийнхаа хийдэл зөрчил давхардлыг арилгах шаардлагатай гэсэн саналтай байна. Мөн хуульд иргэдийн үзэл бодлоо илэрхийлэх тайван замаар хуран цуглах эрх, эрхээ эдлэх хэлбэрийг баталгаажуулах, төр иргэний хоорондын харилцан хамтран ажиллах, дэг горим болон жагсаал цуглаан зохион байгуулахтай холбоотойгоор нутгийн захиргааны болон бусад төрийн байгууллагуудын чиг үүргийг тодорхой тусгах замаар эрх зүйн зохицуулалтыг бол боловсронгуй болгох шаардлагатай байна. За мөн иргэдийн үзэл бодлоо илэрхийлсэн, жагсаал цуглааны зорилго өөрчлөгдөх, бусдын амь нас, эрүүл мэндэд хохирол учруулж, нийгмийн хэв журмыг алдагдуулахад хүрсэн тохиолдолд зохион байгуулагч, оролцогч болон эрх бүхий байгууллагаас авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний үндэслэл, тэдгээрийн харилцан эзэлдэг горимыг бол бас хууль дээрээ нарийвчлан зохицуулах шаардлагатай гэж үзэж байна аа. За энэхүү нээлттэй сонсголоор та бид асуудал юундаа байна, түүнийг хэрхэн тодорхойлох вэ, хуулиар хэрхэн засаж залруулах вэ гэсэн шийдэлд хүрсэн ач холбогдолтой хурал болно оо гэдэгт итгэж байна аа. Баярлалаа аа.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: Нямдаваа даргад баярлалаа. За хэлэлцэх суудлын дарааллын дагуу Жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай хуулийн хэрэгжилтийн талаарх Хүний эрхийн үндэсний комиссын танилцуулгыг Хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүн Ганбатын Нарантуяа танилцуулна аа.

Г.Нарантуяа /ХЭҮК/ : Жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай хуулийн хэрэгжилт, хуулийг боловсронгуй болгох асуудлаар нийтийн сонсгол зохион явуулах иргэдийн санаачилгыг дэмжсэн УИХ-ын 37 гишүүнд, нийтийн сонсголд Хүний эрхийн үндэсний комиссын байр суурийг сонсох хүсэлт ирүүлсэн Хууль зүйн байнгын хороонд талархал илэрхийлье ээ. Монгол Улсын Үндсэн Хуулийн 16 дугаар зүйлийн 16 дахь заалтаар

баталгаажуулсан итгэл үнэмшилтэй байх, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, үг хэлэх, хэвлэн нийтлэх, тайван жагсаал, цуглаан хийх эрх чөлөө болон Жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай хуулийн хэрэгжилтийн талаар УИХ-ын Хүний эрхийн дэд хорооноос 2021 оны 11 сарын 01-ний өдөр зохион байгуулсан хэлэлцүүлэгт Хүний эрхийн үндэсний комисс Монгол Улсад тайван жагсаал тайван жагсах, хуран чуулах эрх чөлөөг эдлэх баталгаа хэврэг энэ орон зай хумигдах эрсдэлтэй байна гэсэн дүгнэлтээ үндэслэл, учир шалтгааны хамт танилцуулж байсан. Өнөөдрийн нийтийн сонсголд энэ дүгнэлтээ товч эргэн сануулаад Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийг Монгол Улсын иргэн хүний эрх, эрх чөлөөгөө эдлэх үр дүнтэй баталгаа болохуйц байдлаар сайжруулахад чиглэгдсэн 5 тодорхой саналыг тоймлож танилцуулъя аа. Тэгэхээр Хүний эрхийн үндэсний комиссын одоогийн бүрэлдэхүүн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлснээс хойш 13 сар өнгөрсөн байна. Энэ хугацаанд нийслэл хот, хөдөө орон нутагт зохион байгуулагдсан жагсаал цуглаан, суулт, өлсгөлөн зэрэг нийтийн эзэмшлийн талбайд үзэл бодлоо илэрхийлсэн 30 гаруй арга хэмжээ, жагсагчид ба хууль сахиулагчдын хооронд үүссэн зөрчил, маргаан, маргаантай асуудлыг Хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүд өөрийн санаачилгаар болон иргэдээс ирүүлсэн гомдол, мэдээллийн хүрээнд хянаж үзэж ойроос ажигласан. Ингэхдээ тодорхой тохиолдол, үйл явдалд хууль зүйн дүн, дүн шинжилгээ хийхийн зэрэгцээгээр үйл явдлыг үзэгдэл болох талаас нь мөн чанар, зүй тогтлыг нь ажиглаж, тогтолцооных нь хувьд дүгнэхийг чухалчилсан юм аа.

Монгол улсад тайван жагсах, хуран чуулах эрх чөлөөг эдлэх баталгаа хэврэг байгаагийн суурь шалтгаан нь жагсаал цуглаанаас, ялангуяа улс төрийн шинжтэй төрийн бодлого, үйл ажиллагааг шүүмжилсэн жагсаал цуглаанаас жийрхэх цэрвэх, хардах төрийн албан хаагчийн болон нийгмийн хандлага юм гэж үзсэн. Жагсаал цуглаан, ардчилсан улсын нийгмийн амьдралын хэвийн хэсэг байж, эсрэг тэсрэг үзэл бодлын уралдаан, шүүмж нь эрх мэдлийг хянах боломжийг иргэнд, бодлого үйл ажиллагаагаа сайжруулах, алдаагаа засах боломжийг төрд олгодог. Чухамдаа энэ бол олон ургалч, нээлттэй хяналттай, ардчилсан төрийн давуу бөгөөд үнэт чанар юм. Ийм учраас төрийн эрх мэдлийг хэрэгжүүлж байгаа улс төрийн хүчин засгийн бодлогыг шүүмжилсэн үзэл бодол, жагсаал цуглааныг зохион байгуулахад давуу боломж олгох, хамгаалах зарчмыг олон улсын эрх зүйгээр тогтоосон байдаг. Жагсаал цуглааныг ардчилсан нийгмийн хэвийн үзэгдэл гэж хүлээж авах хандлага төлөвшөөгүй учраас эрх зүйн зохицуулалт нь ч, хуулийг хэрэглэж хэрэгжүүлж байгаа үйл ажиллагаа ч жагсаал цуглааныг дэмжих боломж, нөхцөлийг нь бүрдүүлэхэд биш хязгаарлах, зогсоох намжаахад чиглэж чиглэгдэж байна гэсэн дүгнэлтийг бид хүний эрхийн дэд хорооны хэлэлцүүлэгт илэрхийлж байсан. Энэ дүгнэлтийг үндэслэсэн зарим баримт, мэдээллийг Хүний эрхийн үндэсний комиссын 2021 оны 03 сард Улсын Их Хуралд өргөн барьсан Хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх 2 дахь илтгэлд тусгасан нэмэлт баримт ажиглалтыг хэлэлцүүлгийн үеэр бас дэлгэрүүлж ярих боломжтой. Цаг хэмнэх үүднээс Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийг Олон Улсын хүний эрхийн эрх зүйн хэм хэмжээ, ялангуяа монгол улс 1974 онд соёрхон баталсан Иргэний болон улс төрийн эрхийн олон улсын фактад нийцүүлж

боловсронгуй болгоход анхаарвал зохих 5 асуудлыг тоймлож танилцуулъя аа.

Нэгдүгээрт: тайван, хүчирхийллийн бус аргаар явуулж байгаа жагсаал цуглааныг хамгаалах, дэмжих боломж олгох, үзэл баримтлалын үүднээс жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийг сайжруулах шаардлагатай юм аа. Үүний тулд хуран чуулах эрх чөлөөгөө тайван, хүчирхийллийн бус аргаар хэрэгжүүлэх гэж юу болох, жагсаал цуглаан, суулт, өлсгөлөн гэх мэт үзэл бодлоо илэрхийлэх арга замуудыг нарийвчлан тодорхойлох шаардлагатай байгаа юм. Хүчирхийллийн бус арга замаар өрнөж байгаа жагсаал, цуглааныг тайван жагсаал цуглаан гэж үзэх бөгөөд Иргэний болон улс төрийн эрхийн фактын хорин нэгдүгээр зүйлд жагсагчид хүний амь нас, эрүүл мэндийг хохироох өмч хөрөнгөнд ноцтой эвдрэл гэмтэл учруулахуйц байдлаар биеийн хүч хэрэглэснийг тайван бус, хүчирхийллийн шинжтэй гэж үздэг ээ. Харин тээврийн хэрэгсэл, хүний урсгал эдийн засгийн үйл ажиллагааг түр хугацаагаар саатуулах, иргэний үл захирагдах шинжтэй эсэргүүцлийн үйл ажиллагаа, арга хэмжээг улс үндэстний хувьд эмгэнэлтэй, эмзэг дурсамжийг сэдрээх нөхцөл, эд зүйл, зурвас, бэлгэ тэмдэг ашиглах гэх мэт олон нийтэд бага хэмжээний тааламжгүй байдал үүсэхүйц нөхцөл байдлыг хэвийн тайван гэж үзэх зохицуулалт байдаг аа. Төр засгийн үйл ажиллагааг шүүмжлэх зорилготой улс төрийн жагсаал цуглааныг илүүтэй хамгаалах, бусад хүмүүс жагсаал цуглааныг агуулгыг эсэргүүцэж болзошгүй гэсэн таамаг, төсөөллийн үндсэн дээр жагсаал цуглааныг хязгаарлахгүй байх шаардлага байгаа. Мөн камер царай таних технологи зэрэг технологийн энэ эрин үед хүн нүүр царайгаа нуусан жагсаал цуглааныг тодорхой хүрээ хязгаарт хамгаалах зохицуулалт мөн дэлхийн улс орнуудад бий болж байна. Жагсаал цуглааныг тайван болж өнгөрнө гэсэн таамаглал хүлээлтэд үндэслэж зохицуулж журамлах нь зохистой Тайван жагсаал цуглааны явцад хэсэгчилсэн хүчирхийллийн шинжтэй үйлдэл гарсан нь жагсаал цуглааныг бүхэлд нь албадан тараах үндэслэл болохгүй байх зааг хязгаарыг ч мөн гаргаж өгөх шаардлагатай байгаа юм.

Хоёрдугаарт: тайван жагсаал цуглаан хийх эрх чөлөөг гарцаагүй тохиолдолд хязгаарлах үндэслэл, журмыг маш тодорхой хуульчлах шаардлагатай юм аа. Н.Учрал гишүүний дурдсанаар иргэний улс төрийн эрхийн фактын 21-р зүйлд тайван жагсаал цуглаан тайван жагс хуран чуулах, эрх чөлөөг үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн дэг журам, хүн амын эрүүл мэнд, ёс суртахууныг хамгаалах, бусдын эрх, эрх чөлөөг хамгаалах эрх ашгуудын үүднээс ардчилсан нийгэмд шаардлагатай хүрээ хязгаарт, гагцхүү хуулийн үндсэн дээр хязгаарлах энэ үндэслэлийг тогтоосон үндэсний аюулгүй байдал, олон нийтийн аюулгүй байдал, нийгмийн дэг журам, хүн амын эрүүл мэнд, ёс суртахуун, бусдын эрх, эрх чөлөө гэдэг ойлголтуудыг олон улсын эрх зүй тус бүрд нь нарийвчлан тодорхойлсон бөгөөд эдгээр үндэслэлээр хүний эрх, эрх чөлөөг хязгаарлах нь гагцхүү ардчилсан нийгэмд шаардлагатай хүрээ, хязгаар хязгаарт байх ёстой. Тийм учраас хамгаалагдах уур орон зай нь өргөн, хязгаарлах хэсэг нь явцуу бөгөөд тодорхой байх ёстой юм аа. Тайван жагсаж, цуглах эрхийг хязгаарлах, хуулиар тайван жагсаж цуглах эрхийг хуулиар тогтоосон эдгээр үндэслэлээр хязгаарласан тохиолдолд үндэслэлтэй, гарцаагүй шаардлагатай болохыг нь тухайн шийдвэрийг

гаргасан арга хэмжээг авсан байгууллага, албан тушаалтан, шүүх, хүний эрхийн байгууллагын өмнө нотлох үүргийг хүлээх, нотолж чадахгүй бол хүний эрх зөрчсөн гэж үзэх, зөрчигдсэн эрхийг сэргээх, хариуцлага тооцох зохицуулалтыг мөн нэмж тусгах шаардлагатай.

Гуравдугаарт: бүртгэл мэдээллийн тогтолцооны асуудал байгаа. Жагсаал цуглааныг сум, дүүргийн засаг даргад мэдэгдэж бүртгүүлэх зохицуулалтыг боловсронгуй болгох гарцаагүй шаардлагатай байгаа. За тайван жагсаж цуглах эрхээ эдлэхэд, дэмжлэг хамгаалалт авах үүднээс жагсаал, цуглааны цар хүрээ явагдах газар, маршрут цагийг төрийн байгууллагад мэдэгддэг механизм байж болно оо. Гэхдээ энэ механизмын зорилго нь жагсаал цуглааны зорилго, шийдэл, сэдлийг шүүж, зөвшөөрөл өгөхөд биш хүмүүс эрх, эрх чөлөөгөө эдлэхийг хамгаалахад шаардлагатай хөдөлгөөний өөрчлөлт, тохируулалт хамгаалалт хийхэд чиглэгдэх ёстой юм аа. Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулиар улс төрийн албан тушаалтан болох засаг дарга жагсаал цуглаан зохион байгуулах мэдэгдлийг 3 хоногийн дотор хянаж үзээд бүртгэх эсэхээ бичгээр мэдэгддэг. Засаг даргын шийдвэрийн талаар иргэн шүүхэд гомдол гаргадаг. Шүүх энэ асуудлыг ажлын зургаа хоногт багтааж шийдвэрлэхээр зохицуулалт үйлчилж байгаа. Урьдчилан урьдчилан төлөвлөсөн жагсаал цуглааныг бүртгүүлэхийн тулд бүрдүүлдэг материал, их цаг хугацаа шаардлагатай бүртгээгүй, жагсаал цуглааныг хууль бус гэж үзэж албан тараах үндэслэл үүсдэг, бүртгэхээс татгалзсан засаг даргын шийдвэрийг шүүх хянах хугацаа урт байгаа нь жагсаал цуглааны утга учрыг алдагдуулах талтай зэрэг нийтлэг гардаг.

Шүүмжлэлүүд үндэслэлтэй юм аа. Урьдчилан бүртгүүлэх боломжгүй, аяндаа гэнэт үүссэн жагсаал цуглаан тайван, хүчирхийллийн бус арга замаар өрнөж байгаа тохиолдолд бүртгүүлээгүй гэх үндэслэлээр албадан тараахаас хамгаалах, зохицуулалт шаардлагатай. Мөн жижиг цар хүрээнд цөөхөн хүний оролцоотой нийтийн дэг журамд харшлах эрсдэл багатай жагсаал.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/ : За Нарантуяа даргад баярлалаа. Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийн хэрэгжилтийн талаарх Нийслэлийн засаг даргын тамгын газрын танилцуулгыг Нийслэлийн засаг даргын тамгын газрын Хууль эрх зүйн газрын ахлах мэргэжилтэн Амаржаргалын Ууганбаяр танилцуулна аа.

А.Ууганбаяр /НЗДТГ/ : та бүхэнд энэ өдрийн мэндийг хүргэе. Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 1-д заасны дагуу гудамж, талбай, жагсаал, цуглаан хийх мэдэгдлийг сум, дүүргийн засаг даргад өгч, бүртгүүлнэ жагсаал цуглаан хийх хийхээр төлөвлөсөн, гудамж талбай нь 2 буюу түүнээс дээш сум дүүргийн хилийн цэст хамаарах газар нутгийг хамарч байгаа бол мэдэгдлийг Нийслэлийн засаг даргад өгч бүртгүүлнэ гэж заасны дагуу монгол улсын иргэн, улсын бүртгэлд бүртгэсэн улс төрийн нам, төрийн бус байгууллагаас 2020 онд 6, 2021 онд нийт 16 хүсэлт ирүүлснийг Хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 3-т заасны дагуу засаг дарга жагсаал, цуглаан хийх тухай мэдэгдлийг хүлээн авснаас хойш 3 өдрийн дотор түүнийг бүртгэх эсэхээ бичгээр мэдэгдэнэ гэж заасны дагуу бичгээр хариу өгч шийдвэрлэж ажилласан. За 2020, 2021 онд дэлхий

нийтэд цар тахал гарсантай холбогдуулан Засгийн газраас өндөржүүлсэн бэлэн байдлын зэрэгт шилжүүлсэнтэй холбоотойгоор Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.3-т улс орны буюу тодорхой нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд онц болон дайны байдал зарласан гамшиг болон аюул тохиолдсон бол тухайн нутаг дэвсгэрт уг шалтгааныг айлтгаж жагсаал цуглаан хийхийг хориглоно гэж заасан. За мөн Засгийн газрын 2021 оны корона вируст халдвар, цар тахлын тархалтын түвшин тогтоож, төрийн байгууллага, хүн, хуулийн этгээдийн үйл ажиллагааг зохицуулах түр журмын журмаар журмын 14 жагсаал цуглаан хийхийг хязгаарласантай холбогдуулан 2020 болон 2021 онд ирүүлсэн жагсаал цуглаан хийх хүсэлтийг одоо ихэнх нь болбол одоо татгалзаж шийдвэрлэсэн байгаа юм. За энэ болбол хуулийн хүрээнд явагдсан гэж үздэг. Жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай хуулийн хуульд зааснаар Засаг дарга жагсаал цуглаан хийх бүртгэлийг явуулахдаа дараах үндэслэлээр авч үздэг.

Нэгдүгээрт: Жагсаал цуглааны тухай хуулийн 4.1-д зааснаар цуглааныг зохион байгуулж байгаа иргэн Монгол Улсын иргэн эсэх, за улсын бүртгэлд бүртгүүлсэн улс төрийн нам, төрийн бус байгууллага зохион байгуулж байгаа эсэх дээр та асуултад хариу дүгнэлт гаргадаг.

Хоёрдугаарт: эрх бүхий байгууллагаас гаргасан шүүх гишүүд, тушаал, шийдвэр, гамшгаас хамгаалах тухай хууль болон улсын онцгой комисс гарсан шийдвэрийг үндэслэж энэ жагсаал цуглааныг хийх асуудлыг одоо бүртгэх эсэх асуудлыг шийдвэрлэж ирж байгаа. 2021 оны байдлаар жагсаал цуглаантай холбоотойгоор иргэдээс ирсэн гомдол мэдээллийн дагуу асуудлыг шийдвэрлэсэн. Мөн 2 иргэнээс нийслэлийн захиргааны хэргийн анхан шатны шүүхэд гомдол гаргасныг мөн шийдвэрлэж татгалзсан шийдвэрийг үндэслэлтэй байна гэсэн байдлаар шийдсэн байгаа. За өнөөдрийн хэлэлцүүлгээр болбол энэ Жагсаал цуглааны хийх журмын тухай хууль дээр хэд хэдэн санал байгаад байгаа юм. Энэ жагсаал цуглаан хийх, хийхийг хориглох газар гээд жагсаалын журмын 27-р зүйлийн 6-д, нийслэл Улаанбаатар хотын Сүхбаатарын талбайн төрийн ордны нутаг дэвсгэрт хамаарах хэсэг суулт, өлсгөлөн зэрэг одоо энэ асуудлуудыг энэ хуулиар зохицуулсан зохицуулалт нь хэтэрхий бүрхэг, тодорхойгүй байгаад байгаа юм. Тэгэхээр эдгээр асуудлыг энэ хууль дээр бол тодорхой болгох шаардлага зүй ёсоор гарч ирж байгаа юм. Танилцуулга дууслаа за баярлалаа.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/ : За энэ өнөөдөр зохион байгуулагдаж байгаа Жагсаал цуглаан хийх журмын хуулийн нийтийн сонсголыг байнгын хорооны тогтоолоор товыг зарласан. Ингээд одоо парламентын вэб хуудсаар энэ хуралдааны талаар мэдээллийг тавьсан байгаа. За мөн оролцогч нар хуулийнхаа дагуу нэрээ бүртгүүлсэн. Ингээд оролцогч нарт өнөөдөр хурал болох талаар мэдээллийг хүргүүлсэн. Жагсаал цуглааны журмын хуулийн сонсголыг 16 цагт зохион байгуулах гээд анх байнгын хороон дээр шийдсэн байсныг одоо ХЗДХ-ийн сайдын гаргасан саналын дагуу бас илүү хугацаатайгаар хэлэлцэх шаардлагатай гэж үзээд 09:00 цагт хуралдааныг эхлүүлье ээ гэдэг саналыг Байнгын хороо хүлээж аваад 09:00 цагт эхэлж байгаа, тэгэхээр нэлээн бас хугацаатай, сайтар ярьж, оролцогч нарын үгийг сонсьё гэдэг байр сууриа Хууль зүйн яамны зүгээс

ч гэсэн илэрхийлсэн. Тэгэхээр өнөөдөр энэ ажиглагчаар болон оролцогчоор бүртгүүлчхээд ирээгүй хүмүүс, янз бүрийн хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр энэ нийтийн сонсголын ач холбогдлыг бууруулах, мэдээлэл түгээхгүй байхыг хүсэж байна. Тэгээд эрхээ эдэлж байгаа бол үүргээ хүлээж, оролцогчоор бүртгүүлсэн, орж ирж оролцох ийм л шаардлага тавина. Энэ бол хуультай, сонсгол. Тэрнээс биш зүгээр салбарын хүмүүсийг цуглуулаад хэлэлцүүлэг хийдэг зүйл биш. Нийтийн сонсголын хуулийн дагуу энэ үйл ажиллагаа зохион байгуулагдаж байна. Хэрвээ үнэхээр энэ асуудал дээр чин сэтгэлээсээ санаа зовж байгаа бол та бүхэн ирж оролцох ёстой л гэдгийг, бас бусад энэ иргэд ирээгүй оролцогч нарт анхааруулж хэлэхийг хүсэж байна.

За ингээд 3 мэдээлэл хийгдлээ энэхүү мэдээллүүдтэй холбогдуулаад нэр бүхий байгууллагуудын танилцуулгатай холбогдуулаад мөн энэ сонсголотой холбогдуулаад Байнгын хорооны гишүүд оролцогчдын асуулт асуух нэрийг авна. За Сандаг-Очир гишүүн өнөөдөр бас хүрэлцэн ирсэн. Ингээд Хууль зүйн байнгын хорооны ирц бол бүрдсэн байгаа гэдгийг хэлэхийг хүсэж байна. Ингээд байнгын хорооны гишүүд болон оролцогчдын нэрийг авъя аа. За асуулт асуух, санал хэлэх гишүүд нэрсээ өгье. За оролцогчид гараа өргөөд нэр, нэрээ бүртгүүлээд явна шүү. За ингээд асуулттай гишүүддээ Д.Ганбат гишүүнээр тасалъя аа. За Ц.Мөнхцэцэг гишүүн холбогдох байгууллагаас асуулт асууж болно.

Ц.Мөнхцэцэг /УИХ-ын гишүүн/ : За өнөөдрийн нийтийн сонсголд оролцож байгаа бүх оролцогчид, хүмүүст энэ өдрийн мэнд хүргэе. 1994 онд батлагдсан Жагсаал цуглааны тухай хууль бол 27 жилийн дараа цаг үеэс хоцорсон, хууль хоорондын хэрэглээний зөрчлүүд гаргадаг ийм хууль байна аа. За тийм учраас энэ хуультай холбоотойгоор Цагдаагийн ерөнхий газар болон бас Хүний эрхийн үндэсний комиссоос хэд хэдэн асуулт байна. Тухайлбал, Жагсаал, Цуглаан хийх журмын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлд жагсаал цуглааныг албадан тараах үйл ажиллагааг зөвхөн хуульд заасан үндэслэл журмын дагуу явуулна. Ингэхийн тулд холбогдох шатны Засаг даргын албадан тараах шийдвэрийн дагуу Цагдаагийн байгууллага тараана гэж заасан байдаг. Гэтэл Цагдаагийн албан хаагчид маань Засаг даргын холбогдох шийдвэргүйгээр тараах, Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 44-р зүйлд заасан цагдаагийн байгууллага жагсаал цуглааныг албадан тараахын өмнө энэ шийдвэрийг тухайн оролцогч нарт уншиж танилцуулна аа, анхааруулна аа гэсэн заалтуудыг одоо хэрэгсэхгүй тараагаад байна аа. Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн дагуу цагдаагийн алба хаагчийн шаардлагууд маань энэ жагсаал цуглаан хийх тухай эрхтэй бас нийцэхгүй байгаад байна. За тухайлбал нөгөө үндэслэлгүйгээр эсвэл тухайн албадлага хэрэглэх, тохиолдлуудыг үл тооцсон гэдэг юм уу тодорхой нөхцөлүүд гарсан юм. За жишээлбэл: нэг хүн өлсгөлөн эсвэл суулт хийсэн тохиолдолд үйлчилж байгаа энэ хууль маань яг энэ. Энэ тохиолдлыг зохицуулах заалт байхгүй байгаад байгаа. За жишээлбэл 2020 оны 4 дүгээр сард иргэн М гэж хүн ганцаараа улс төрийн эсэргүүцэл зарласан, тухайн хүнийг цагдаагийн байгууллагаас микрофоныг нь хурааж аваад болиулсан байгаа. За маргааш нь нөгөө иргэн М-ийг архи уусан гэдэг шалтгаанаар энэ улс төрийн үзэл бодлоо илэрхийлэх эрхийг нь хязгаарласан, за тэгээд энэ захиргааны шийтгэл ногдуулсан тухай шийдвэр гаргасан боловч Сүхбаатар дүүргийн шүүх энэ

шийдвэрийг хэрэгсээгүй өнгөрөх жишээтэй. Тэгэхээр энэ мэтээр хууль хоорондын зөрчлүүд гараад байна. За ер нь бол хуульд маань жагсаал ба цуглаан гэдэг одоо хоёрхон ийм актыг л зохион тодорхой зохицуулсан, тэгвэл одоо ганцаараа жагсаж байгаа, ганцаараа эсэргүүцэл илэрхийлж байгаа за янз бүрийн арга хэмжээ, флашмоб гэдэг юм уу, эсвэл одоо аль нэг байгууллагын өмнө сууж байгаа, суусан байдлаар эсэргүүцэл илэрхийлж байгаа энэ бүх үйлдлүүд ерөөсөө зохицуулалтгүй яваад байгаа. За тэгэхээр энэ одоо талаар аа энэ Хүний эрхийн үндэсний комисс болон Цагдаагийн ерөнхий газрын ямар эрх зүйн зохицуулалтыг өөрчлөх шаардлагатай гэж үзэж байна. Тухайлбал тэр Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 23-р зүйл бол яг энэ жагсаал цуглаан хийх иргэдийн эрхийг зөрчих тийм үндэслэл болоод байна. Нэлээд олон, одоо кэйс тэр согтуу байна, эсвэл тухайн цагдаагийн албан хаагчийн шаардлагыг хүлээж авав гэдэг шалтгаанаар тухайн жагсаал цуглааныг албадан тараагаад байгаа, энэ бол Олон Улсын хүний эрхийн улс төрийн эрхийн фактын 21 дүгээр зүйлийг зөрчсөн ийм асуудал байгаад байгаа. За тийм учраас энэ 2 үндэслэл, энэ талаар 2 байгууллага маань ямар байр суурьтай байна аа? За ер нь бол УИХ-ын гишүүд бид энэ жагсаал цуглаан хийх тухай эрхийн хуулийг өөрчилнө. 1994 оноос хойш 27 жил болсон, энэ дээр бас та бүхнийхээ байр суурийг сонсмоор байна баярлалаа.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/ : Ц.Мөнхцэцэг гишүүний асуултад Х.Нямбаатар сайд эхлээд хариулна.

Х.Нямбаатар /УИХ-ын гишүүн, ХЗДХ-ийн сайд/ : за баярлалаа. Өнөөдрийн энэ нээлттэй сонсголд оролцож байгаа нийт оролцогчдодоо энэ өдрийн мэндийг хүргэе ээ. Сая гурван байгууллагын мэдээлэлд сүүлийн жилүүдэд жагсаал цуглааны тоо нэмэгдэж байгаа гэдэг. Ийм мэдээлэл яг адил агуулгаар дурдагдаж байна. Тэгэхээр энэ юуг илэрхийлж байна вэ гэвэл аа Монгол Улс дахь хүний эрхийн мэдрэмж, эрхийнхээ төлөө үг хэлж, үзэл бодлоо илэрхийлэх энэ одоо илэрхийлэл илүү их сайжирч байгаагийн нэг хэлбэр ээ гэж ойлгож болно. За мэдээж хэрэг жагсаал цуглаантай холбоотой сүүлийн үед гарч байгаа асуудлууд сая тодорхой кэйс дээр асуусан асуултад Ж.Болд дарга, цагдаагийн байгууллагын удирдлагууд хариулт өгөх нь зөв байх аа гэж бодож байна. За яг өнөөдөр бодит амьдрал дээр хууль эрх зүйн ямар шинэчлэл үгүйлэгдэж байгаа юм бэ гэдгийг бид өнөөдөр энэ сонсголоороо илүү их ярина аа гэж ойлгож байгаа. Тэр ч утгаараа би өмнөх Хууль зүйн байнгын хороон дээр энэ сонсголыг өглөө эрт 09:00 цагт эхлүүлэе, тэгээд өдөржин ч хамаагүй ярилцаж, тал талаасаа ойлголтоо нэгтгэе гэдэг ийм санал гаргасан. Тэр санал маань дэмжигдээд энэ нийтийн сонсгол өнөөдөр зохион байгуулагдаж байна. Харамсалтай нь УИХ-ын 37 гишүүн гарын үсэг зурсан хэрнээ өнөөдөр 10 хүрэхгүй гишүүд энэ сонсголд оролцож байгаа нь бас нэг талдаа харамсалтай байна. Өөрөөр хэлбэл, үг, үйлдэл хоёр яг адилхан байх ёстой. Өнөөдөр бид Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуульд гурван ийм өөрчлөлтийн асуудал явж байгаа юм. Нэг нь УИХ-ын гишүүн Н.Учралын санаачилсан Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөлд Хууль зүй, дотоод хэргийн яаманд санал дүгнэлтээ гаргаад, өнөөдрийн Засгийн газрын ээлжит хуралдаан дээр Н.Учрал гишүүний өргөн барьж байгаа хуулийн

төсөлд Засгийн газрын санал дүгнэлтийг нэгтгэн танилцуулаад Улсын Их Хуралд хүргүүлэх шатандаа явж байгаа.

За хоёр дахь зүйл гэвэл ирэх оны 1 дүгээр сарын эхээр барихаар бид төлөвлөж байна. Бараг ирэх 7 хоногт чадвал барьж байна. Зөрчлийн тухай хууль гэж том хууль байгаа. Энийг шинэчилсэн найруулга байдлаар бид оруулж ирэхээр төлөвлөж байгаа. Өнөөдөр яг бодит амьдрал дээрээ Зөрчлийн тухай хуулийн 5.9-р зүйлээр жагсаал цуглаан зохион байгуулагчдад торгууль, шийтгэл ихэвчлэн ноогдуулж байгаа юм. Энэ нь юу вэ гэвэл Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийг зөрчих гэсэн зөрчлийн нэг хэлбэр байгаа. Гэсэн хэрнээ энэ яг гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль зөрчих, зөрчлөө нарийвчилж тодорхойлж өгөөгүй, хэт ерөнхий байдлаар зохицуулсан. 2015 оны Зөрчлийн тухай хууль бол нэлээн тийм, одоо тухайн үедээ их хурдтай шийдэгдсэн. Хууль тогтоомжуудад байсан санкцуудыг бүгдийг нь нэгтгэж кодекст хийгээд ингээд Улсын Их Хурлаар батлуулсан. Үүнээс шалтгаалаад зарим зөрчлүүд давхарддаг, зарим зөрчлийн томъёолол нь тодорхойгүй байдаг. Тэр яг диспозиц үйлдэл нь юу байх ёстой гэдгийг нарийвчлан зааглаагүй ийм зүйлүүд байсныг сая манай яаман дээр бүтэн жил ажлын хэсэг суугаад гэмт зөрчлөөс зөрчлийн тухай хуулийг бүхэлд нь шинэчилсэн найруулга байдлаар оруулж ирж байгаа юм. Жишээлэхэд саяын 5.9-ийг дотор нь 4 задалж байгаа юм. Одоо байгаа хууль дээр Н.Учрал гишүүн ээ, миний энэ нэг минутыг жоохон нэмээд өгчихөөрэй гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуульд заасан үүргээ биелүүлээгүй бол хүнийг 100 нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр орох хуулийн этгээдийг нэг мянган нэгжтэй хэмжих хэмжээний төгрөгөөр торгоно оо гэж байгаа юм. Аа гэтэл гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуульд яг ямар ямар үүргээ биелүүлээгүй нь энэ зөрчлийн үндсэн шинж юм бэ гэдгийг бүхэлд нь тодорхойлж өгөөгүй. Тэгэхээр бид нар одоо Зөрчлийн тухай хуулиар 5.12 дугаар зүйл болгоод гэмт хэрэг зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль зөрчих гээд 5.12-ын 1-д нь хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр хүчирхийлэл, аллага, садар самуун гэмт хэрэг үйлдэхийг сурталчилсан, гэмт хэрэг зөрчил үйлдэх, ул мөрийг нуун далдлах арга хэрэгслийг нарийвчлан дүрсэлсэн, гэмт хэрэг үйлдэгдсэн сэдэл төрүүлж байгаа ийм агуулгатай мэдээллийг нийтэлсэн бол энэ зөрчлийн нэг одоо нэгдүгээр бүрэлдэхүүн болж байгаа юм.

2 дахь нь хэвлэл мэдээллийн байгууллага гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, түүнийг таслан зогсоохтой холбоотой хойшлуулшгүй мэдээллийг эрх бүхий байгууллагын хүсэлтээр үнэ төлбөргүй нийтлээгүй тохиолдолд энэ зөрчлийн бас нэг шинж болж байгаа юм. Нэг зөрчил болж байгаа, хоёрт нь гэрч хохирогчийн бичгээр өгсөн, зөвшөөрөлгүйгээр түүний нүүр царай, дуу хоолойг танигдахуйц байдлаар хувийн байдалтай холбоотой мэдээллийг сурталчилж, гэрч, хохирогчийн аюулгүй байдалд хохирол учруулахуйц мэдээ мэдээллийг нийтлүүл гэж байгаа. Мөн дараагийн дугаарт барилга байгууламжийн гадна орчны аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор ашиглаж байгаа дуу, дүрс, энэ тоног төхөөрөмжийн мэдээллийг холбогдох эрх бүхий байгууллагын зөвшөөрөлгүйгээр, нийтэд сурталчлан хэвлэл мэдээллээр явуулсан тохиолдолд одоо нөгөө нэг орцны бичлэг, лифтний бичлэг гээд байдаг. Энэ тохиолдолд энэ дээр тусгайлан зааж өгч байгаа. За дараагийн дугаарт энэ 5.8 буюу жагсаал

цуглаан зохион байгуулах журам зөрчих гэдгээр одоо энэ жагсаал цуглаан зохион байгуулж байгаа хүмүүст эрх бүхий байгууллагын албан тушаалтан, зөрчлийн тухай хуулиар шийтгэл онгдуулж байгаа юм. Энийгээ, бид нар бас яг саяын байдлаар ингээд бүгдийг нь тус тусад нь тодотгож өгч байгаа юм. Хуулиар хориглосон жагсаал цуглааныг зохион байгуулсан, эсвэл жагсаал цуглааны явцад түүний зорилгыг өөрчилж хориглосон жагсаал цуглаан зохион байгуулсан бол аа учруулсан хохирол, нөхөн төлбөрийг гаргуулж хүнийг сануулах, эс үгүй бол тавин нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно оо гэсэн. За энэ дараагийн бид нарын бас нэг иргэд, төрийн байгууллага, албан тушаалтны хооронд ойлголцохгүй Зөрчлийн тухай хуульд заасан нэг заалт бол төрийн албан тушаалтны шийдвэрийг үл биелүүлэх, үйл ажиллагаанд нь саад учруулах гээд байгаа энэ хууль сахиулагчийн үйл ажиллагаатай холбоотой асуудал дээр энийг бид нар Зөрчлийн шинэ хуулиар шинэчилсэн найруулгын төсөлд төрийн албан тушаалтны шийдвэрийг үл биелүүлэх, үйл ажиллагаанд нь саад учруулах гээд үйлдлийг нь бас тодорхойлж өгч байгаа юм. За энийгээ дагаад бид нар зөрчлийн тухай хуулийн нэмэлт, зөрчлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгад дагуулаад бид бүхэн жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуульдаа өөрчлөлт оруулах, бас ийм нэмэлт өөрчлөлт явж байгаа юм. За хоёр дахь нь бид нар нэг ажлын хэсэг гаргачихсан, ер нь шинэчилсэн найруулга байдлаар зохио ер нь цаашдаа энийг оруулж ирье ээ. Шинээр зөрчлийн хууль ч батлагдчихна, энэ жагсаал цуглаан тийм ээ, өлсгөлөн зарлах энэ эрхүүдийг тус тусад нь томьёолж өгье өө. Энэ хууль батлагдсанаасаа хойш төдийлөн дорвитой өөрчлөлт ороогүй байгаа. Дээр нь агуулгын хувьд бид нар жагсаал цуглаан хийж эрхээ эдлэхийн тулд хэн нэг даргаас зөвшөөрөл авахгүй ээ. Энэ дээр ерөөсөө хорин дөрвөн цагийн өмнө холбогдох байгууллагад мэдэгдэх хуудсаар мэдэгдлээ өгөөд жагсаал цуглаан зохион байгуулагдаж байгаа хүн нь би ийм жагсаал цуглааныг тэдэн сарын тэдний өдөр ийм газар зохион байгуулна аа гэдгийг л мэдэгдлээ өг л гэж байгаа юм. Түүнийг нь 24 цагийн дотор бүртгэж авах үүргийг холбогдох албан тушаалтанд хуулиар өрөгжүүлэхээр орж ирж байгаа юм. Дараагийн дугаарт яагаад мэдэгдэж байна вэ гэвэл энэ жагсаал цуглааныг зохион байгуулах явцад хууль сахиулагчид бусдын амь нас, эрүүл мэнд, эд хөрөнгө, бусад байдлаар одоо нийгмийн дэг журам зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг л авах үүрэгтэй. Түүнээс биш мэдэгдлээ өгсөн жагсаал цуглаан дээр төрийн албан хаагчид, хууль сахиулагчид очиж тараах, одоо хууль бус шаардлага тавих энэ бүх эрхүүдийг энэ жагсаал цуглаан зохион байгуулах шинэ журмын хуулиар бүр нарийвчилж зохицуулж өгөхөөр Хууль зүй, дотоод хэргийн яам ажиллаж байгаа гэдгийг та бүхэндээ хэлье. Цагдаагийн байгууллагын сая Ц.Мөнхцэцэг гишүүний хэлж байгаа цагдаагийн байгууллагын тухай хууль бид нар бас тодорхой ийм процессын шинжтэй үйл ажиллагаануудыг цагдаагаас хэн хариулах уу?

Ц.Лхагвасайхан /ЦЕГ/ : нэг за эрхэм хууль зүйн байнгын хорооны дарга, эрхэм гишүүдийн амрыг. Эрье ээ. За нийтийн хэв журам хамгаалах олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах албаны дарга, цагдаагийн хурандаа лхагвасайхан илтгэж байна аа. За Ц.Мөнхцэцэг гишүүний асуултад хариулъя аа. За жагсаал цуглааны журмын тухай хууль дээр цуглаан гэж юу вэ? Жагсаал гэж юу вэ? За өлсгөлөн гэж юу вэ гээд тус тусад нь бол

заагаад өгчихсөн байгаа. Цуглаан гэдэг дээр бол монгол улсын иргэдээс улс төр, нийгэм, эдийн засаг, хүний эрх, эрх чөлөөтэй холбогдсон асуудлаар үзэл бодол, санал шаардлагаа нийтэд илэрхийлэх зорилгоор зохион байгуулж байгаа үйл ажиллагааг бол цуглаан гэж тодорхойлж байгаа, за хот суурингийн, гудамж талбайгаар зохион байгуулалттайгаар жагсаж явж дээрх асуудлаар үзэл бодол, санал шаардлагаа илэрхийлж байгаа үйлдлийг бол одоо жагсаал гэж ингэж одоо тодорхойлж байгаа за өлсгөлөнгийн хувьд бол энэ жагсаал цуглааны журмын тухай хууль дээр бол сая Нямдаваа даргын илтгэл дээр бол тодорхой дурдагдсан. За энэ бол тэмцлийн хамгийн хүнд хэлбэр. За энийг бас зохион байгуулах дээр бол одоо зөвшөөрдөггүй талаар дурдсан байгаа. За жагсаал цуглааныг албадан тараах асуудал дээр бол тайван жагсаал цуглаанаа гэвэл одоо албадан тараана гэсэн ойлголт бол хууль дээр байхгүй. За энэ цагдаагийн байгууллагын энэ практикт бол бас энэ жагсаал цуглааныг одоо албадан тараасан ийм тохиолдол бол байхгүй. За жагсаал цуглааныг албадан тараах нь одоо бас тусгай хууль дүрэм журмаар зохицуулагддаг. Ер нь жагсаал цуглааны журмын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлд бол Жагсаал, цуглааны албадан тараах үндэслэлийг бол зааж өгсөн байдаг. Бүртгэлгүй жагсаал цуглаан зохион байгуулсан, бүртгүүлсэн боловч жагсаал цуглаан хийх газрыг дур мэдэн өөрчилсөн, татан буугдсан, эсвэл албаны бус албан ёсны бүртгэлгүй улс төрийн нам, төрийн байгууллагад жагсаал цуглаан хийх мэдэгдэл гаргасан. За жагсаал цуглааны явцад анхны зорилгоо өөрчилсөн онц болон дайны байдал зарласан гамшиг болон аюул тохиолдсон за нийгмийн дэг журам алдагдаж, эмч, нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал бий болсон буюу хүний амь нас эрүүл мэндэд хохирол учирсан бол албадан тараадаг тараах талаар бол хуульчилж өгсөн байгаа. За өлсгөлөн дээр бол түрүүн тодорхой кэйс дээр иргэнийг одоо өлсгөлөн зарлаад байхад нь цагдаагийн байгууллага буулгасан гэсэн. Ийм зүйл сая ярилаа. За энэ дээр за өлсгөлөн одоо хийх нь бол хүний хувийн эрхийн асуудал байгаа. Тэгэхээр энэ дээр тухайн өлсгөлөн зарласан иргэний маань эрүүл мэндэд ноцтой одоо аюул учирсан учраас энэ эрүүл мэндийн яамны сайдын 2010 оны 233 дугаар тушаалаар баталсан өлсгөлөнгийн үед эмнэлгийн тусламж үйлчилгээ үзүүлэх тухай заавар гээд байгаа. Энэ зааврын дагуу тухайн одоо аймаг, нийслэл, дүүргийн эрүүл мэндийн газрын дарга нарт одоо тушаалаар энийг одоо хариуцуулаад өгчихсөн. Эмнэлгийн байгууллагаас тодорхой үзүүлэлтүүд дээр тухайн хүний одоо амь биед аюултай нөхцөл байдал үүссэн, эрүүл мэнд нь муудлаа гэсэн тохиолдолд бол дүгнэлт гарсан тохиолдолд цагдаагийн байгууллага үүн дээр дэмжлэг үзүүлж одоо ажилласан болохыг танилцуулж байна аа бол дууслаа.

Л.Нямдаваа /ЦЕГ/ : За Ц.Мөнхцэцэг гишүүн цагдаагийн байгууллагаас хуульд ямар нэг өөрчлөлт оруулах саналтай байна, хоёрдугаарт энэ цагдаагийн албаны тухай хуулийн 23-р зүйл чинь өөрөө жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай хуультайгаа зөрчилдөөд байгаа юм биш үү гэсэн асуулт тавилаа гэж ойлголоо. За цагдаагийн байгууллага нь гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах хуульд заасан бүрэн эрхийн хүрээнд хэрэгжүүлэх үндсэн чиг үүрэгтэй байгууллага. За энэ хүрээндээ бол цагдаагийн байгууллага, гудамж, холбоо, олон нийтийн газарт эргүүл ажиллуулах чиг

үүрэг гүйцэтгэдэг. Өөрөөр хэлбэл эргүүл тойруул ажиллуулах явцад тухайн үйл явдал, асуудал нь гэмт хэрэг үү зөрчил үү гэдгийг ялгах, тухайн үе дээрээ бол нөхцөл байдал, боломж байдаггүй. Тэр агуулгаараа Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 23-р зүйл бол шаардлага тавих гэж орсон. Энэ шаардлага тавих үндсэн юм нь бол гэмт хэрэг нэгдүгээрт гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, хоёрдугаарт таслан зогсоох, гуравдугаарт нь зөрчлийг арилгуулах, учирч болох хор хохирлыг гаргуулахгүй нэмэгдүүлэхгүй байх зорилгоор хүн хуулийн этгээдэд тодорхой үйлдэл хийх, эс үгүй бол тодорхой үйлдлээсээ татгалзахыг бол шаардаж болдог. За энэ шаардлага тавихдаа цагдаагийн алба хаагч нь ямар хүрээнд авах вэ гэдгийг Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 22-р зүйлд нийтлэг бол шаардлагыг тавьсан. За энэ дээр бол хуулийг бол нэгдүгээрт чанд сахина хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэнэ, үндэс угсаа, хэл арьсны өнгө, нас хүйс, нийгмийн гарал, байдал, хөрөнгө чинээ, эрхэлсэн ажил, албан тушаал, шашин шүтлэг, үзэл бодолоор нь ялгаварлан гадуурхахгүй, хүний эрх чөлөөг бол хүндэтгэнэ ээ гэсэн гол юу яасан, за мөн өөрийн нэр цол, албан тушаалаа танилцуулах ч гэдэг юм уу ийм тодорхой бол шаардлагуудыг процессыг бол тавьж өгсөн байгаа. За яг энэ үндэслэл бүхий сэжиг нь гэмт хэрэг гэдэг юм уу зөрчил болоод ирэх юм бол энэ шаардлагыг үйлчлэх хугацаа нь хаанаа очиж зогсоо гэвэл тухайн үйлдэл нь гэмт хэрэг байх юм бол эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааныхаа хуулиар явна. Тухайн үйл ажиллагаанд зөрчил байх юм бол зөрчсөн шалгууруудыг шийдвэрлэх хуулийнхаа процессынхоо дагуу явагдах ийм зохицуулалт байгаа. За жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуультай яагаад зөрчилдөөд байгаа юм шиг харагдаж байна аа гэхээр өөрөө энэ Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хууль дээр яг тодорхой ийм ажиллагаа явуул ингэнэ шүү гэсэн процесс байхгүй. Тэгэхээр манай цагдаагийн байгууллагаас гэдэг юм уу, би хуульчийнхаа хувьд хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 51-р зүйлд заасны дагуу жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийнхаа хэрэгжилтэд үнэлгээ хийгээд үзээч ээ. 1994 оноос хойш мөрдөгдөж байгаа энэ хуульд маань хэдэн удаа яг энэ хуулийн хэрэгжилтийн үнэлгээ хийсэн юм бэ? Би бол тийм тайлан бол олж үзээгүй. Тэгэхээр энийгээ бид нар үнэлгээ хийгээд асуудал юунд байна, тэрийг хэрхэн яаж бэрхшээлийг даван туулах вэ гэдэг юмаа тодорхойлох нь зүйтэй байх аа. Цагдаагийн байгууллагын хувьд бол цагдаа бол зөвхөн хуульд заасан үндсэн чиг үүргээ л хэрэгжүүлнэ, хуулийн дагуу хэрэгжүүлдэг ийм болохыг танилцуулъя.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/ : Хүний эрхийн үндэсний комисс хоёрдугаар микрофон

Г.Нарантуяа /ХЭҮК/ : за Ц.Мөнхцэцэг гишүүний асуултад хариулъя аа. Тэгэхээр Хүний эрхийн үндэсний комиссоос Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийг шинэчлэн найруулах шаардлагатай гэж үзэж байгаа. Энэ хууль бол жагсаал цуглааныг журамлах тухайгаас илүүтэйгээр тайван жагсаал цуглаан хийх эрх чөлөөг хамгаалах тухай ийм үзэл баримтлал концепцын үүднээс бичигдсэн ийм хууль байх нь зохистой гэж үзэж байгаа. Өнөөдөр 5 тодорхой саналыг тоймлож танилцуулахаар танилцуулж байсан боловч хугацаа маань дуусаад дуусгаж чадсангүй. За ямар ч байсан хамгийн нэгдүгээрт болбол тайван жагсаал цуглаан гэж юуг хэлэх юм бэ. Жагсаал цуглааны ямар олон төрөл хэлбэрүүд нийгмийн

амьдралд тохиолдож байна вэ? Аяндаа үүссэн жагсаал цуглаан нэг жагсаал цуглааныг эсэргүүцэж гарсан жагсаал цуглаан наадам гээд өнгөрсөн хавар болсон иргэний үл захирагдах шинжтэй. Төрийн байгууллагын гаргасан шийдвэрийг хувийн хэвшлийн байгууллагууд эсэргүүцсэн үйлдлүүд гаргасан. Өлсгөлөнгийн, эрх зүйн зохицуулалт манайд сох дутуу байгаа гэх мэтчилэн жагсаал цуглаан, үзэл бодлоо илэрхийлэх төрөл хэлбэрүүдийг бүгдийг нь бас одоо оновчтой тогтоох шаардлагатай гэсэн эхний санал.

Хоёрдугаарт нь бол тайван жагсаал цуглаан хийх эрхийг бас хязгаарлах ийм эрх зүйн үндэслэл олон улсын эрх зүйд Монгол Улсын Үндсэн хуульд бий. Тэгэхээр мэдээж жагсаал, цуглаан гэдэг өөрөө одоо сэтгэл хөдлөлийн шинж чанартай, магадгүй зохион байгуулсан жагсаал цуглаанд оролцож байгаа хүмүүс ч гэсэн эцсийн үр дүнг нь удирдах ийм боломжгүй нөхцөл байдалд өрнөдөг. Ийм нийгмийн үзэгдэл маш чухал, ардчилсан нийгмийн хамгаалах ёстой үнэ цэн мөн боловчиг бас тодорхой хэмжээнд нийтийн аюулгүй байдал, хүний амь нас, эрүүл мэнд, өмч хөрөнгөнд бас эрсдэл хохирол учруулдаг аа. Тэгэхээр энэ хүрээнд жагсаал тайван жагсаал цуглаан хийх, эрх чөлөөг хязгаарлах үндэслэлүүдийг тодорхой хуульд тусгах ёстой. Үндэсний аюулгүй байдлыг хамгаалах зорилгоор хамгаална гэдэг нь ямар утга учир утгатай юм, энэ нь ямар хүрээ хязгаарт яаж хэрэгжих юм бэ гэдэг энэ үндэслэл журмыг бол тодорхой болгох шаардлагатай байгаад байгаа юм аа.

Гуравдугаар асуудал болбол бүртгэлийн асуудал мөн. Энэ дээр бол Х.Нямбаатар сайдын танилцуулснаар маш одоо дэвшилтэт зохицуулалт орж байгаа юм байна.

Дөрөвдүгээр асуудал жагсаал цуглааны үйл явцыг бүхэлд нь хамарч хамгаалах шаардлагатай байгаа. Өнөөдрийн Монгол Улсад үйлчилж байгаа хууль тогтоомжоор жагсаал цуглаан гэж зөвхөн хүмүүс үзэл бодлоо нийтийн эзэмшлийн зам талбай дээр талбайд илэрхийлж байгаа тэр үйл явцыг ойлгож байгаа. Гэтэл энэ хувийн эрх, эрх чөлөө боловч олноороо нийлж байж хэрэгждэг, хэрэгжүүлдэг ийм мөн чанартай үзэгдэл. Тэгэхээр жагсаал цуглаанд болбол яалт ч үгүй бэлтгэл болон дараах үе шат гэж байгаа. Тэгэхээр жагсаал цуглааны эрх чөлөөний хамгаалалт бол зөвхөн жагсаал цуглааныг явагдаж байхад төдийгүй үйл явцын өмнө, хойно одоо энэ процессыг оруулна. Хөрөнгө босгох, цуглааныг төлөвлөх үйл явдлын талаар мэдээлэл түгээх, харилцах арга хэмжээнд бэлтгэх, хүрэлцэн очих цуглааны үйл ажиллагааг баримтжуулах, дамжуулах, цуглааныг орхин явах үе шатуудыг баталгаажуулах шаардлагатай байгаад байгаа юм. Үгүй болбол ийм хамгаалалт байхгүй болбол хууль бусаар жагсаал цуглаан зохион байгуулсан хуйвалдсан, тэр битгий хэл төрийн эрх мэдлийг хууль бусаар авах гэсэн ноцтой, одоо гэмт хэрэгт жагсаал цуглааныг зохион байгуулагчдыг жагсагчдыг холбогдуулан шалгах эрүүгийн хэрэг үүсэх ийм нөхцөл байдал бас үүсэж байгаа. Жагсаал цуглааны үеэр хүний эрхийн үндэсний комисс, иргэний нийгмийн байгууллагууд, хүний эрхийг хамгаалагчид, сэтгүүлчид жагсаал цуглааны үйл явцыг хянах, баримтжуулах тэр боломж, нөхцөлийг болбол хуульд тусгах шаардлагатай байгаад байгаа. Жагсагчдын, хувийн мэдээллийг хамгаалах, жагсагчдын хувийн мэдээллийг жагсагчдын эсрэг ашиглахгүй байх, тайван

урамшуулах эрхийг нухчин дарахад ашиглахгүй байх ийм баталгааг бүрдүүлэх шаардлагатай байгаад байгаа юм аа.

Тавдугаар асуудал манай цагдаагийн байгууллагынх нэлээн тодорхой ярилаа жагсаал цуглааны үе дэх хууль сахиулах үйл ажиллагааны горимыг

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/ : за баярлалаа Нарантуяа гишүүнд та бүхэндээ мэдээлэл бас хэлэхэд энэ нийтийн сонсголыг зохион байгуулах Их Хурлын тогтоол байдаг. Нийтийн сонсгол зохион байгуулах журам батлах тухай гээд тогтоол 2017 оны тогтоол дээр ажиглагч сонсголын үед асуулт асуух, үг хэлэх эрх эдлэхгүй ээ гээд ингээд заасан. Тэгэхээр бид 2021.12.15-ны өдөр Хууль зүйн байнгын хороо энэ сонсголыг зарласан. Тэгээд зарлахдаа болбол ажиглагчийн тоог 10 хүртэл байхаар тогтсон. Тэгэхээр 10 хүртэл байгаа вэ гэхээр ажиглагч болоод сонсголд оролцохдоо энэ одоо хуулийн хяналтын сонсголд хөндлөнгийн ажиглагчийн хувиар л оролцсон. Тэрнээс үг хэлэх, санал бодлоо илэрхийлэх эрхгүй. Харин оролцогчдын тоог бол тогтоогоогүй. Тэгээд оролцогч бол хэд ч байж болно оо. 15 хоногийн хугацаа тавьсан. Тэгээд тэр бол хангалттай хугацаа шүү дээ. Тэгээд 15 хоногийн хугацаанд жагсагчдын төлөөлөл болбол энэ оролцогчоор бүртгүүлсэн хэдий ч өнөөдөр бас хүрэлцэн ирээгүй. Аа тэгээд бусдад болохоор ингээд Их Хурлын нийтийн сонсгол зохион байгуулахад шаардлагатай гээд шаардаад байдаг, яг ингээд хуулийн дагуу хийхээр ирдэггүй, тэгээд хуралдааныг хойшлууллаа гээд өгөх санал хүсэлт хүргүүлсэн гэж яриад байгаа. Гэхдээ нэг ч албан ёсны бичиг Их Хурлын даргад Хууль зүйн байнгын хороо дарга, миний нэр дээр ирээгүй шүү. Тэгэхээр бид нар фэйсбүүкээр явж байгаа нэг зургийн хэлбэртэй шаардлагыг албан бичиг гэж үзэх ямар ч боломж алга байна. Тийм ч учраас өмнө нь одоо даргын зөвлөл дээр тийм бичиг, албан ёсны хүсэлт байвал байнгын хороогоор оруул шийдвэрлэх шаардлагатай гээд ингээд үзсэн. Гэтэл ардчилсан намын бүлэг дээр ч гэсэн ийм юм ирээгүй байгаа шүү дээ. Тэгээд ямар ч тэгээд одоо фэйсбүүкээс нэг ийм бичиг хайж олчихоод. Тэгээд одоо энэ албан хүсэлт маягаар хандаж байж болохгүй ээ. Тэгэхээр энэ бол нэгэнт зарлачихсан 15 хоногийн хугацаанд зарлагдсан товын дагуу зохион байгуулагдаж байгаа учраас шууд одоо миний бие энийг шийдээд хойшлуулах ямар ч бололцоо байхгүй. Энийг байнгын хороогоор оруулж байж явна. Харин ч энэ уралдааныг 16:00 цагийг 09:00 цаг болго, энэ урт хугацаанд бас хэлэлцэх шаардлагатай санал бодлыг нь сонсьё оо гээд Хууль зүйн сайд өөрөө санал гаргаад ингээд бид нарын 09:00 цагт энэ хуралдааныг өнөөдөр эхэлж байна шүү дээ. Тэгэхээр хэрвээ тэр оролцогчоор бүртгүүлсэн ажиглагч нар тэр жагсагчид байвал одоо энэ хугацаандаа хуралдаа хүрч ирээд төрийн байгууллагуудаас мэдээллээ сонсооч ээ. Аливаа асуудал бас нэг ажил хэрэгч хандаж сураач ээ л гэж одоо энэ зарим залуучуудыг хүсмээр байна. Яг хүний эрхийг одоо хамгаалах чиглэлээр төрийн байгууллага анхаар төрийн эрх барих дээд байгууллага анхаарал хандуулаач ээ гэж шаарддаг шигээ ажилд хариуцлагатай хандаж сур аа. Тэрнээс пост хийснээрээ нэг твиттер, жиргэснээрээ асуудал шийдэж байгаа юм байхгүй шүү. Бид нар гарц гаргалгааг нь гаргах гээд төрийн эрх барьж байгаа нам хүртэл одоо энэ асуудлыг анхааръя гэж санаачилга гаргаад ажиллаж байгаа. Хууль эрх

зүйн орчныг сайжруулъя гээд ажиллаж байгаа. Манай Улсын Их Хурал дахь аль аль намын бүлэг үүн дээр анхааръя гэж байгаа юм. Гэтэл яг нөгөө жагсагчид ямар асуудал тулгараад байгааг өнөөдөр ярьж хэлэх байдал байхгүй ийм нөхцөл байдалтай байна шүү дээ. Өнөөдөр энэ Хууль зүйн сайд, Цагдаагийн ерөнхий газрын дарга, Хүний эрхийн үндэсний комисс, холбогдох бүх байгууллагын төлөөллүүд байна. Та бүхний асуултад нээлттэй хариулъя гэж байна. Одоо энэ фэйсбүүк хуудсаар хүртэл энэ сонсгол нээлттэй зохион байгуулагдаж байна. Тэгэхээр асуудалд ажил хэрэгч хандахыг л одоо уриалж байна. Ингээд Д.Сарангэрэл гишүүн за баярлалаа.

Д.Сарангэрэл /УИХ-ын гишүүн/ : 1992 оны нэгдүгээр сарын арван гурванд бид нар ардчилсан үндсэн хуулиа баталсан юм аа. Тэгээд энэ Үндсэн хуулиар бол Монгол Улсын иргэн үг хэлэх, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх тэр эрхийг нь баталгаажуулж өгсөн. Энэ эрх бол өөрөө ардчилсан нийгмийн суурь. Энэ бол үнэт зүйлээ одоо мөн Жагсаал цуглааны тухай хуулиар бол энэ жагсаалыг бол ингээд зохион байгуулж байгаа. Би энэ жагсаал цуглааны асуудалд болгоомжтой ханддаг. Мэдээж хэрэг одоо хуулиар бол зохион байгуулах эрх нь байж байгаа. Тэгэхдээ Монгол Улс маань бол хоёр том гүрний дунд байгаа улс гэдэг утгаараа бид нар бас энэ дээр нэлээн тийм бодолтой хандах ёстой гэж үздэг. За хоёрдугаарт 7 дугаар сарын 1-ний айхтар гунигт түүх байгаа. Зохион байгуулагчид нь өөрөө улс төрчид байсан, эцэст нь одоо нэг ч улс төрч ямар нэгэн хариуцлага хүлээгээгүй нэг ч улс төрч хохироогүй тэ. Жирийн иргэд, ажил үүргээ гүйцэтгэж байсан цагдаагийн байгууллагын ажилтнууд эрүүл мэнд, амь насаараа хохирч, олон тэрбумын хөрөнгөөр хохирсон ийм гашуун түүх бидэнд байгаа. Тийм учраас энэ жагсаал цуглааны тухай хуульд одоо өөрчлөлт оруулахдаа энэ жагсаал цуглааныг ямар нэгэн эрх зүйн хязгаарлалтгүйгээр хийх, энэ талыг нь бол нэлээн сайн бодолцох хэрэгтэй. Сая бол Хууль зүйн сайд хэлж байна. 24 цагийн дотор мэдэгдэл бүртгүүлэхэд л боллоо гэж. Би бол үүнтэй санал нийлэхгүй байгаа. Нямбаатар сайдын нэг бол 3 хоногийн хугацаатай байх хэрэгтэй. За тэр жагсаал цуглаан хаана хийх гэж байгаа юм. Тэр хийлгэх гэж байгаа байгууллага нь үгүйдээ мэдээллээ бэлдэх хэрэгтэй. Хариултаа бэлтгэх хэрэгтэй. Үүнээс нэг хэдэн хүн жагсаад байдаг, хэн ч хариулт өгөхгүй. Бэлтгэлгүй байвал бас л өөрөө энэ чинь эмх замбараагүй байдлын суурь болно гэж бодож байна. Тийм учраас бол одоо 3 хоногийн хугацаатай мэдэгдэл байх ёстой. Зөвхөн бүртгээд өнгөрнө гэдэгтэй бол санал нийлэхгүй байгаагаа хэлье. За Нарантуяа даргатай би их санал нэг байна аа. Тайван жагсаал өөрөө хүчирхийлэл рүү ордог. 7 дугаар сарын 1-ний гашуун түүх байж байгаа. Тийм учраас бол энэ энэ хүчирхийлэл рүү ороход одоо энийг цагдаагийн байгууллагаас өөр хэн ч зохицуулахгүй. Одоо энэ өөрчлөлт хийх гээд байгаа энэ хандлагыг харж байхад бол ер нь аль болох хязгаарлалтууд хийгээд нэлээн тийм, одоо зоргонд нь тавих маягтай. Тэгээд Олон Улсын жишиг ч гэнэ үү нэг ийм зүйлүүд яриад байгаа тийм хандлага мэдрэгдэж байна. Яг жагсаал цуглааны үеэр бол ер нь сэтгэлийн хөөрлөөр, за тэгээд архи дарсны хэрэглээ гээд янз бүрийн одоо цаанаас нь нарийн зохион байгуулалттай захиалгатай энэ жагсаал цуглааны үеэр бол хохирлууд маш их гардаг. Тэд хэн оролцох юм, тэнд хэн биднийг хамгаалах юм. Хэн тэнд байгаа хүмүүсийн эрүүл мэнд, амь нас, эд

хөрөнгийг нь хамгаалах юм. Цагдаа шүү дээ. Тэгээд үүн дээрээ хязгаарлалт тавьчихаар ээ, хэн ажиллах юм болж байна. Би жагсаал цуглааныг эсэргүүцэж байгаа зүйл ерөөсөө байхгүй шүү. Энэ маш тодорхойгоор юу хийж болохгүй вэ, юу хийж болох вэ гэдгийг нэг тод тодорхой болгож өгөхгүй бол энэ монголын нийгэмд эмх замбараагүй байдал үүсэх тийм суурь болох уу гэж би болгоомжилж байгаа. Та бүхэндээ хэлье гэж бодож байна.

Хоёрдугаарт: Аяндаа үүссэн жагсаал цуглаан өнгөрсөн хугацаанд их бага байсан. Ихэнх нь зорилготой захиалгатай. Улс төрийн одоо зорилготой ийм л зүйлүүд аль аль нам нь л хийдэг. Би одоо ардчилсан нам руу гэдэг юм уу, аль нэг нам руу хэлэхийг хүсэхгүй байна. Аль аль нь улс төрийн зорилготой, энэ жагсаал цуглаан хийдэг шүү дээ. Тэгэхээр зэрэг энэ жагсаал цуглааны зөвшөөрлийг өгөхдөө аа тэр нь одоо улаан цайм гүтгэлгийн чанартай, харлуулах чанартай, нийгмийн эмх замбараагүй байдал үүсэх гэсэн ийм зорилготой байх юм бол өгөөд байна гэсэн үг үү? Энийг яаж хязгаарлах юм, юугаар зохицуулах юм. Хэрвээ хуульд нарийвчилсан одоо өөрчлөлт хийх гэж байгаа бол зохицуулалт хийх гэж байгаа бол энэ дээр та бүхэн маань ямар бодолтой, ямар байр суурьтай байгаа юм бэ? За энийг би асуух гэсэн юм. За хоёрдугаарт хэлэх гэж байгаа зүйл бол энэ. Ковидын үед жагсаал цуглаан хийж болох уу, үгүй юу гэдэг ийм, одоо санал асуулга явж байгаа юм байна л даа. Би энэ дээр би болохгүй гээд юу тэмдэглэчихлээ. Энэ чинь өөрөө одоо дэлхий нийтийг цочроосон, олон хүний эрүүл мэнд, амь насыг хохироосон олон хүн хайртай хүмүүсээсээ хагацсан байна. Тэгэхээр энэ ковидтой холбоотойгоор жагсаал цуглааны тухай хууль дээр их болгоомжтой хандах ёстой л гэж би бодож байна. Энийг зөвшөөрөл өгөхдөө энэ нөгөө жагсаал цуглааныг, одоо өвчнөөр далимдуулж хаах гэж байгаа асуудал биш шүү дээ. Яагаад гэвэл олон хүний цугларалт өөрөө халдварыг хэрхэн хүчтэй тарааж байгааг та бүхэн маань мэдэж байгаа. Энэ омикро гэдэг чинь бол одоо сая нэг сарын хугацаанд 117 оронд тархчихлаа шүү дээ. Хэрвээ ковидтой холбоотойгоор ийм жагсаал цуглаан чөлөөтэй тавих гэж байгаа бол одоо тэр хариуцлагыг нь хэн хүлээх юм. Ийм ийм нарийн зохицуулалтуудыг хийх шаардлагатай. Тэгээд би асуултдаа хариулт аваад дараа нь тодруулъя баярлалаа,

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: Сарангэрэл гишүүний асуултад хариулъя.

Х.Нямбаатар /УИХ-ын гишүүн, ХЗДХ-ийн сайд/: Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 2-т байдаг шиг санаж байна. Нийгмийн дэг журмыг хангах нь төрийн үндсэн үүрэг мөн гээд төр энэ үүргээ хүлээж авдаг. Тэгэхээр жагсаал цуглаан тайван эхлээд ер нь ихэвчлэн одоо дуусах шатныхаа үед бол нэлээн тийм хүний эрхэнд халдсан, өмч хөрөнгө рүү дайрсан ийм шинж сүүлийн үед их ажиглагдаж байгаа. Тухайлах юм бол энэ 7 сард зохион байгуулагдсан наадам, жагсаал цуглаанд би хамгийн сүүлд тартал нь. Яг энэ ордон энэ хавиар байсан. Тэгээд цагдаагийн байгууллагын штаб дээрээс ирсэн мэдээллээр юу ирсэн бэ гэвэл хоёр автомашины цонх хагалсан, жагсаж явахдаа чулуу шидэж, за өөр хоорондоо архи уусан зөрчилдөөн үүсгэсэн ийм асуудлууд гарч ирсэн. Тэгэхээр тайван жагсаал цуглаан хийе гэвэл бид цаг ямагт дэмжих ёстой.

Яагаад гэвэл энэ үг хэлэх, үзэл бодлоо илэрхийлэх энэ эрхийг ямарваа нэгэн тийм цензур тавих хязгаарлалт тогтоох ёсгүй. Хүний эрх хаана хязгаарлагддаг вэ гэвэл бусдын эрх, эрх чөлөөнд руу халдаж эхлэхээрээ л тэр хязгаарлалт тогтоодог. Тэр нарийн торгон зурвас дээр манай хууль сахиулагчид зогсдог оо. Өөрөөр хэлбэл эрхийн тэр хэр хэмжээ даваад бусдын эрхэнд халдаж эхлэх, тэр үед нь хууль сахиулах байгууллага таслан зогсоодог. Энийг илүү нарийн процессжуулж аа гэсэн. Энэ агуулга нэгдүгээрт яригдаж байгаа, хоёрдугаарт сүүлийн жилүүдэд үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөл дээр ч олон мэдээ, мэдээллүүд одоо гарч ирж бас танилцуулагдсан энэ нууцын шинж чанартай, гаднын тусгай албадын захиалгаар нийгмийн дэг журамгүй болгох, эмх замбараагүй байдал үүсгэх ийм нийгмийн сүлжээнд элдэв төрлийн мэдээ мэдээллүүд, зориуд тараах, вэкс үйлдвэрлэдэг, ийм контент үйлдвэрлэдэг, бүр дагнасан ийм агентлагуудтай энэ тэр болсон талаарх мэдээллүүд дурдагдаж байгаа юм. Бидний одоо хамгийн том асуудал бол 2015 онд батлагдсан, Монгол Улсын Эрүүгийн хуульд өмнө нь маш олон жил хүчин төгөлдөр үйлчилж ирсэн, гүтгэх, доромжлох гэдэг хоёр төрлийн гэмт хэргийг алга болгочихсон. Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 110, 111-р зүйл гэж хоёр зүйл ангиар гүтгэх, доромжлох гэж хоёр тусдаа бие даасан, одоо тийм гэмт хэргүүд байсныг 2015 оны хуулиар нийтэд худал мэдээлэл тараах гэдэг ийм агуулгатай болгочихсон. Үүнээс шалтгаалаад улс төрчид бие биеийгээ захиалдаг, улс төрийн намууд бие биеийгээ зориуд харлуулан гүтгэх ийм асуудал гардаг. Нийгмийн сүлжээнд спонсорт хийж явуулдаг. Улс төрийн сонгуулийн өмнө, хэн нэгний нэр төр, алдар хүндэд халдах зорилготой улс төрийн акц явуулдаг ийм зүйлүүд бий. Тэгэхээр бид цаашдаа улс төрийн соёл илүү их тогтох ёстой. Гэхдээ тайван замаар жагсаал цуглаан хийх тэр эрхийг бид илүү их, одоо хадгалж хангах тал дээр хууль, засгийн газрын хууль зүйн бодлогыг барьж байгаа. Хууль зүй, дотоод хэргийн яам цаг ямагт энэ чиглэл рүүгээ бодлого барьж явна аа. Сарангэрэл гишүүнтэй бол би олон зүйл дээр санал нэг байна. Бид нар 24 цаг гэж өөрчлөхгүй болохоор жагсаал цуглаан нийгэмд тодорхой үүссэн бухимдлыг гаргах гэж байгаа хүмүүс одоо юу гэдэг юм, тэр аа хүмүүс асуудлаа илэрхийлэх гэсэн хүмүүс. 72 цаг хүлээх гэдэг бол их тийм төвөгтэй байгаа юм. Тийм учраас жагсаал цуглаан, зохион байгуулагчдын үндсэн үүрэг бол та жагсаалаа хэзээ ч хийж болно. Цуглаанаа хэзээ ч хийж болно. Ингэхдээ хамгийн гол нь та эрх бүхий байгууллагад мэдэгд ээ. Тэндээ тайванаар жагсаал цуглаан хийх үүргээ би хүлээж байна аа. Аа энэ аюулгүй байдлыг хангах

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/ : Сарангэрэл гишүүн тодруулъя. Нямбаатар сайд дээр.

Д.Сарангэрэл /УИХ-ын гишүүн/ : Зөрчлийн тухай хууль дээр хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл, за би сайд шууд тодорхой ойлгосонгүй, одоо тэр нэг эмх замбараагүй байдалтай холбоотой гэдэг юм уу, тийм мэдээллийг нэвтрүүлээгүй бол торгоно гэдэг зүйл оруулах гэж байгаа юм байна лээ. Энэ бол одоо манайд чинь ихэнх хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл, хувийн хэвшилд байгаа учраас хувийн хэвшлийн хэвлэл мэдээллийн байгууллага руу тэгж хандах нь хэр зүйтэй байх юм. Олон нийтийн улсын төсвөөс санхүүждэг олон нийтийн радио телевизийн хувьд бол ийм үүргийг хүлээх ёстой байх. Хэвлэлийн тухайд бол ямар байх талаар эргэж ярилцвал зүгээр байх гэсэн нэг ийм саналтай байгаагаа хэлье.

Х.Нямбаатар /УИХ-ын гишүүн, ХЗДХ-ийн сайд/: Сарангэрэл гишүүн энэ нь ийм байсан юм аа. Одоогийн хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Зөрчлийн тухай хуулийн 5.9-д гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль зөрчих гээд ердөө ерөнхий орцын гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуульд заасан үүргээ биелүүлээгүй бол хүнийг 100 нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг 1000 нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно гэж байгаа юм. Өөрөөр хэлбэл Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулиар тэр хүн ямар үүрэг хүлээснээ, яаж биелүүлээгүйг одоо энэ хууль дээр нарийвчилж бичиж өгөөгүй. Аа тэгэхээр бид нар энийг заагласан. Сая би танд түрүүн хэлсэн тэр дөрөв хувааж өгч байгаа юм. За үүний нэг төрлийн зөрчил нь хэвлэл мэдээллийн байгууллага гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, түүнийг таслан зогсоохтой холбоотой хойшлуулшгүй мэдээллийг эрх бүхий байгууллагын хүсэлтээр үнэ төлбөргүй яаралтай нийтэлж, нэвтрүүлээгүй бол гэмт этгээд, хуулийн этгээдийг 500-1000 нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно оо л гэж байна. Энэ хамгийн гол агуулга, нюанс нь юу гэж байгаа вэ гэхээр гэмт хэрэг, зөрчлийг таслан зогсоохтой холбоотой мэдээллүүдийг хэвлэл мэдээллийн байгууллагад нэн даруй сурталчлах ёстой. Нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал үүссэн тохиолдолд иргэдэд энэ талаар урьдчилж мэдээлэл өгдөг. Тийм ээ, хүний эрхийн зөрчил гарахаас урьдчилан сэргийлсэн. Ийм мэдээллүүдийг л хэвлэл мэдээллийн байгууллагыг нэг удаа тухайн үед нь одоо мэдээ дамжуулж өгөөч ээ л гэдэг л ийм агуулгаар явж байгаа. Энэ өмнө нь ч байсан энийг илүү тодотгож өгч байгаа юм. Тэрнээс биш дандаа урьдчилан сэргийлэх мэдээллийг үнэгүй биш хойшлуулшгүй мэдээллийг л хэвлэл мэдээллийн байгууллага, цагдаагийн байгууллагын одоо хэвлэлийн алба энийг нийтэлж өгөөч ээ гэвэл явуулах агуулгатай байгаа.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/ : За Д.Ганбат гишүүн асуулт асууя

Д.Ганбат /УИХ-ын гишүүн/ : Одоо энэ ирц аравны дөрөв байна. Тавин хувьдаа хүрэхгүй л байгаа байхгүй юу. Хурал даргалах гэж байгаа. Бүгд өглөөнөөс хойш одоо хоёр, гурван цаг ингэж ярьж байна. Нэг за хоёрт нь бол ингэж хариуцлагагүй яаж болохгүй ээ, энэ одоо ийм хариуцлагатай хурлыг за та өөрөө санал гаргаад бид нар даргын дэргэдэх зөвлөл дээр энэ хурлыг хойшлуулъя аа бас одоо иргэд оролцъё гэж гадуур дотуур ярьж байна аа гэдэг ийм зүйлийг ярилцсан шүү дээ. Тийм тэгээд тэгж ойлгосон гэж бодоод ингээд явж байтал одоо иймэрхүү зүйл явж байна аа. За хамгийн гол утга учир нь бол ерөөсөө юу шүү дээ. Энэ улсын өчигдөр бид нар одоо Монгол улс аа тусгаар тогтнолоо сэргээн мандуулсны 110 жилийн ойг тэмдэглэж байна. Монгол Улсын тусгаар тогтнол, ардчиллын баталгаа чинь энэ иргэд чинь л байгаа шүү дээ. Үндсэн хууль, Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал нэгдэн орсонд байгаа байхгүй юу. Энийг одоо бүгд ойлгож байгаа байх аа. Тэгээд сүүлийн нэг жил гарангийн хугацаанд бол ардчилсан нам, ардчилсан намын бүлэг бол нэлээн идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулсны үр дүнд бол иргэд ч ойлгож байх шиг байна. Энэ төр, засгийн байгууллагууд ч ойлгож байх шиг байна. Олонх ч ойлгож байх шиг байна. Энэ хүний эрхийг одоо дээдлэх угаасаа л юу шүү дээ, энэ чинь. Одоо хүн гарангуутаа л, агаар амьсгалдаг шиг л үг хэлнэ. Үзэл бодлоо илэрхийлнэ гэдэг чинь жам ёсны л хэрэг байхгүй юу. Тэрийг нь Үндсэн хуулиар баталгаажуулсан. Ардчилсан улс орнууд нэгдчихсэн, хүний

эрхийн түгээмэл тунхаглалд нэгдчихсэн, ийм л юм байгаа шүү дээ. Тэгэхээр энэний эсрэг байгаа хуулийг ямар ч хүн биелүүлэхгүй байх үүрэгтэй эрхтэй. Тийм үү, үгүй юу. Энэ одоо хуулийн боловсролтой энэ дарга нараас би тодруулчихъя иргэд одоо үгээ хэлээд, үзэл бодлоо Үндсэн хуулийнхаа дагуу илэрхийлж байхад тэрний эсрэг хууль байх юм бол тэрнийг дагаж мөрдөхгүй байх үүрэгтэй, үндсэн хуулиараа энийг ойлгодог улс байна уу, ойлгохгүй улс байна уу? Энийг би бас тодруулмаар байна. За мөн нөгөө талаар бол та бүхэн маань бид нар бас ингээд ярьж байгаа, хэлж байгаа нь бол ард түмэндээ бас энэ байдлыг тайлбарлаж ойлгуулж байгаа юм л даа. Эрхээ яаж эдлэх ёстой юм, ямар байх ёстой юм, үүргээ яаж гүйцэтгэх ёстой юм гээд, тухайлбал одоо энэ Х.Нямбаатар сайдын хэлээд байгаа бол санал нийлж байна, хуулиуд тийм байх ёстой, ингэж л хийх ёстой. Гэтэл одоо бид нар чинь ярьж байгаа, хэлж байгаа нь энэ хариуцлагатай улсууд бараг л фашистууд шиг л юм яриад байна шүү дээ. Үгүй ээ, гитлер бол ардчилсан замаар эрх мэдэлд ирсэн аа гэхдээ дарангуйлал хийгээд өчнөөн олон сая хүний амьд хүрсэн аа тэрийг чинь байхгүй болгож хязгаарлахын тулд хууль гэдэг юм хуульдаа заагаад өгчихсөн шүү дээ. Бүх эрхийг нь баталгаатай хангана аа гээд ингэж л явж байгаа. Та бүхэн эрх мэдэлд одоо хоёр сонгууль дараалаад энэ ардчиллынхаа зарчмаар олонх болоод үнэмлэхүй олон болоод ирчихлээ. Тэгээд ямар их дарангуйлал үнэртүүлсэн яриа яриад байна аа. Тэр Үндсэн хуулиа тэр Хүний эрхийн түгээмэл тунхгаа биелүүлэх ёстой шүү дээ. Бид нар тэгж байж энэ улс чинь энэ иргэд чинь тайван үгээ хэлж үгүй ээ, одоо энэ үхэртийн хөндий үхлийн хөндий, энэ хөндий чинь одоо ямар агаараар бид нар амьсгалж байна, тэр Үндсэн хуульд чинь заачихсан байгаа шүү дээ. Амьсгалахгүй гээд яах юм. Үнэхээр ядуу байгаагаа амьдарч чадахгүй байгаа хэцүү байгаагаа Үндсэн хуульд ирэхээр шаардаад яагаад хэлж болохгүй гэж. Энэ эхийг нь яагаад хаах гээд байгаа юм. Битгий ор. Нэрийг нь тэр дүр эсгэсэн ардчилал дүр эсгэсэн ийм юм үзүүлж харуул аа. Тэгэхээр одоо тохирсноороо энэ сонсголыг хойшлуулъя тэр иргэдийн оролцох эрхийг нь хангая.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/ : Ганбат гишүүн ээ бид даргын зөвлөл дээр, хэрвээ албан хүсэлтээр одоо энэ хөдөлгөөнийхөн өөрсдөө саналаа тавих юм бол энийг байнгын хороогоор оруулаад хуралдааныг хойшлуулах асуудлыг ярья аа гээд шийдсэн. Гэтэл Их хурлын даргад болоод над дээр хаана ч энэ албан хүсэлт огт ирээгүй, тэгээд би уулзахыг хүссэн. Тэгээд энэ уулзалт болсонгүй. Ингээд Хууль зүйн байнгын хороон дээр одоо нэгэнт энэ чинь 15 хоногийн өмнө зарлачихсан байсан учраас цагийг нь ядаж урагшлуулах ёстой, тэгж байж одоо энэ нэлээн сайтар ярилцах ёстой гэж ингээд шийдээд явж байгаа. Тэгээд бас одоо энэ нийтийн сонсголыг хийх тухай дэмжиж гарын үсэг зурсан 37 гишүүн байгаа шүү дээ. Түрүүн Х.Нямбаатар сайд хэлсэн. Тэр хүний эрхийн мэдрэмжтэй их хурлын гишүүд хаана байна вэ? Тэр хүмүүс орж ирж гарын үсгээ зурсан бол энд асуултаа асуу ярьдаг шигээ бай. Хэвлэл мэдээллээр энэ. Хэрвээ энэ сонсголыг бүгдийг нь шууд дамжуулна гэвэл бүгд орж ирээд ярина. Нөгөө хүний эрхийг их ярьдаг, гал цогтой тэмцэгчид жагсагчид хаана байна вэ. Үнэхээр та нар үнэхээр хүний эрхийн төлөө санаа зовж байгаа бол энд орж ирээд нэг үгээ хэлээч ээ. Энэ холбогдох төрийн байгууллагынхан ирчихсэн байна. Асуултад чинь хариулъя ямар асуудал байна, хууль эрх

зүйн ямар өөрчлөлт хийх вэ гэдгээ ярья аа гэж байна. Тэгэхээр нөгөө хүний эрхийн чиглэлээр ярьдаг, хэлдэг нөгөө оролцогч нар ч бай энэ бүртгүүлчихсэн оролцогч нар одоо энэ фэйсбүүк хуудсаар шууд дамжиж байгаа шүү дээ. Одоо харж байгаа бол оролцогч нэгэнт нэр нь бүртгэгдсэн, одоо орж ирээд асууж болно. Тэгэхээр та бүхэн сая бас сонсож байна. Эрхээ эдэлж байгаа бол үүргээ хүлээ. Эрхээ эдэлж байгаа бол, үүргээ бол асуудал ярьж байгаа бол ажил хэрэг ч бай. Одоо манай залуучууд бол ер нь нэг сошиалаар л нэг ажил хаяад амьдардаг болчихлоо шүү дээ. Төрийн ордонд байнгын хорооны гишүүд цуглаад та нарыг сонсьё гэхэд өөрсдөө ирэхгүй. Тэр хоёр гурав хоног хойшлуул гээд ийм юм яриад байгаа юм. 12 сарын 30-ны өглөө 09:00 цагт шинэ жил тэмдэглээгүй л байлгүй дээ. Бид нар ажил хэрэгч хандаж байна шүү. Тийм учраас тэр их олон хүмүүс байгаа. Одоо ингээд фэйсбүүк дээр бичээд сууж байгаа нөхдүүд одоо хүрч ирээд энэ ажиглагчаар биш гэхэд оролцогчоор бүртгүүлсэн хүмүүс байгаа шүү дээ. Тэд нар хүрч ирээд оролцоо, одоо өөр бид нар яаж боломжийг хангаж өгөх юм бэ. Тэгээд ингээд фэйсбүүкээр л ийм хүсэлт тавьчихсан. Хаанаас ч олох нь мэдэгдэхгүй асуудалд иймэрхүү л хандаж байгаа шүү дээ. Тэд ярилцах хэрэгтэй байна. Тайван жагсаал цуглаан хийх журмын хуульд анхаарах асуудлуудыг сонсьё, өөрчилье гээд засгийн газар өөрсдөө та нартаа та нарыг сонсьё гээд ирсэн байна. За ингээд үргэлжлүүлээд одоо асуултад хариулна хэн хариулах вэ? За хүний эрхийн үндэсний комисс, за эхлээд цагдаагийн за цагдаа, ерөнхий газрын дарга Болд генерал.

Ж.Болд /ЦЕГ/: Ганбат гишүүний асуултад хариулъя аа. Цагдаагийн байгууллага Монгол Улсад хууль тогтоох байгууллагаас баталж өгсөн хуулийг хэрэгжүүлж ажилладаг байгууллага. Хүний эрхийг ноцтой зөрчсөн илт тийм хуулийг дарга, одоо миний тушаалаар хэрэгжүүлж байгаа нэг ч асуудал байхгүй. Энэ харин өнөөдөр энэ нээлттэй хэлэлцүүлэгт цагдаагийн байгууллага хууль тогтоомж, 1994 оноос хойш явж байгаа хуульд бас алдаа оноотой хүн байвал бас саналаа хэлээд бид ингээд холбогдох яамаараа дамжуулаад явж байгаа цагдаагийн байгууллага санаатайгаар энэ хүний үзэл бодлоо илэрхийлэх, эвлэлдэн нэгдэж одоо жагсаал цуглаан хийхэд хууль бусаар ажилласан ажиллагаа байхгүй гэж хариулах хэрэгтэй.

Х.Нямбаатар /УИХ-ын гишүүн, ХЗДХ-ийн сайд/: Ганбат гишүүний асуултад би бас нэмж хариулъя аа. Тэгэхээр Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэц үндсэн хууль зөрчсөн гэдэг дүгнэлт гаргаж, тухайн хуулийн үйлчлэлийг зогсоогоогүй тохиолдолд хууль хэрэгжүүлдэг, хэрэглэдэг, хууль сахиулдаг байгууллагууд тухайн хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх үндсэн үүрэгтэй, хэн нэг албан тушаалтан субъектив байдлаар хууль тогтоомжийг Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай факт. За Үндсэн хууль зөрчсөн гэдэг ийм дүгнэлтийг бол аман байдлаар хийж болохгүй. Аа зүгээр бид нар 1994 оны хуулийг шинэчилж сайжруулах шаардлага байна уу гэвэл байна аа. Жишээлэхэд, Жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай хуульд өлсгөлөн зарлахтай холбоотой нарийвчилсан зохицуулалт ерөөсөө байдаггүй. Сая энэ хавар, зун жагссан өлсгөлөнгийн үеэр бид хэд одоо бас аль болох эрүүл мэндийн байгууллагад хандаж, тухайн хүний өлсгөлөн зарлаж байгаа хүмүүсийн эрүүл мэнд, амь насыг аа дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллага болон

холбогдох энэ эрүүл мэндийн стандартын дагуу сахин хангуулах чиглэлээр удаа дараа санал хүсэлтүүд тавьсан. Энэ ордны баруун талд нэг өлсгөлөн болсон. Тэгээд нөгөө өлссөн хүний маань жин өдрөөс өдөрт нэгээс хоёр килограммаар нэмэгдээд байсан. Өөрөөр хэлбэл энийг бид нарийвчилж зохицуулаагүйгээс болоод тэр маань өлсгөлөн юм уу, юу юм, одоо тэр нь ойлгогдохоо больсон. Нэг хүний одоо жин бол лав 2-3 килограммаар нэмэгдсэн. Тэр өлсгөлөн зарлах хугацаа нь тэгэхээр энийг тодорхой хяналтад Үзэл бодлоо илэрхийлж байгаа тэр хүмүүсийн одоо бургуй тавиад, тэр хүнийг халдвар хамгааллыг нь сахиулаад хяналт тавиад бусад хүмүүсээс тэр одоо дархлаа унаж байгаа үед нь яаж хамгаалах юм. Энэ нарийвчилсан зохицуулалтыг энэ Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулиар бид нарын шинэчилсэн найруулга байдлаар оруулж ирэхээр төлөвлөж байгаа гэдгийг бас Д.Ганбат гишүүнд дахиж нэмж хэлье ээ.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: Д.Ганбат гишүүн тодруулъя.

Д.Ганбат /УИХ-ын гишүүн/: За бид нар гашуун түүхтэй. Тэгээд хэрвээ ингээд жагсаал цуглаан, жам ёсны эрхийг нь хаагаад ингээд байвал хүмүүс зулын гол болоод эхэлдэг юм аа. Яг одоо тэр түвдэд ямар байна, хятад ямар байна? Тэгээд тэрийг нь яах юм. Танкаар дараад хавтгайлаад байх юм уу? 7 сарын 1-ээр хэдэн улс төрчид л хожсон шүү. Аа тэгээд энэ цагдаагийн байгууллага хохироод үлдсэн энэ хэдэн цагдаа нарыг ихэнх нь шоронд явуулсан шүү. Ер нь цагдаа бол юманд барьдаг мод биш. Цагдаа бас хуулийнхаа дагуу ажиллуулах ёстой. Цагдаа бол хүний эрхийг дээдэлж, тэгж ажиллах ёстойгоос биш хэн нэгэн албан тушаалтны амаар хаясан болон тийм үүргийг биелүүлэх ёсгүй шүү. За нэг хоёрт нь одоо энэ Монголхүү, энэ бусад иргэд бол 12 сарын 20-нд танд бол Н.Учрал дарга аа, танд болон аа Улсын Их Хурлын дарга Г.Занданшатар бол мэдэгдэл өгсөн юм байна. Гэхдээ энэ иргэд чинь тамга тэмдэг байхгүй шүү дээ. Та нар шиг аа тэнд тодруулах уу?

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: За хоёрдугаар микрофон хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүн Нарантуяа.

Г.Нарантуяа /ХЭҮК/: Монгол Улсын Хүний эрхийн үндэсний комисс болбол хүний эрх, эрх чөлөөний хэрэгжилтэд хяналт тавих, хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах ийм чиг үүрэгтэй байгууллага аа. Тэгэхээр өнөөдөр жагсаал цуглаан тайван жагсаал цуглаан хийх эрхийг хязгаарлах хязгаарлалтыг ярьж байгаа нь болбол баталгааг нь өргөн болгохын тулд хязгаарлах үндэслэл, хүрээ хүрээг нь маш тодорхой явцуу болгох ийм санаа зорилгын үүднээс ярьж байгаа. Тайван жагсаал цуглаан хийх, энэ одоо эрх зүйн зохицуулалтыг бий болгохын тулд болбол нэгдүгээрт жагсаал цуглааныг тайван болно оо гэсэн. Хоёрдугаарт энэ жагсаал, цуглааны ач холбогдол, үнэ цэнэ, мөн чанарыг ардчилсан нийгэмд одоо амин чухал хэрэгцээтэй ийм эрхээ эдлэх, яг хүний субстанцаа бодит эрх ирэхийн зэрэгцээгээр, бусад эрхээ шаардах арга зам гэдэг. Энэ одоо чухал ач холбогдлыг нь хүлээн зөвшөөрсөн байдлаар хүний эрх, эрх чөлөөнд илүү нийцтэй эрх зүйн хамгаалалтыг бий болгоно.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: за Н.Алтанхуяг гишүүн асуулт асууя.

Н.Алтанхуяг /УИХ-ын гишүүн/: За энэ нөгөө нэг дургүйд хүчгүй л гэдэг юм болж байгаа юм л даа. Би одоо манай Их Хурлын 37 гишүүний ийм нээлттэй сонсгол явуулъя гэхээр нь баярласан бас болж байна даа. Юмаа хийе гэж аа тэгээд хийхдээ ингэж гурилддаг байхгүй юу. Өнөөдрийн нийгэм яагаад буруу явж байгаа гээч. Өнөөдөр Улсын Их Хурлын чуулгантай өдөр байхгүй юу. Би өглөөнөөс хойш та нарын нүдэн дээр бас одоо уучлаарай ичмээр юм боллоо. Гурав дөрөв гарч гүйлээ. Энэ тэр талын өрөөнд байнгын хороо хуралдаж байна. Тэнд чуулган хуралдаж байна. Чуулган дээр ирц хэрэгтэй. Байнгын хороон дээр хэлэлцэх хэрэгтэй. Санал хураахад нь бас одоо дэмжлэг хэрэгтэй. Үгүй ээ ингэж одоо хүний эрх ярьдаг юм уу. Би одоо та нар тэгж шүүмжилмээр байна. Юманд дургүйд хүчгүй гэж энийг хэлдэг юм. Та нар хүмүүсийн оролцоог хангах үгүй ээ ядаж хүн энэ нэг асуудал хэлэлцэхдээ хүмүүсийн юм уу иргэдийн оролцоог хангаж чадахгүй амьтад чинь яаж цаашаагаа юм хийх вэ дээ. Тэгээд л аягүй ийм тэнцвэргүй байдал үүсэж байна. Энэ Х.Нямбаатар гэдэг хүнийг сонсох л юм уу хаашаа юм. Яахаараа Х.Нямбаатар ийм юм хариулдаг юм? Яагаад энэ орж ирсэн хүмүүс нь эхлээд үгээ хэлэхгүй байгаа юм. Дэг журам нь өөр байгаа бол би бас байнгын хороон дээр хэлж байсан юм. Тэр дэг журмаа өөрчилье энэ иргэдийг сонсооч дээ. Заавал жагсаал цуглаан хийдэг иргэн гэж хэн хэлсэн юм? Тэр жагсаал цуглаанд өөрөө сайн дураараа очоод үгээ хэлээд явж байсан иргэд орж ирээд үгээ хэл л дээ. Эхлээд юу болохгүй байгаагаа ярьж байгаад тэрнийг яаж өөрчлөх тухай ярьдаг болохоос биш Х.Нямбаатар шиг бүгдийг нь ингээд урьдчилаад мэдчихсэн. Тэгээд ингэж ингэж өөрчлөх гэж байгаад ийм юм байхгүй. Ер нь бол энэ асуудлаар өөрчлөлт хийх гэж байгаа болбол Засгийн газар биш Нарантуяа танай Хүний эрхийн комисс би зөндөө хэлсэн шүү. Та нар гэж нэг зориг зүрхгүй, нэг хэдэн амьтан цугласан. Та нар тэр Олон улсын жишиг жаягийг дагасан хуулийг та нар оруулж ирэх ёстой. Миний санал тийм шүү. Засгийн газар дандаа л өөрийгөө хамгаалсан юм хийдэг юм. Тийм учраас надад нэг их асуулт алга л даа. Та нар яах гэж ийм муухай юм хийдэг юм бэ? Яах гэж одоо чуулгантай давхцуулж. Энэ чухал хэлэлцүүлгийг ингэж оромдож дуусгах гээд байгаа юм бэ. Н.Учрал даргаа чи ч, та ч та чинь арай залуувтар хүн байна. Та нар энийгээ түр завсарлчихаад. Тэгээд шинэ он гаргаад оролцогчдыгоо хангаж байгаад заавал чуулгантай өдөр. Ингээд гурав дөрвөн өрөө дамжиж гүйдэг биш. Тэгээд Их Хурлын гишүүд ч ач холбогдол багатай шүү. Энэ дээр иргэд тэр оролцогчдын санал бодол чухал байна. Хүнийг нэг сонс л доо. Яг ороод явсан чинь юу нь болохгүй гээд байгаа юм. Ингээд нэг муу одоо ингээд л янз бүрийн санал бодол ерөөсөө сонсож чадахаа больчихсон. Дандаа магтуулж, дандаа цүнхээ бариулаад. Одоо ингээд сурчихсан ёстой хэрэг алга. Яагаад ингээд байгаа юм бэ? Энийгээ хойшлуулчихъя л даа. Би та нар хоорондоо юу ярьсныг мэдэхгүй. Надад юу чинь таалагдах байгаа вэ гэхээр би одоо Их Хурлын чуулган дээр бас орж үгээ хэлмээр байна шүү дээ. Тэнд Оюу толгойн асуудал яригдаж байна, тэнд нөгөө Коронагийн хуулийг сунгах тухай эсэх тухай асуудал яригдаж байна. Тэгээд баахан энэ Х.Нямбаатар орж ирсэн камерын асуудал яригдаж байна. Үгүй ээ, яагаад ингэж ингэж ажилд ингэж сэглэж хүн харахад хийсэн юм шиг. Тэгээд та нэг буруу юм яриад байх юм. Их Хурлын 37 гишүүн ямар буруутай юм. Чуулгандаа сууж, ардын намын гишүүд бол кнопдох ёстой учраас орж ирж чадахгүй байгаа. Хөөрхий аа

тэр нөгөө оролцсон гээд байсан хүмүүс чинь би шинэ жил гэж бодохгүй байна. Энэ бас л нөгөө нэг оролцогч оролцогчдод мэдэгдсэн ирсэнгүй гэдэг л үг хэлээд байгаа байхгүй юу. Үгүй ээ, ингэж яаж Монгол улс явах вэ дээ. Бид нар чинь цөөхүүлээ хоорондоо юмаа яриад явах ёстой юм. Тэгээд ер нь манай одоо, одоо миний үед ч гэсэн намын ерөнхий сайд байхад ч гэсэн та нар энэ ардын намынхан зохион байгуулаад л хар машин шатаагаад л, давхар дээл нөмрөөд л, үстэй дээл нөмрөөд л баахан дөвчигнөө биз дээ. Би болбол яг энэ Нарантуяатай санал нэг байгаа юм. Би байхдаа яаж байсан юм гэхлээр.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: Н.Алтанхуяг гишүүн нэмэлт нэг минут,

Н.Алтанхуяг /УИХ-ын гишүүн/: жаахан юманд хүлээцтэй юм сонсоод зөв яриад юу? Зөв зохион байгуулаад сур л даа. Энэ жагсаал цуглааныг журамлах гэдгээсээ илүүтэй хамгаалах асуудал дээр л концепц явах ёстой. Дахиад би энэ цагдаа нартай холбоотой нэг асуудал хэлье. Тэр нэг телевизийн нэвтрүүлэгт ороод ингээд харж байхад цагдаа нарын буруу байхгүй ээ. Хэдүүлээ нэг юм журамлаж өгмөөр юм байна лээ. Тэр бусад барууны орнуудад болбол цагдаа бол ийм л үг хэлнэ. Энэнээс илүү үг хэлж болохгүй гэдэг шүү дээ. Манайх болохоор чи ер нь яасан пээдгэр нөхөр вэ гээд л эхэлдэг байхгүй юу. Тэгэхээр тийм үг байхгүй. Энийг хуульчилж өгөх ёстой. Нямбаатар сайдаа хуульчилж өгөх ёстой аа таны наад хэлж байгааг мэдээж уурласан хүн чинь өөдөөс чинь олон юм хэлнэ, иргэд аа таны, наадах чинь таны эсрэг харин сүүлд нь ашиглагдана шүү гэж. Тэр барууны кинон дээр гардаг шиг юмыг нь хэлүүлээд л аваад л болоо. Ингээд бид нар нэг харилцан ойлголцол шилжмээр байна, цагдаа ч буруутгаад байх юм алга. Тэгэхдээ л яагаад өнөөдөр буруу яагаад байгаа вэ гэхээр 1994 оноос уншсан.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: За хэнээс асууж байна, за хэн хариулах вэ асуулт а. Энэ сонсголын хуулиар нь сонсголын товыг тогтоосны дараа тоог зайлшгүй хойшлуулах шаардлагатай бол тухайн сонсголын товыг нийтэд зарласан арга хэрэгсэлээрээ дахин зарлана гээд байнгын хороогоор оруулаад дахиад олон нийтийн хэвлэлээр зарлах юм байна лээ. Тэгэхээр 15-нд Байнгын хороогоор бид одоо шийдээд тэгээд парламент хэмээн дээрээс нь 13 вэб хуудас бусад хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр зарласан.

Н.Алтанхуяг /УИХ-ын гишүүн/: тэгэхээр энэ Н.Ганбат, Б.Пүрэвдорж энэ тэр гээд гараад явчих юм. Аа ер нь зүгээр ингээд сайхан тойрч сууж байгаад л юмаа яриад энийгээ. Миний одоо бодлоор бол хойшлуулчихвал дад талдаа хэрэгтэй байна. Яагаад гэхлээр бид нар ямар нэгэн хэлэлцүүлгийг хийсэн болж өнгөрөөмөөргүй л байна. Нэг их сайхан яриад манайх одоо энэ ардын намын гишүүд, сая ардчилсан намын гишүүд гарангуут нь нөхөж орж ирээд ирцээ гүйцээчихэж байгаа юм. Тэнд чуулган болж байгаа байхгүй юу. Хөөрхий эд нар чинь хоёр талд яаж гүйх вэ дээ. Тэгэхээр энийг нэг тайван амгалан ярьчихаж болохгүй юм уу? Энэ хэний төлөө яриад байгаа юм. Энэ чинь бид нар иргэдийнхээ төлөө яриад байна шүү дээ. Энэ иргэд үгээ хэлж байж энэ улс орон чинь өнгөтэй өөдтэй явна. Тэр намуудын зохион байгуулдаг, мөнгө төгрөгөөр өгдөг жагсаалын тухай би яриагүй байна шүү. Би тэрнийг чинь маш сайн мэднэ,

баримтжуулчихсан юмнууд ч байгаа. Аа иргэн хүн үгээ хэлэх, үзэл бодлоо илэрхийлэхийг яахаараа ингээд хаагаад боогоод байдаг юм бэ гэж. Тэгээд би танд хэлж байна шүү дээ. Та бас тэд нийтийн сонсголын хууль байгаа учраас хуулийнхаа дагуу тов тогтоогоод зарлах бололцоо нь бол байгаа л даа хуулиараа.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: Тэгэхдээ одоо бол нэгэнт одоо тов зарлагдаад 15 хоногийн өмнө тов зарлагдан олон нийтийн хэвлэлийн хэрэгслээр зарлагдаад. Ингээд хуулийнхаа дагуу зохион байгуулагдаж байгаа учраас яг энэ арга хэрэгслээрээ дахиж одоо энийг хойшлуулах асуудал яригдана. Тэгэхээр сонсгол болбол одоо товынхоо дагуу зохион байгуулагдаж байгаа учраас ингээд өнөөдөр сонсгол зохион байгуулагдах ёстой байгаа юм.

Б.Пүрэвдорж /УИХ-ын гишүүн/: За өнөөдөр энэ жагсаал цуглааны тухай асуулыг Хүний эрхийн дэд хороогоор бид хэлэлцсэн. Урьд нь бас ярилцсан. Өнөөдөр энэ жагсаал, цуглааныг хийх энэ сонсголыг нь Хууль зүйн байнгын хороо бид зохион байгуулахаар тов тогтоогоод өнөөдөр хэлэлцэж байна л даа. Тэгэхдээ Н.Алтанхуяг гишүүний хэлсэн саналтай би санал нэг байна аа. Өнөөдөр хүний эрх, эрх чөлөөний асуудал бол зөвхөн Монгол улсын асуудал биш. Хүн төрөлхтний анхаарлыг татдаг ийм асуудал байгаа. Монгол улс бол энэ Монгол улсдаа хүний эрх ярих биш. Олон улсын нэгдэн орсон конвенцид заасны дагуу Монгол улс бол хүний эрхийн асуудлаар үүргээ биелүүлэх. Энэ үүрэг өнөөдөр хэрэгжиж байна уу, хэрэгжихгүй байна уу. Монгол Улсын Үндсэн хуульд заасан хүний эрх, тайван жагсаал цуглаан хийх, үгээ хэлэх, үзэл бодлоо илэрхийлэх энэ асуудал өнөөдөр ямархуу байгааг Монгол Улсын Их Хурал авч хэлэлцэж, энд дүгнэлт хийж энэ Жагсаал цуглаан хийх хуульд өөрчлөлт оруулах аа ийм зарчмын асуудлыг өнөөдөр ярилцъя гэж Улсын Их Хуралд сонсголын тухай хуулийн дагуу сонсгол хийж байгаа гэж ойлгож байгаа. Энд бол Улсын Их Хурлын гишүүд их хариуцлагатай хандах ёстой. Бид өнөөдөр энд улс төрийн үзэл бодол яриагүй, намын бодлого яриагүй. Энд бол хүний эрх, эрх чөлөөний асуудлыг ярих гэж байгаа юм. Өнөөдөр эрх баригч ба сөрөг хүчин, нийт иргэдэд өнөөдөр хүний эрхийн асуудал шиг ийм амин чухал асуудал алга байна аа. Өнөөдөр хүмүүс энэ корона вирусийн энэ цар тахал, энэ Засгийн газраас явуулж байгаа зарим алдаатай бодлого, дээр нь эдийн засгийн хүндрэл зэрэг асуудалд нэг их одоо ажрахгүй байгаа ч хүний эрх зөрчих гэж байгаа хууль ёс зөрчих гэж байгаа шүүх хуулийн өмнө тэгш байх асуудал зөрчигдөж байгаа. Хууль дээдлэх зарчим зөрчихөөд үнэхээр ард иргэд бухимдалтай байна аа. Энд хууль тогтоох байгууллага дүгнэлт хийж, жагсаал цуглаан хийх хуульд өөрчлөлт оруулж хүний эрхийг хамгаалах хүний эрх дотор чинь зөвхөн жагсаал цуглаан биш шүү дээ. Амьд явах, хөдөлмөрлөх, үгээ хэлэх, энийг одоо бид нэлээн сайн өргөн хүрээтэй авч үзэж, яаралтай энэ асуудлыг шийдье ээ л гэж байгаа юм. Жагсаал цуглаан хийж байгаад үгээ хэлэхэд олон зүйл байгааг бид ойлгож байгаа. Өнөөдөр жагсаал цуглааныг янз бүрийн зориулалтаар янз бүрийн байдлаар зохион байгуулж байгааг бид харж байгаа. Гэхдээ хүний эрх, үгээ хэлэх эрх асуудал өнөөдөр маш их хумигдсан шүү. Энэ дээр цагдаа нарыг буруутгах арга байхгүй. Би Н.Алтанхуяг гишүүнтэй нэг байна. Тэр хүмүүс өнөөдөр үүргээ биелүүлж, нийгмийг амгалан тайван бай байлгахын төлөө хуульд заасан үүргээ биелүүлж байгаа. Гэтэл тэр

жагсаал цуглааныг хийх эрхийг нь хуулийн хүрээнд нээлттэй. боломжоор хангах нь өнөөдөр монголд төрийн үүрэг байх ёстой. Бид өнөөдөр ардчилсан парламент байгуулагдаад 30 гаруй жил болсон. Энийг өнөөдөр зөвхөн өнгөн талаас нь харж ирсэн, өнөөдөр энийг зайлшгүй ярьж шийдэх ёстой, олон нийтийн оролцоог оролцох ёстой, иргэдийн дуу хоолой заавал байх ёстой гэсэн ийм байр суурьтай байна аа. За гишүүн санал хэллээ, за оролцогч нараас бас санал хэлье гэсэн хүмүүс саналаа илэрхийлсэн байна. За оролцогч нар за нэг оролцогч аваад тэд явчих уу.

Ж.Сүхбаатар /УИХ-ын гишүүн/: би зүгээр энэ нэг асуулт асуух гээд байгаа юм, бид хэд маань энэ сонсгол чинь юм шүү дээ. Сая Н.Алтанхуяг гишүүн ч хэлж байна, сонсгол үүгээр дуусчих гэж байгаа юм шиг бодож болохгүй л дээ. Улсын их хурлын хяналт шалгалтын тухай хуулийн төсөл сая эцэслэн батлагдсан. Нийтийн сонсголын хууль ч одоо байгаа. Тэгээд тэрүүгээр болбол яг олонх, цөөнх гэж хуваагдахаасаа илүүтэй цөөнх маань ч гэсэн одоо Улсын Их Хурлын гишүүд заавал сонсгол явуулах хэмжээний 9-өөс доошгүй гишүүн санал гаргаад ингээд хүсэлт гаргаад сонсголууд бол явагдах бололцоо байгаа л даа. Тэгэхээр хойшлуул, хойшлуулахгүй гэж маргалдах нь болбол зүгээр дэмий. За асуудал болчхож байгаа юм. Мэдээж одоо оны өмнө байна, оны хойно байна гээд энэ сонсгол чинь ингээд л бандан тас болох гээд байгаа юм байхгүй. Аа зүгээр энэ өнөөдрийн сонсголын агуулгыг би хувьдаа одоо оролцохдоо болбол Н.Учрал гишүүн маань бид нар Хүний эрхийн дэд хорооны хурал дээр ирсэн. Ер нь миний одоо хэлсэн санаа болбол энэ Жагсаал цуглаан гэх журмын тухай хууль чинь Үндсэн хуулийнхаа агуулгаар жагсаал цуглаан тайван одоо хийх тайван жагсаал цуглаан гэх эрх чөлөөний тухай хууль байхгүй юу. Нэрээсээ эхэлмээр байгаа юм журамлах гээд байгаа хууль биш. Тэгэхээр тайван жагсаал цуглаан эрх чөлөөний тухай хууль болгож өөрчлөх тэр агуулгыг маань жишээлбэл манай Н.Учрал гишүүн дэмжээд хуулийн төсөл санаачилъя баръя гээд хэлснийг нь би дэмжиж байгаа, тэгэхээр өнөөдрийн сонсголын агуулга маань ч гэсэн энэ рүү туслах чиглэлтэй байх бусад гишүүд бол өөр санал бодолтой байж болно шүү дээ. Тэд маань Их Хурлын гишүүнийхээ хувьд дахиад өөрөө өөр чиглэлээрээ, тэр санал онолоо дэвшүүлээд сонсголоо хийгээд явах бололцоо нь дахиад он гараад ч байна уу, байж л байгаа байхгүй юу. Энэ бол зүгээр Их хурлын хяналт шалгалтын тухай хуулийг сая батлаад гарсан. Он гараад ингээд мөрдөгдөнө. Энэ ч гэсэн тэрийг баталгаажуулчихсан байгаа тэр Н.Алтанхуяг гишүүн яг тэрийг зөв хэлж, тэгэхгүй энэн дээр нөгөө эрийг нь хушуугаа хааж аваад дараагийн хуудас нь байхгүй юм шиг юм яриад байж болохгүй байх.

хоёрдугаарт гол асуудал нь асуух гээд байгаа юм. Би одоо Хүний эрхийн комисс ч юм уу, ерөнхий прокуророос ч байна уу, цагдаагийнх ч чинь миний ойлгоод байгаа юм юу юм бэ гэхээр хоёр тохиолдолд бол жагсаал цуглаан хийх юман дээр бүртгэхдээ анхаарах юм байгаад байгаа юм. Одоо бүртгэхгүй байж ч болдог ч юм уу, нэг нь бол хэн энийг зохион байгуулаад байгаа юм бэ гэдгээ өөрийгөө тодорхойлох хэрэгтэй. Би энийг зохион байгуулж байгаа юм аа, тэгээд би энэ аюулгүй байдлынхаа бусад хүн хүнтэй харилцаад ингээд явах хүнийг би зохион байгуулаад байгаа гэдгээ өөрийгөө нэгдүгээрт нь мэдэгдэх хэрэгтэй байгаа, хоёрдугаарт болбол юу юм бэ гэхээр зэрэг энэ явж байгаа процесс дээр чинь нөгөө тэр

талбай дээр чинь өөр ажил давхардахгүй байх ёстой байхгүй юу. Үгүй ээ, одоо би эрх чөлөөтэй байна гэгчхээд нөгөө үйл ажиллагаа, тэр талбай дээр чинь өөр Монгол улсын иргэд өөр. Одоо байгууллага, аж ахуйн нэгжүүд үйл ажиллагаатай байж давхардахгүй л байх ёстой. Өнөөдрийн миний харж байгаагаар ийм хоёр тохиолдолд тодорхой хэмжээний бүртгэлийг хийж, одоо юу гэдэг юм тэр цаад агуулгаараа зөвшөөрөхгүй байна, зөвшөөрч байна гэдэг агуулга явах ёстой болохоос биш түүнээс бусдаар бол одоо болохгүй байгаад байгаа юм. Тэгэхээр энэ хуулийг тайван жагсаал руу, одоо хийх энэ эрх чөлөөний тухай хууль маань ийм тохиолдолд одоо тэр бүртгэлийг хийгээд тэр хүнд одоо тэр зөвшөөрлийн агуулгаар биш явах ёстой. Түүнээс биш одоо тэнд нь боломжгүй байхад зэрэгцээд л үзэж тараад л, тэгээд л ноцолдоод л ноололдоод байдаг байж болохгүй. Эсвэл нэг юм санаачилчаад эзэн биегүй алга болчихож болохгүй. За яах вэ, иргэн хүн өөрийгөө мэдэгдээд л твиттер байна уу? Одоо фэйсбүүк дээрээ мэдэгдсэн ч гэсэн тэр хүн өөрөө албан ёсоор би энийг зохион байгуулж байгаа санаачлагч нь юм аа. Тэгээд өөрөөр хэлбэл үүдэн гарах хариуцлагуудыг тэр иргэн хүн өөрөө хүлээх ёстой байхгүй юу. Түүнээс биш олон хүн ингээд бужигнуулж юм уу. Ингээд жагсаал цуглаан хийчхээд алга болоод усанд хаясан чулуу шиг болгочоод, нийтийн эмх замбараагүй байдал бий болгочоод, тэгээд явчхаж болохгүй л байхгүй юу. Гол агуулгыг нь тэн дээр. Би бол тэгж ойлгоод байгаа юм. Магадгүй одоо сүхбаатар буруу бодож байж магадгүй л дээ. Тэгэхээр манай энэ хүний эрхийн чиглэлийн энд оролцож байгаа улсууд ч юм уу, яг одоо улсууд юу гэж ойлгоод байна? Би бол ийм хоёр тохиолдлоос бусад Үндсэн хуулиар хүн бол тайван жагсаал цуглаан хийх эрх чөлөөгөө хадгалах ёстой л гэж ойлгож байгаа. Аа түүнээс энэ хоёрыг байхгүй болгоно гэх юм бол энэ чинь бас болохгүй болчихно л доо. Тэгэхээр энэ агуулгаар бүртгэл явагдах ёстой. Зөвшөөрөл олгогдохгүй байгаа түүн дээр маргана гэх юм бол яаж маргах юм бэ гэдэг асуудал болж байгаа юм. Тэр тохиолдолд л энэ албан тушаалтан

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/ : за сүхбаатар гишүүн асуулт асуулаа хэн хариулах вэ. За хүний эрхийн үндэсний комисс, нарантуяа дарга хоёрдугаар микрофон

Г.Нарантуяа /ХЭҮК/: за жагсаал цуглаан зохион байгуулах тухай мэдэгдэх энэ механизм бол эх энэ тайван жагсаал цуглаан хийх эрхийг хамгаалах шаардлагатай. Одоо тохируулга замын хөдөлгөөнийг өөрчлөх байдаг юм уу, тодорхой блокийг хаах байдаг юм уу. Ийм байдлаар боломж олгоход зориулагдах ёстой юм. Яах вэ, нөгөө талаасаа болбол сая Нийслэлийн засаг даргын тамгын газраас ярьж байна. Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулиар болбол гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүн Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр жагсаал цуглаан зохион байгуулах эрх нь хязгаарлагдсан байдаг субъектийг тодорхойлдог гэдгээ хэлж байна. Энэ одоо хууль ёсны үндэслэл байх уу, үгүй юу гэдгийг мэдээж хууль тогтоогчид маань бодох биз. Хүний эрхийн талаасаа болбол мэдэгдэж байгаа тогтолцоо бол аа энэ эрхэд эрхээ эдлэх боломж нөхцөлийг бүрдүүлэх, шаардлагатай тохиолдолд хамгаалалтыг бий болгох ийм одоо ач холбогдолтой.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/ : за оролцогчдын төлөөлөл санал сонсоно нэр авсан байгаа мөнхчулуун оролцогч мөнхчулуун, гуравдугаар микрофон за за баярлалаа.

С.Мөнхчулуун: Энэ өдрийн мэндийг хүргэе. Тэгээд өнөөдөр бас энэ Жагсаал цуглаан хийх эрхийн тухай хуулиар хэлэлцүүлэг, нийтийн сонголд хийж байгаа нь авууштай зүйл ээ, баярлаж байна. Тэгээд энэ сонголд ирэхдээ ер нь одоо яг ямар асуудал яригдах нь вэ гэдгийг сонсох гэж ирсэн юм. Энэ нийтийн энэ жагсаал цуглаан хийх эрхийн тухай хууль бол 1994 онд одоо батлагдсан хэдий ч гэсэн тодорхой, ер нь олон улсын жишигтэй нийцсэн зохицуулалтууд болбол орсон байдаг. Ер нь бусад улсын жишгийг харахад ч гэсэн өнөөдөр одоо жишээ нь Германы ризал нг регт гээд байна. Энэ хуулийг харахад болбол ер нь манай хуультай тийм, одоо ялгагдаад байх зүйл болбол байхгүй. Хамгийн гол нь энэ хууль маань өөрөө хууль хэрэгжүүлж байгаа хүмүүс маань хуулиа хэрэгжүүлэхдээ зөв ойлгох гэдэг л асуудал яваад байна. Мөн одоо нөгөө жагсаал цуглаан хийж байгаа нөхдүүд маань өөрөө тэрийгээ ямар эрхтэй юм бэ гэдгээ мэдэх. Энэ жагсаал цуглаан хийх эрхийн тухай хуулийн гол агуулга нь болбол одоо жагсаал цуглаан хийх хүмүүс маань мэдэгдсэнээрээ, эргээд нөгөө жагсаал цуглааныг эсэргүүцэж байгаа хүмүүс одоо тэнд саад болохгүй байхад нь зориулсан, одоо зохицуулалтыг хийх, мөн одоо жагсаал цуглаан хийж байгаа хүмүүсээ хамгаалах, сая одоо хэлсэн одоо замын хөдөлгөөн, бусад одоо асуудлыг зохицуулах гэх мэтээр зайлшгүй зохицуулалт шаардлагатай учраас зайлшгүй мэдэгдэх ийм шаардлага байдаг. За мэдээж аяндаа үүссэн жагсаал цуглаан болбол мэдэгдэх шаардлагагүйгээр. Хэрвээ одоо ямар нэгэн хуулийн зөрчил гарахгүй бол ингээд явдаг л асуудал. Тэгэхээр энэ болбол тийм одоо үнэхээрийн. Одоо хуулийн зөрчлүүд гараад фактууд гараад байгаа биш болбол ингэж айхтар том хүрээнд хэлэлцээд яваад байх тийм асуудал болбол гэж харахгүй байгаа юм. Яагаад гэвэл энэ гурав дөрөвхөн заалттай ийм л хууль шүү дээ. Тэгээд одоо Н.Учрал гишүүний зүгээс энэ хуулийн одоо дутагдалтай зүйлүүдийг өөрчилье гээд бас хуулийн төсөл өргөн бариад явж байгаа юм байна лээ. Хууль зүйн одоо сайдын бас хэлсэн үгэнд гарч байна. Хүний эрхийн комисс маань бас энэ асуудлуудыг ярьж байна. Тэгэхээр энэ асуудлуудыг болбол одоо ингээд та бүхэн одоо энд ирсэн. Бусад одоо энэ иргэдийнхээ мөн хуульчдын энэ төлөөллүүдийн үгийг сонсоод одоо энэ хуулийнхаа өөрчлөлтийг оруулаад явах нь зүйтэй байх аа гэж бодож байна. Гол одоо сонсох гээд ба ямар зөрчил гарсан болоод ямар асуудал байгаад үнэхээр энэ нийтийн сонголыг явуулъя аа гэсэн юм бэ гэдгийг сонсьё гэж ирсэн боловч нийтийн сонголыг одоо санаачилсан, шаардсан нөхдүүд болбол ирээгүй байна. Харамсалтай байна. Тэгээд би бас нэг хэлье гэж бодож байна. Ер нь энэ нийтийн сая одоо ирцийн асуудал яриад байна. Нийтийн сонголд дээр болбол тэр Хууль зүйн байнгын хорооны ирц юм уу, тэр болбол хамаа байхгүй шүү дээ. Нийтийн сонголынхоо хуулийн дагуу явж таарна. Тэгэхээр энийгээ бас одоо ингээд цааш нь явуулаад үр дүнтэй болгомоор байна. Бид нар бас одоо ажил цаг гаргаад ирчихсэн байхад одоо энийгээ больё оо гэдэг ч юм уу, одоо хойшлуулъя гээд байгаа нь бол бас тийм бас улс төржсөн ийм байдал харагдаж байгаа нь бол таагүй санагдаж байна аа. Тийм учраас одоо Улсын Их Хурлын гишүүд маань энд цугласан, одоо бусад хүмүүсээ хүндлээд энэ хэлэлцүүлгийг үр

дүнтэй болгооч ээ гэдэг тийм асуудлыг хэлэх байна. За ганц одоо энэ хуулийн өөрчлөлт дээр яригдаж байгаа асуудал бол энэ 2015 онд байх аа, орсон өөрчлөлт байдаг. Нөгөө жагсаал цуглааныг албадан гаргах тухай нэмэлт одоо орсон байгаад байгаа байх. Энэ асуудал дээрээ энэ албадан тараах, одоо асуудал нь ямар одоо байх юм гэдгийг ямар үед тараах ёстой юм гэдгээ болбол нарийвчилж гаргаж өгөх ёстой. Дээрээс нь хэрвээ бүртгэхгүй байгаа болбол одоо зарим засаг дарга нар, улс төрийн шалтгаанаар, нөгөө намынх нь зүгээс жагсаал цуглаан хийх гэж байгаа болбол тэрэнд нь одоо ямар нэгэн саад тотгор учруулдаг. Одоо энэ талбай дээр арга хэмжээтэй гэдэг ч юм уу, тэр талбай дээр болох гэж байгаа арга хэмжээ болбол энэ хүмүүсийн эвлэлдэн нэгдэх үгээ хэлэх эрхийг хязгаарлах үндэслэл болохгүй. Тийм учраас энийгээ болбол маш сайн нарийвчилж оруулж өгөх л ёстой байх гэж бодож байна. Түүнээс болбол одоо манай жагсаал цуглаан хийх эрхийн тухай хууль тийм айхтар муудаад байгаа юм болбол байхгүй. Харин цаг үеийнхээ шаардлагыг дагаад тэр одоо 3 хоногийн өмнө гэдгээ болбол 24 цагийн дотор болгох нь болбол бас зүйтэй заалт байх аа гэж харж байна. За өөр зүйлгүй.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: за С.Мөнхчулуун оролцогчид баярлалаа. Тэгээд оролцогчдын хэлсэн санал, за асуултыг болбол бид нар дэлгэрэнгүй тэмдэглэлээр. Хууль зүйн байнгын хорооны гишүүдэд мөн засгийн газарт хүргүүлнэ. Тэгэхээр Нийтийн сонсголын хуулийн дагуу бол энэ Жагсаал цуглаан хийх журмын хуулийн хэрэгжилт, өнөөгийн нөхцөл байдал ямар байгаа вэ гэдэг талаар та бүхний саналыг сонсоод шаардлагатай бол бас Засгийн газраас одоо хуулиа өөрчлөх ийм л хуулийн өөрчлөлт хийх хуулийн төсөл санаачлах ийм л одоо бас д үр дүнд хүрэх ёстой. Тэгээд түрүүн бас Хууль зүйн сайд хуулийн нэмэлт өөрчлөлттэй холбогдуулаад за миний санаачилсан болон засгийн газраас санаачилж байгаа энэ хуулиудыг бол нэгтгэн засгийн газрын хуралдаанд танилцуулна аа гэдэг энэ саналыг болбол хэлсэн. Тэгэхээр мэдээж өнөөдрийн сонсголын үр дүн бол бас үүнд чиглэж байгаа гэдгийг хэлье ээ. За дараагийн оролцогч батдэлгэр оролцогч Батдэлгэр дөрөв дээр очоод суугаарай. Батдэлгэр дараа нь Бүдээхүү гээд микрофон дээр очиж суугаад саналаа хэлнэ шүү. За дөрөвдүгээр микрофо оролцогч батдэлгэр өөрсдийгөө өөрийгөө танилцуулаад саналаа хэлнэ үү?

Б.Батдэлгэр: За за та бүхэнд баярлалаа. Энэ хуулиар нийтийн сонсгол зохион байгуулж байгаа. Гэхдээ энэ нийтийн сонсгол маань жоохон учир дутагдлаа болж байна уу гэж нэгдүгээрт харж байна аа. Яагаад гэвэл энд үнэхээр хүсэлт гаргасан иргэд маань оролцоогүй. Одоо тэр жагсагч иргэд Жагсаал цуглааны журмын тухай хуулийг хамгийн их шүүмжилдэг энэ хүмүүс маань оролцоогүй байхад энэ сонсголыг явуулж байгаа нь бас учир дутагдалтай байна аа. Хоёрдугаарт энэ нийтийн сонсголыг миний ойлгосноор бол энд оролцож байгаа иргэдийн дуу хоолойг Улсын Их Хурлын гишүүд маань сонсох болов уу гэж ойлгосон болохоос биш Улсын Их Хурлын гишүүдийг ингээд асуулт тавиад энэ Улсын Их Хурлын гишүүд бүрэн эрхийнхээ асуудлаар бол энэ төрийн байгууллагуудаасаа бол асуулт асуух боломжтой шүү дээ. Тэгэхээр иргэдийн дуу хоолойг илүү сонсгож сонсоосой гэдгийг хамгийн нэгдүгээрт хүсмээр байна аа. Цаашдаа ч гэсэн нийтийн сонсгол зохион байгуулахад энэ оролцож байгаа иргэдийг өргөнөөр оролцуулах, ингээд дуу хоолойг нь

сонсгох энэ талаар нэлээн бас анхаарлаа хандуулаач ээ гэдгийг хүсэж байна. Тэгээд Нийтийн сонсголын тухай хуулийн 8.6 дээр ерөнхий сонсголыг явуулсан бол 1 жилийн дотор дахин сонсгол явуулах хориглоно оо гэж заасан байдаг. Тэгэхээр дахиад энэ одоо дараагийн асуудлаар сонсгол явуулна аа гэж ингэж яриад байгаа нь бас хуулиараа хориотой асуудал байна шүү. Тэгэхээр энэ жагсаал цуглаан хийх, нийтийн сонсгол хийх энэ иргэдийг оролцуулаач ээ гэдгийг нэгдүгээрт үзээд энэ хуулийг Нийтийн сонсголын тухай хуулийн 24-д заасны дагуу хойшлуулах бас боломжтой харагдаж байгаа гэдгийг бас Н.Учрал хуралдаан даргалагчаас хүсэж байна аа. За ингээд би түрүүн Цагдаагийн байгууллагын Хүний эрхийн үндэсний комисс, Нийслэлийн засаг дарга гурваас асуулт асууя.

Цагдаагийн байгууллагаас эхлээд асууя, цагдаагийн байгууллага жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулиар бид нэг ч жагсаал цуглааныг албадан тараагаагүй ээ гэж хэлсэн. Гэтэл иргэн Батдэлгэр нийтдээ өнгөрсөн 5 жилийн хугацаанд 21 удаа жагсаал цуглаан хийх хүсэлтийг засаг даргад өгөөд 11 удаа жагсаал цуглааныг засаг дарга бүртгээд 10 удаа бүртгэхээс татгалзсаныг шүүх рүү хандаж шүүхээс хангаж шийдвэрлэсэн. Энэ дунд 2 удаа өлсгөлөн зохион байгуулсан. 2017 оны 10 дугаар сарын 16-аас 11 сарын 1 хүртэл үзэсгэлэн зохион байгуулаад үзэсгэлэн зарлаж байж байхад цагдаагийн байгууллагаас орой нь л 11 дүгээр сарын 01-ний орой албадан намайг эмчилгээнд оруулсан. Тэгээд эмчилгээнд оруулаад үүнээс хойш 13 хоног би Чингэлтэй дүүргийн эрүүл мэндийн нэгдэл дээр албан ёсоор хоригдсон. Тэр эмчилгээнд бол би хамрагдаагүй. Яагаад гэвэл миний эрүүл мэнд зөв зүгээр байсан. Гэтэл түрүүн цагдаагийн мэдээлэл дунд өлсгөлөн зарлаж байгаа иргэдийн бие муудангуут манайх албадан эмчилгээнд аваач. Гэтэл миний тохиолдлоор бол бие муудаагүй. Би дараа нь эмнэлэг дээр очсоноос хойш 13 хоногийн хугацаанд өлсгөлөнгөө үргэлжлүүлээд нийтдээ 29 хоног өлсгөлөн зарлаад эмнэлгээс зүв зүгээр гарсан тохиолдол байгаа юм аа. Тэгэхээр цагдаагийн байгууллага тэгээд одоо энэ Чингэлтэй дүүргийн засаг даргын хууль бус захирамжтай холбоотой иргэний хэрэг Чингэлтэй дүүргийн иргэний хэргийн анхан шатны шүүхэд үүсээд явж байгаа. Тэгээд энэ цагдаагаас энэ хууль бус үйл ажиллагааны талаарх лавлагаа баримт, мэдээлэл авъя гэж шүүхээс явуулж байгаад Чингэлтэй дүүргийн цагдаагийн 1 дүгээр хэлтсээс ийм баримт байхгүй ээ гэсэн ийм мэдээлэл албан бичгээр шүүхэд өгөөд байгаа юм аа. Тэгэхээр миний асуух гээд байгаа юм нь энэ хууль бусаар жагсаал цуглааныг тараасан талаарх баримт мэдээллээ цагдаагийн байгууллага хадгалдаг уу гэдгийг нэгд асуух гэсэн юм аа.

Хүний эрхийн үндэсний комиссоос энэ үзэл бодлоо илэрхийлэх дээд хэлбэр бол өлсгөлөн зохион байгуулах аа. Монгол улсад өнөөдөр хуульд болбол жагсаал цуглааны хуулийн 8.6 дээр гудамж талбайд хөндлөнгөөс жагсаал цуг юу үзэсгэлэнг зохион байгуулахыг хориглоно гээд журам байдаг нь за нэмэлт нэг минут жагсаал цуглаа нэлээн зохион байгуулж, энэ жаргал зовлонг нь хэлж болно. За Хүний эрхийн үндэсний комиссоос нөгөө өлсгөлөнг 2, Эрүүл мэндийн сайдын 2010 оны тушаалаар батлагдсан заавар байдаг аа. Гэтэл энэ зааврын 2.2.1, 3.1 дээр өлсгөлөнг зохион байгуулах зөвшөөрөл авсан тохиолдолд эмнэлгийн байгууллага хянаана аа гэж. Ийм үг үсэг байдаг аа. Тэгэхээр Хүний эрхийн үндэсний комиссоос энэ хуулиас давсан энэ эрүүл мэндийн зааврыг өөрчлөх, ер нь

энэ хуулиас давсан энэ журмыг мэдэж байгаа юу гэдгийг асуух гэсэн юм аа. Тэгээд өлсгөлөнг жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулиар хуульд аа шинэчилсэн найруулгаар зохицуулах гэж байгаа гэж ингэж тайлбарлаж байна. Энийг дэмжиж байгаа юу гэж асуух гэсэн юм.

Нийслэлийн засаг даргаас хууль бусаар татгалзсан дүүргүүдийн засаг дарга нарт ямар арга хэмжээ авдаг вэ?

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/ : дараа нь санал дүгнэлт хэлэхдээ та саналаа бас давхар хэлээд явчхаж болно шүү. 24.1-ийн заалтыг тайлбарлахад сонсголын үеэр мэргэжлийн шинжээч сонсголыг хойшлуулах шалтгаан, хугацааг тодорхой дурдаж, хуралдааны тэмдэглэлд тусгуулан сонсголыг сонсох даргалагч үндэслэлтэй гэж үзвэл нэг удаа хойшлуулна аа гээд энэ удаагийн сонсгол дээр мэргэжлийн шинжээч томилсон тийм нөхцөл байдал үүсээгүй. Тэгээд ийм л тохиолдолд энэ заалтыг хэрэглэнэ гэсэн заалттай байгаа. Тэгэхээр энэ хуулиа л барьж ажиллаж байна л даа. Тэгээд одоо 15 хоногийн өмнө зарласан аа одоо ямар оролцогч нарыг гэрээс нь очиж авчралтай биш шүү дээ. Одоо өөр яаж урьж залж авчрах вэ? Хүндрэлтэй байна шүү дээ. За цагдаагийн ерөнхий газар, нямдаваа дарга, хоёрдугаар микрофон дөрөвдүгээр инфо за оролцогч батдэлгэрийн асуултад хариулъя.

Л.Нямдаваа /ЦЕГ/: За цагдаагийн байгууллагын үндсэн чиг үүрэг нь бол дахиад хэлье. Гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үндсэн чиг үүрэгтэй. За хүний амь нас эрүүл мэндтэй холбоотой эрүүл мэндийг хамгаалах чиг үүрэг нь бол эмнэлгийн байгууллагад байдаг. За өлсгөлөн зарлагчид эмнэлгийн тусламж үйлчилгээ үзүүлэх загвар гээд эрүүл мэндийн сайдын баталсан 2010 онд баталсан 234-р заавар байх ёстой. Тэр заавар дээр бол цагдаагийн байгууллагын оролцоо байхгүй. Аа тэр өвчний өлсгөлөн зарлагчийн биеийн байдалтай холбогдуулаад эмчилгээ нь эмнэлгийн тусламж үйлчилгээ үзүүлэх харилцааг бол эмнэлгийн байгууллага хэрэгжүүлж байгаа шүү. Тэгэхээр тэр эмнэлэгт хэд хоног эмчилсэн хэд хоног яасан гэдгийг бол бид нар бол эмнэлгийн байгууллагын өмнөөс хариулт хэлэх боломжгүй байна. За хоёрдугаарт цагдаагийн байгууллагын, ер нь төрийн байгууллагын үйл ажиллагаа бол Архив, албан хэрэг хөтлөлтийн тухай хуулийн дагуу архивын хадгаламжийн нэгж үүсэж явдаг. За яг та иргэний шүүх дээр ямар холбоотой асуудал гаргасан юм? Тэрэнтэй холбоотой иргэний хэрэг хянан шийдвэрлэх процесст оролцох бол нэхэмжлэгч өөрөө талууд өөрсдөө нотлох баримтаа гаргаж өгдөг, боломжгүй бол шүүхийн журмаар гаргуулах бас боломжтой байгаа. Таныг яг ямар материал гаргуулж авахаар хүсэлт гаргасныг бол сайн мэдэхгүй байна. Тийм учраас та энэ асуудлаа бол албан ёсоор дахиад хандаад авахыг гэвэл зөвлөө өө.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: За хоёрдугаар микрофон Хүний эрхийн үндэсний комисс

Г.Нарантуяа /ХЭҮК/ : За тэгэхээр өлсгөлөн бол хүний амь нас эрүүл мэндэд ноцтой одоо бас эрсдэл учруулж болзошгүй. Ийм үзэл бодлоо илэрхийлэх арга хэмжээ учраас Хүний эрхийн үндэсний комисс

бодлогын хувьд байр суурийн хувьд болбол өлсгөлөнг дэмждэггүй ээ. Гэхдээ нэгэнтээ энэ үзэгдэл болбол болдог. Ялангуяа хорих ангиудад бол. Өлсгөлөн маш ихээр зохион байгуулагддаг. 1 сарын нэгнээс 11 сарын нэгний хооронд болбол Монгол улсад хорих ангид 24 өлсгөлөн зохион байгуулсан байгаа юм. Энэ дээр Хүний эрхийн үндэсний комисс хяналт тавьж ажилладаг аа. Тэгэхээр энэ өлсгөлөнгийн эрх зүйн зохицуулалт, ялангуяа өлсгөлөн зарласан үед албадан эмчилгээ хийх энэ зохицуулалт болбол үнэхээрийн учир дутагдалтай бөгөөд ер нь болбол хууль зүйн одоо хүчин төгөлдөр биш байгаа. Өөрөөр хэлэх юм бол Хууль зүйн сайдын 1999 оны 26, 10 тоот тушаалын хавсралтаар батлагдсан өлсгөлөн зарласан үед эмнэлгийн үйлчилгээ үзүүлэх заавар нь Хууль зүй дотоод хэргийн сайдын 2008 оны 151 дүгээр тушаалаар хүчингүй болсон Эрүүл мэндийн сайдын 2010 оны 233 дугаар тушаалаар батлагдсан өлсгөлөнгийн үед эмнэлгийн тусламж үйлчилгээ үзүүлэх заавар нь Сэжигтэн, яллагдагчийг баривчлах, цагдан хорих шийдвэрийг биелүүлэх тухай хуулийн 36-ийн 7-д заасан өлсгөлөн зарлахад харшлах өвчний жагсаалт, өлсгөлөн зарласан үед эмнэлгийн үйлчилгээ үзүүлэх зааврыг Эрүүл мэндийн, Хууль зүйн асуудал эрхэлсэн засгийн газрын гишүүд хамтран батална гэсэн заалттай зөрчилдөж байгаа юм аа. Тэгэхээр яалт ч үгүй албадан эмчилгээний эрх зүйн зохицуулалтыг бол тодорхой болгох шаардлагатай байна аа.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: За өөр тодруулж хариулах хүн байна уу? Нийслэлийн засаг даргын тамгын газар Ууганбаяр.

А.Ууганбаяр /НЗДТГ/: Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 2-т жагсаал цуглаан хийхийг бүртгэхээс татгалзсан шийдвэр гарсан тохиолдолд тэрнийг одоо хуульд нийцээгүй байна уу гэж үзвэл одоо гомдлоо шүүхэд гаргахаар заасан байгаа. Шүүхэд гаргасан тохиолдолд шүүх 6 хоногийн дотор шийдвэрлэхээр заасан. Тэгэхээр өнөөдрийн байдлаар болбол энэ жилийн 2021 оны хувьд гэхэд үзэхэд бол одоо татгалзсан шийдвэр гарсантай холбогдуулаад шүүхэд гомдол гаргаж шийдвэрлэсэн маргаанууд дээр болбол дүүргийн засаг дарга болон нийслэлийн засаг даргын дарга, тамгын газар засаг дараагаас гаргасан шийдвэрүүдийг үндэслэлтэй байна гэж шийдвэрлэсэн. Шүүхийн шийдвэрт гаргасан байгаа. Ер нь болбол засаг дарга дээр одоо хууль бус шийдвэр гарсан гэж үзсэн тохиолдолд хариуцлага тооцсон тохиолдол бол одоогоор байхгүй байх гэж үзэж бодож байна уу? Ер нь тодорхой мэдээлэл одоо байхгүй байна. Гэхдээ татгалзсан шийдвэрийг гарсан тохиолдолд шүүх одоо хангасан тохиолдолд хууль бус шийдвэр гаргасан гэж үзэж байгаа тохиолдолд бол дахин одоо цуглаан хийхээр хууль дээр заасан байгаа. Тэр цаг хугацааг тохироод төлөвлөсөн газар зохион байгуулах ийм боломжтой байдлаар хуульд заасан байгаа.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: За дараагийн оролцогч та дараагийн санал хэлэх дээр саналаа хэлээрэй Бүдээхүү.

Т.Бүдээхүү: Энэ одоо ардчиллын суурь болсон хүний эрхийн асуудлаар хэлэлцэж байгаа хэлэлцүүлэгт оролцох боломж олгосонд баярлалаа. За би нэг гурван асуудлаар хоёр асуулт, нэг санал хэлэх гэсэн юм аа. За ардчилсан нийгэмд бол төр нь илүү хариуцлагатай, илүү үүргээ биелүүлдэг, иргэддээ үйлчилдэг аа иргэд нь илүү эрхээ эдэлдэг байвал

одоо хүний эрхийн зөрчил гарах маш одоо магадлал бага. Хүний эрхийн зөрчил гар зөрчил гарах ер нь магадлал багасна аа гэж үздэг. Аа гэтэл ер нь төрийн үүрэг хариуцлага гэж ярихаасаа илүү иргэний үүрэг гэдэг асуудлыг энэ хүний эрхийн асуудалтай холбогдуулж маш их ярьдаг аа болсон юм шиг санагддаг. Тэгэхлээр одоо иргэн хүн бол төрд үйлчлэх албагүй. Эсрэгээрээ төр нь эр одоо иргэддээ үйлчлэх ёстой гэдэг агуулга бас байдаг аа. Тэгэхлээр энэ шинээр орж ирж байгаа жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийн төсөл дээр ер нь иргэний үүрэг гэдэг агуулга орж байгаа юу? Ер нь одоо энэ асуудлыг нэгэнт ярьж байгаа юм чинь энэ дээр энэ хуулийн төслийн гол агуулгуудаар учрал гишүүн ч юм уу, нямбаатар сайд ч юм уу мэдээлэл товчхон мэдээлэл өгч болох уу гэж асуух гэсэн юм аа. За хоёр дахь асуулт болон нийслэлийн албаны хүнээс асуух гэсэн юм. Аа түрүүн нөгөө нэг танилцуулга хийхдээ жагсаал цуглаан хийх, одоо хийх зөвшөөрөл олгохдоо улс төрийн намын намаас одоо зохион байгуулж байна уу, цаана нь одоо ямар хүн байна вэ, хэн байна вэ гэдэг асуудлыг бас нягталж шалгаж байж зөвшөөрөл өгдөг гэсэн нэг тийм үг хэлсэн. Тэрийг одоо нөгөө мэдээж одоо жагсаал цуглаан хийхдээ иргэд иргэн гэдэг утгаараа зөвшөөрөл хүсдэг байх л даа. Тэгэхлээр намаас зохион байгуулж байгаа гэдгийг одоо тэр намын гишүүн гэдгээр нь хянаж шалгаад байна уу, аа намын гишүүн ч гэсэн бас иргэн хүн шүү дээ гэдэг агуулгаар одоо хандах ёстой байх аа гэж бодож байна. Тэгээд энэ асуултыг асуух гэсэн юм. Аа гурав дахь хэлэх гэж байгаа санал маань болбол аа хүний эрхийн манлайлагчид гэдэг ойлголт байдаг. Тэгээд хүний эрхийн мэдрэмж, мэдлэг ойлголтын асуудлыг болбол аа их хурлын гишүүд, бүх шатны иргэдийн хурлын төлөөлөгчид, дээрээс нь одоо засаг захиргааны байгууллагын төрийн албан хаагчид маань энэ мэдлэг ойлголт маш сайтай байж байж одоо аа иргэдийн асуудлыг шийдэх ёстой. Гэтэл нийт одоо манай монголын төрийн одоо бүх албан хаагчид, улс төр одоо төрийн захиргаа ялгаагүй хүний эрхийн мэдрэмжээр маш одоо сулхан санагдаад байдаг юм аа. Тэгэхлээр энэ төрийн байгууллагынхаа албан тушаалтнуудыг хүний эрхийн мэдрэмжтэй болгох тал дээр одоо улсын их хурлын хууль зүйн байнгын хороо ч юм уу тэ, Улсын Их Хурал ч юм уу, Хүний эрхийн үндэсний комисс хамтраад нэг тийм одоо нийтээр нь нэг тийм ажил хийгээсэй гэсэн санал хэлэх гэсэн юм аа. За баярлалаа. За хуулийн талаар бас мэдээллийг Нямбаатар сайд.

Х.Нямбаатар /УИХ-ын гишүүн, ХЗДХ-ийн сайд/: Гурван төсөл явж байгаа гэдгийг хэлье. Нэгдүгээрт Улсын Их хурлын гишүүн Н.Учралын санаачилж өргөн барьсан төсөл. Өнөөдрийн засгийн газрын хуралдаанаар санал дүгнэлтийг нь хэлэлцэхээр ийм төлөвлөгөөнд орчихсон. Бүх яамдаас саналуудаа аваад нэгтгээд Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 7 дахь хэсэгт заасны дагуу Засгийн газрын нэгдсэн санал, дүгнэлтийг Засгийн газрын хуралдаанаар оруулаад, тэгээд Н.Учрал гишүүн чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлэхээр Улсын Их Хурлын даргад өргөн барихаар явж байгаа. За хоёр дахь төсөл нь юу байгаа вэ гэвэл нөгөө хугацааг нааш татаж байгаа төсөл буюу 1 дүгээр сарын эхний 7 хоногт бид барихаар өргөн барихаар төлөвлөж байгаа. Зөрчлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга байгаа. Энэ зөрчлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг дагаад Жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай хуульд заасан 72 цагийг 24 цаг

болгож өөрчилж байгаа. Дээр нь нэмээд зүгээр мэдэгдэл хүргүүлээд жагсаал цуглаан хийх тэр эрх нь нээгдэж байгаа аа ингэсэн тохиолдолд Зөрчлийн тухай хуулийн 5.8, 5.9-д заасны дагуу хууль сахиулагч жагсаал цуглаан зохион байгуулагчдын хооронд ямар нэгэн зөрчилдөөн гарахгүй байх энэ боломжийг бүрдүүлж өгч байгаа юм. Манай хууль сахиулагчдыг та бүхэн бас нэг талаасаа сайн бодох хэрэгтэй. Хүний эрх заавал бусдын эрхээр л хязгаарлагддаг. Тэр эрхийн зөрчил давж байна уу, үгүй юу гэдэг тэр торгон агшинд л хууль сахиулагч гарч ирдэг. Тэрнээс бусдаар хууль сахиулагч, бусдын аа жагсаал цуглаан хийх энэ эрхэнд халддаггүй ээ за бүдээхүү ийн асуултад би хариулахад. Гурав дахь тэр хуулийн төсөл бол шинэчилсэн найруулга байдлаар явж байгаа. Энэ бол энэ хавартаа бид нар багтаж өргөн барихаар төлөвлөж байгаа Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хууль. 1994 онд батлагдсанаас хойш төдийлөн өөрчлөлт ороогүй явж байгаа. Энэ жагсаал цуглаан хийх журмыг бид нэршлийг нь ч гэсэн жаахан өөрчилье өө гэж байгаа юм. Энэ бусдын үг хэлэх, үзэл бодлоо илэрхийлэх, жагсаал цуглаан хийх эрхийн тухай хууль ч гэдэг юм уу энэ агуулга руу нь оруулж өгье өө аа дотор нь илүү процессжуулаад гэж байгаа юм. Би түрүүн хэллээ. Тэр өлсгөлөн зарлах процессын харилцаа бол нарийвчилсан зохицуулалт байхгүй л явж байгаа юм. Зүгээр энэ дашрамд хэлэхэд Хүний эрхийн үндэсний комисс одоог болтол энэ ажлын хэсэгт хүнийхээ нэрийг ирүүлэхгүй байгаа шүү. Одоо бараг бичиг яваад сар гаран болж байгаа ажлын хэсэгтээ энэ шинэчилсэн найруулгын төсөл дээр хүний эрхийн үндэсний комиссоос орж ажиллах хүнийхээ нэрийг ирүүлээч ээ гээд Хунан даргын нэр дээр бид нар бичгээ явуулчихсан одоо болтол ирэхгүй байгаа. Тэгэхээр хэдүүлээ бас төрийн ажлыг бичиг цаасаар явуулмаар байна аа. Сошиал платформын хүрээнд төрийн ажил явж болно, гэхдээ бие биедээ хүндэтгэлтэй хандаад ирүүлсэн бичигт хариу өгөөд хүнээ ирүүлэх хуралд нь ирүүлээд саналаа оруулаад явах хэрэгтэй.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: Х.Нямбаатар сайд тодорхой мэдээллийг хийлээ. Тэгэхээр миний санаачилж Засгийн газраас санал авахаар хүргүүлсэн хуулийн үзэл баримтлалын хувьд болбол засгийн газрын хуультай бол нийцэж байгаа. Тэгэхээр бид болбол засгийн газрын саналыг авсныхаа дараа бас энэ засгийн газраас өргөн мэдүүлж байгаа хуультай, бас хамтдаа хэлэлцээд явах бүрэн бололцоотой. Төрийн нэрийн өмнөөс чиг үүргээ хэрэгжүүлж байгаа хуулиа хэрэгжүүлж байгаа, одоо цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааг бас бид бас хүндэтгэх ёстой. Тэгээд төрийн нэрийн өмнөөс чиг үүргээ хэрэгжүүлж байгаа байгууллага бол хуулиа л хэрэгжүүлж байгаа юм. Тэгээд тэр нэг мэдэгдэх хуудас хүргүүлнэ гэдэг аа одоо ёс эрх зүйн орчин байгаагаас болоод төр иргэн цагдаа хоёрын хооронд үл ойлголцол үүсээд байна аа. Тийм учраас үүнийг болбол одоо бүртгэх, одоо холбогдох нутгийн захиргааны байгууллагад нь хүсэлтээ хүргүүлээд, түүнийг нь одоо бүртгээд, бүртгэж байгаа байгууллага нь эргээд тухайн одоо тэр аюулгүй байдлыг нь хангах, тэр анхны зорилгоосоо зорилгодоо нийцэхгүй. Одоо жагсаал цуглаан, зохион байгууллага гээд тодорхой үүргүүдийг нь сануулаад, ингээд одоо бүртгэх хэлбэрээр энэ жагсаал цуглааныг зохион байгуулах эрх зүйн орчинг бүрдүүлэх шаардлагатай. Мэдээж одоо нийгмийн аюулгүй байдлыг хангах аа хэв журмыг хамгаалах чиглэлээрээ бол цагдаагийн байгууллага болбол үйл

ажиллагаагаа явуулна. Тэгэхээр аа энэ бас эрх зүйн орчныг сайжруулах чиглэлээр бол засгийн газраас өргөн мэдүүлсэн энэ хуультай болбол бас хамтатгаад хэлэлцээд явах бас бүрэн бололцоотой гэдгийг одоо бас хэлмээр байна. За бүдээхүү оролцогчийн асуултад хэн хариулах вэ? Цагдаагийн байгууллагаас хариулах уу?

А.Ууганбаяр /НЗДТГ/: Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийн 4.1 дээр жагсаал цуглааныг Монгол Улсын иргэн, улсын бүртгэлд бүртгэгдсэн улс төрийн нам, төрийн бус байгууллага зохион байгуулах эрхтэй гэж заасан байгаа. Түүнээс биш одоо Нийслэлийн засаг даргын зүгээс болбол одоо хэн байх нь хамаагүй, зөвхөн бүртгэгдсэн улс төрийн нам, төрийн бус байгууллага тэр зөвшөөрлийг өгөөд явж байгаа. Тэрнээс биш одоо цаана нь одоо ямар хүн байна, аль нам бие хүн байна гэдэг байдлаар болбол хандаж байгаа юм нь тийм зүйл байхгүй.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: Хариулт хангалттай байна уу тэ. За Болорсайхан оролцогч нэгдүгээр микрофон.

Б.Болорсайхан: за та бүхний энэ өдрийн амгаланг айлтгая аа. Жагсаал цуглаан зохион байгуулах журмын тухай хуулийг анх боловсруулсан суурь нь юу юм бэ гээд харвал 1990 оны 01 сарын 17-нд Улаанбаатар хотын Ардын депутатын хурлын тэргүүлэгчдээс нийслэл хотын гудамж талбайд олон нийтийн үүсэл санаачилгаар хурал цуглаан хийх, жагсаал ёслол үйлдэх тухай түр журам гэж гаргаад 1990 оны 4 сарын 7-нд БНМАУ-ын Ардын их хурлын тэргүүлэгчдийн 86 дугаар зарлигаар хот суурин газар, жагсаал, цуглааныг хэрхэн зохион байгуулах вэ гэдгийг журамласан. Энэ журам нь бол өөрөө эрх зүйн соёлын хувьд бол зохион байгуулалтыг хангах, аюулгүй байдлыг бэлтгэх зорилгоор гурваас тав хоногийн хугацаанд мэдээллийг нь авч бүртгэнэ ээ гэдэг жишиг тогтоосон байгаа юм. Тэгээд хожим 1994 оны 7 сарын 7-нд бид нарын өнөөдөр ярьж байгаа хуулийг гаргахдаа ч энэ агуулгыг аваад явчихсан. За засгийн газрын зүгээс болон учрал тэргүүтэй гишүүдийн зүгээс бол үүнийг өөрчилж хорин дөрвөн цагийн дотор мэдэгдэл хүлээж авдаг болгоно гэдэг бол өнөөдөр орчин цагт технологи, интернэт ашиглаад хүмүүс даруй хуран цуглах, мэдээлэл хуваалцах боломжтой үед бол дэвшилтэт зохицуулалт болж байгаа юм байна. Аа олон улсын энэ хүний эрхийн хэм хэмжээтэй нийцүүлэх дэвшилтэт алхам байгаа юм байна гэж бол харлаа. Тэгээд үүнтэйгээ. Уялдуулаад нэг онцолж асуух гэж байгаа зүйл маань аа яг илтгэгчдийн дарааллаас Цагдаагийн ерөнхий газар, эсвэл Хууль зүйн сайдаас лавлаж асуух гэсэн юм. Хүний эрхийн үндэсний комиссын 2015 онд УИХ-д өргөн танилцуулсан 14 дэх илтгэлдээ Хүний эрх хамгаалагчийн эрхийг яаж баталгаажуулах вэ гэдэгтээ мэргэжлийнхээ чиг үүргийг гүйцэтгэж байгаагийн хувиар шүүгч, прокурор, цагдаад хүртэл ажлаа гүйцэтгэх бүрэн боломжийг нь олгох нь зүйтэй юм байна аа гэдэг дүгнэлтийг гаргасан. Тэгээд цагдаад тулгарч байгаа асуудлыг харахад нэр төр, алдар хүнд, бие махбод руу нь халддаг заналхийлдэг хөдөлмөрлөх, ажлаа гүйцэтгэхэд нь саад учруулдаг сэтгэл зүйн дарамт учирдаг аа гэдгийг бол онцолсон байгаад байгаа юм. Тэгэхлээр үүнтэйгээ. Уялдуулаад, мөн өмнө нь Ц.Нямдорж сайдын үед энгийн нөхцөлд хэв журмыг сахиулахад цагдаагийн бие бүрэлдэхүүнийг тухайн үед 2600-3000 алба хаагчаар нэмэгдүүлэх шаардлагатай байна аа. Ингэж байж бид нар

хэв журмыг сахиулах нь ээ гэж бол Хүний эрхийн үндэсний комисст хариу ируулж байсан хүн байдаг. Тэгвэл яг одоо Цагдаагийн ерөнхий газраас эсвэл Хууль зүй дотоод хэргийн яамнаас яг энэ хүний эрхийг хамгаалж ажиллаж байгаа иргэдийн хооронд гэмт хэрэг сэргийлэх, халдлагаас хамгаалахын тулд ажиллаж байгаа цагдаагийн нөхдийг яг энэ холбогдох хууль, дүрэм журмыг бүрэн дүүрэн хэрэгжүүлэхэд нь хэр нөөцийг хуваарилж, одоо чадавхжуулах, бэхжүүлэх, сургана гэж харж байгаа вэ гэдгийг Цагдаагийн ерөнхий газраас эсвэл холбогдох этгээдээс асууя.

Хоёрт нь Хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүн Нарантуяагаас энэ аяндаа үүссэн жагсаал цуглаан гэдэг ойлголт чинь өөрөө хэр оновчтой нэр томъёо вэ? Тайван жагсаал цуглаан гэдгээрээ баримжаалаад тайван жагсаал цуглаан биш бол гээд харах ёстой юу. Энэ дээр та бас тайлбар өгөөч. Аа мөн үүний зэрэгцээгээр Монгол Улсын төрийн ордны тухай хуулиар бол Сүхбаатарын талбайн зарим хэсэг мөн төрийн ордон дотор бол ямар нэгэн жагсаал цуглаан, суулт хийх, өлсгөлөн зарлахыг бол хориглодог. Тэгээд төрийн ордны нутаг дэвсгэрийн хэмжээ заагийг бол зүүнээс баруун зүгт 33 метрээр урдаас хойд зүгт 80 метрийн хүрээнд Улсын Их Хурлаас тодорхойлж байгаа. Тэгэхлээр яг энэ заагласан төрийн ордны нутаг дэвсгэрийн хэмжээ, заагийн тодорхойлолт дотор нь хориглож байгаа зүйл заалт хэр оновчтой вэ гэдгийг л лавлахыг хүсэж байна. Нийслэлийн төлөөллөөс аа хэрвээ та бүхэн боломжтой бол энэ УИХ-д төрийн ордны нутаг дэвсгэрийн хэмжээ заагийг иргэд үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх нөхцөлийг нь бүрдүүлэх үүднээс ийм байдлаар тогтоож өгвөл тохиромжтой юм байна аа гэдэг санал хүргүүлэх боломжтой юу? Яг ямар байх вэ? Жагсагчдын зүгээс бол үндсэндээ төрдөө ойр дуу хоолойгоо сонсгох, төрийн түшээдтэй харилцах боломжийг бүрдүүлэх үүднээс л Сүхбаатарын талбайг онцолдог. Тэгэхлээр яг хамгийн боломжит хэмжээ нь ямар байвал дээр байдаг юм бол оо? Тэгээд үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөө гэдэг маань өөрөө нөгөө чөлөөтэй гэдэг нэг том заалт ба үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх гээд. Тэгэхлээр чинь

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: : за болорсайхан нэг минутад нэмж өгье.

Б.Болорсайхан: Үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх гэдгийн цаана бол чөлөөтэй гэдэг маань бол орон зай, цаг хугацааны хувьд ямарваа нэгэн саад бэрхшээл аль болох бага байх тухай агуулгыг илэрхийлдэг. Тэгэхлээр миний ойлгосноор бол цаг хугацааг нь бол 24 цаг гэж тодорхойлж багасгаж байгаа юм байна. Тэгвэл орон зайн хувьд яг энэ ард түмний элч болсон төрийн түшээд, мөн холбогдох салбарын асуудал хариуцсан засгийн газрын кабинетын гишүүдтэй нүүр тулахад бол энэ төрийн ордонд ойр байх, үзэл бодлоо илэрхийлэх нь чухал байдаг учраас энэ хэмжээ заагийн талаар та бүхнээс санал ирүүлэх боломжтой юу гэдгийг л лавлаж асуух гэсэн юм.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: : Баярлалаа за хэн хариулах вэ? За Цагдаагийн ерөнхий газар, Нямдаваа дарга,

Л.Нямдаваа /ЦЕГ/ : гуравдугаар микрофон за Болорсайхан оролцогчийн асуултад товч хариулъя. Цагдаагийн байгууллагын хүний нөөцийн хэрэгцээ шаардлага юу байгаа вэ? Сургалтыг хэрхэн явуулж

байгаа гэсэн асуулт асуулаа гэж ойлголоо. За цагдаагийн байгууллага нь цагдаагийн байгууллагын талаар авах зарим арга хэмжээний засгийн газрын тогтоол 2011 оны 153-р тогтоолын дагуу цагдаагийн байгууллагын ажил үйлчилгээг явуулах жишиг нормуудыг тогтоож өгсөн байгаа. За өнөөдрийн байдлаар бол цагдаа, дотоодын цэргийн байгууллагад яг үндсэн үүргээ хэрэгжүүлэхтэй холбоотой 6000 гаруй орон тоо дутуу байгаа. Тэгэхдээ Засгийн газраас бол сүүлийн 2 жил 1000 орон тоог бол үе шаттайгаар шийдээд явж байгаа. За мөн бид нар шаардлагатай орон тоо төсвийнхөө талаар бол яамандаа бол танилцуулаад тодорхой хэмжээний арга хэмжээ авч байгаа. За түрүүний сургалт гэсэн хүний эрхийн сургалтын чиглэлээр бол бид нар бол үе шаттайгаар сургалтыг бол зохион байгуулж байгаа. Хамгийн сүүлд гэхэд хүний эрх, цагдаа гэсэн сургалтыг бүх төв орон нутгийнхаа нэгж алба хаагч нэг бүртгэл сургалтыг зохион байгуулж үр дүнг нь бол дүгнэж ажиллаж байгаа.

Г.Нарантуяа /ХЭҮК/ : Хүний эрхийн үндэсний комисс хоёрдугаар макро за аяндаа үүссэн жагсаал цуглаан гэдэг нэр томьёо болбол аа олон улсын эрх зүйд сүүлийн арваад жилийн өмнөөс гарч эхэлсэн нэр томьёо спонтанус аа самби гэдэг нэр томьёог болбол зөнгөөрөө үүссэн гэх үү, өөрөө үүссэн гэх үү, аяндаа үүссэн гэх үү? Ийм утга агуулгыг илэрхийлж байгаа учраас болбол яах вэ? Зүгээр орчуулаад хэрэглэж байгаа байх. Яг одоо жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуульд оруулах хувилбараар бол энийг тайван жагсаал цуглаан гээд хамгаалах уу? Энэнээс гадна аяндаа үүссэн жагсаал цуглаанаас гадна бас одоо цомхон хүрээ хязгаарт цөөхөн хүнтэй тайван биш болохгүй нь одоо тодорхой ийм жагсаал цуглааныг мэдэгдээгүй байсан ч хамгаалах эрхээ эдлэх боломж нөхцөлөөр хангах үүргийг бас баталгаажуулах ёстой. Ер нь мэдэгдээгүй, мэдэгдэх үүргээ биелүүлээгүй бол жагсаал цуглаан байгуулсан гэдэг нь бол тэр жагсагчдыг хамгаалах үүргээ бас төрийн байгууллагуудыг чөлөөлөх ийм үндэслэл болдоггүй Олон Улсын эрх зүйн зохицуулалт байдаг. Жагсаал цуглаан хийх эрх чөлөөг хамгаалахад бол жагсаал цуглааныг зохион байгуулж байгаа цаг хугацаа, газар орон зайг бас нарийн тодорхойлж өгөх шаардлагатай байдаг. Арга хэлбэрээс гадна би түрүүн дарга хэлбэр дээр нь нэлээн төвлөрч ярьсан. Цаг хугацааны хувьд бас мөн одоо шөнийн цагаар гэдэг юм уу эсвэл дахин дахин давтамжтай явуулж байгаа жагсаал цуглааныг яах юм бэ ч гэдэг юм уу тодорхойгүй асуудлууд байдаг. Хаана жагсаал цуглааныг зохион байгуулж болох юм бэ? Түүхийн дурсгалт газар, шүүх гэдэг юм уу онцгой объектуудад зохион байгуулах вэ гэдэг дээр болбол зохицуулалт байдаг. Энэ нь Олон Улсын эрх зүйд тавигддаг гол шаардлага болбол тэр жагсаал цуглааны зорилго агуулгад нийцсэн газар цаг хугацаанд зохион байгуулах тэр боломжийг олгох ёстой. Өөрөөр хэлэх юм бол шийдвэр гаргагчдад үг үзэл бодлоо хүргэх зорилготой жагсаал цуглааныг болбол сонсголонд юм уу, баянхошуунд зохион байгуулахгүй ээ гэсэн үг. Хэрвээ ийм хязгаарлалт байх юм бол хүний эрхийн зөрчил болно оо. Тэгэхээр Сүхбаатарын талбай бол яалт ч үгүй манай улс орны төв цэг учраас энэ Сүхбаатарын талбайд бас тодорхой хүрээ хязгаарт Монгол Улсын иргэн хүн үзэл бодлоо илэрхийлэх, тайван хуран чуулах, ийм эрхтэй байх ёстой гэдэг байр суурьтай байна.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: За ууганбаяр дөрөвдүгээр микрофон

А.Ууганбаяр /НЗДТГ/: Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийн 7 дээр орон зай бол тодорхой заагаад өгчихсөн байгаа. Түүний 7.6 дээр нийслэл Улаанбаатар хотын Сүхбаатарын талбайн төрийн ордны нутаг дэвсгэрт хамаарах хэсэг гээд за энэ хориглох юуг нь заагаад өгчихсөн байгаа юм. За тэгэхээр энэ бол одоо үүсээд байгаа, ер нь жагсаал цуглааны зохион байгуулалттай ихэвчлэн одоо Сүхбаатарын тал юу хөшөөний урд хэсэгт манайхаас зөвшөөрөл олгодог, өнөөдөр тийм байдлаар зохион байгуулагдаж явдаг. Тэгэхээр энэ хууль дээр бас энийг тодорхой бас ингэж оруулж өгвөл иргэдэд ойлгомжтой нээлттэй байх боломжтой юм болов уу гэж бодож байгаа юм. Сүхбаатарын талбай дээр ганц асуудал үүсдэг юм нь энэ гэр майхан бусад орных түр байр оруулахыг одоо хориглодог. За үүнээс хойш нэлээдгүй асуудал үүсдэг. Тэгэхээр энэ байдлуудыг яг тодорхой хууль дээр тодорхой энэ зааж өгөөд энэ орон зай энэ асуудлыг тодорхой болгож өгөх юм бол энэ бол боломжтой. За нийслэлийн зүгээс энийг одоо саналаа ирүүлэх ийм боломжтой л гэж үзэж байна аа. Хууль дээр бол хориглодог.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: Мягмардорж за тийм микрофонд очоорой гуравдугаар микрофон Буянжаргалын Мягмардорж.

Б.Мягмардорж: За сайн байцгаана уу? Та бүхэнд өдрийн мэнд хүргэе. Тэгээд би энэ сонсголтой холбоотой нэг санал хэлье. Тэгээд бас нэг асуулт асуух гэсэн юм аа. Саналын хувьд юу вэ гэхээр бид нар бүгдээрээ 2020, 2021 онд жагсаал цуглаан хийх эрх эдлэх боломжтой байсан уу, эсвэл хийж байсан жагсаал цуглаан маань хуульд нийцсэн байсан уу үгүй юу гэдэг дээр хэлэлцэж байна. Тэгээд миний хувьд юу гэж харж байна гэхээр Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийн 8.3, 8.4-р заалтууд маань бол Үндсэн хуулийн 19.2-т заасан нөхцөлийг бол явцууруулах байдлаар иргэний үндсэн эрхийг зөрчих ийм агуулгатай заалт болсон гэж үзэж байгаа. Яагаад вэ гэвэл Үндсэн хуулийн 19.2-р заалт дээр бол зөвхөн онц болон дайны байдал зарласан үед хууль гаргах замаар 16-р зүйлд заасан үндсэн эрхийг хязгаарлах боломжтой гэж заасан. Тэгтэл 8.3, 8.4 заалт дээр ямар байдлаар явцууруулж оруулж ирсэн байдаг вэ гэхээр гамшгийн гэдэг нөхцөлийг нэмсэн байдаг. Тэгэхээр өөрөөр хэлэх юм бол хууль тогтоогчид Үндсэн хуулиар тогтоож өгсөн тэр нөхцөлөөс хэтрүүлж, хязгаарлалтыг тогтоох байдлаар иргэний үндсэн эрхийг зөрчих агуулгатай ийм заалт оруулсан гэж үзэж байгаа учраас одоо хуулийн шинэчилсэн найруулга яригдаж байгаа үед бол энэ заалтыг анхаарч өгөөсэй гэж хүсэх байна. За түүнчлэн шинэчилсэн найруулга яригдаж байгаа үед бас нэг анхаарах ёстой зүйл нь юу вэ гэж үзэж байгаа гэхээр Нэгдсэн үндэсний байгууллагын хүний эрхийн хороо гэж байдаг. За тэр хүний эрхийн хороо нь бол Иргэний болон улс төрийн эрхийн пактыг тайлбарлах эрх бүхий байгууллага байдаг. За энэ байгууллагаас 2020 оны 06 сарын 29-өөс 7 сарын 24-ний хооронд 129-р хурал чуулганаа хийгээд Олон улсын хүний эрхийн фактын 21-р зүйл болох тайван замаар эвлэлдэн нэгдэх эрхийн агуулгын тайлбарыг гаргасан байдаг. За энэ тайлбараа 37 дугаар ерөнхий коммент гэж гаргасан бөгөөд энэ коммент дээр юу гэж бичсэн байдаг вэ гэхээр ямар нөхцөлд ер нь хязгаарлах боломжтой юм, эсвэл ямар журмаар ер нь хуульчлах ёстой юм гэдэг аа бүх дэлгэрэнгүй тайлбарыг гаргасан. Аа энэ тайлбар нь бол Олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээний дагуу бол Монгол улсын хувьд үүрэг үүсгэж байгаа

аа тухайн фактын гишүүн орон болохын хувьд бол үүрэг үүсгэж байгаа юм. Заавал биелүүлэх шинжтэй тайлбар гэж үзэж болно. Тэгэхээр тухайлах юм бол энэ тайлбарын 4 дүгээр бүлгийн 36-р заалт дээр аливаа хязгаарлалт тогтоохдоо тэр нь бол хуульд нийцсэн байх шаардлагатай байх, зохистой хэмжээнд байх гэх мэтчилэн үндсэн шаардлагуудыг тавьж өгсөн. Энэ шаардлагуудыг зөрчсөн байдлаар аливаа нэг хязгаарлалт гаргасан тохиолдолд энэ нь өөрөө тухайн улс энэ фактаар хүлээсэн үүргээ үл биелүүлж байгаа гэсэн нөхцөл байдлыг үүсгэх шинжтэй гэж үзсэн байдаг. Тэгэхээр энэ хуулийн шинэчилсэн найруулгыг хэлэлцэхдээ, бас бид нарын энэ Олон улсын эрхийг эрх зүйн хэмжээгээр заавал дагаж мөрдөх шаардлагатай. Энэ тайлбарыг бас анхаарч үзээсэй гэж хүсэх байна.

За асуулт нь юу юм бэ гэхээр цагдаагийн байгууллагаас 2020 онд цагдаагийн байгууллагаас мэдэгдсэнээр 255 жагсаал 2021 нэгэн онд 214 жагсаал нийт зохион байгуулагдсан гэж мэдэгдсэн байна. Тэрний 2020 онд 23 зөрчил, 2021 онд 21 зөрчил гэж мэдэгдсэн. Нийслэлийн засаг даргын тамгын газраас бол 2020 онд 6 жагсаалын хүсэлт ирээд 2021 онд 16 жагсаалын хүсэлт ирээд ихэнхэд нь татгалзсан хариу өгсөн гэж мэдэгдлээ л дээ. Өөрөөр хэлэх юм бол цагдаагийн байгууллагаас хүсэлт ирүүлээгүй буюу нийслэлийн ч юм уу, одоо эрх бүхий байгууллагаас зөвшөөрөөгүй жагсаалууд дээр алийг нь зөрчил гэж үзэх вэ, алийг нь зөрчил гэж үзэхгүй вэ гэдэг дээр ялгавартай хандсан байдал эндээс харагдаж байна. Яагаад вэ гэх юм бол зөвхөн 6, 16 хүсэлт ирсэн байхад нийт 255, 214 жагсаалаас 23, 21 нь зөрчлөөр тооцсон ийм үйл баримт харагдаж байна. Тэгэхээр ямар аа жагсаалыг энэ зөрчил гэж үзээд ямар ч жагсаалыг нь зөрчил гэж үзэхгүй байгаа талаарх одоо шалгуураа бас бид хэлж өгөөч ээ гэж хүсмээр байна. За дараагийн нэг асуулт нь юу вэ гэх юм бол. Гэмт хэрэг зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх албаны дарга бол бид нар нэг ч жагсаалыг албадан тараагаагүй гэж хэллээ л дээ. Гэтэл бид нар нийтэд илэрхий үйл баримтууд бол маш олон байгаа. Хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл, фэйсбүүкийн шууд дамжуулалт гэх мэтчилэн. Аа энэ дээр бол цагдаагийн байгууллага хэд хэдэн жагсаалыг тараасан, аа эсвэл хоёр хүн байж байхад нэгийг нь ачиж яваад нэгийг нь үлдээсэн гэх мэтчилэн ийм нийтэд илэрхий үйл баримтууд бол маш олон байгаа. Тэгэхээр яг тэр тараасан байдлуудаа албадан тараасан гэж үзэхгүй байгаа юм уу? Тэгэхээр та нарынхаар бол албадан тараах гэдэг чинь яг ямар байдлаар албадан тараахыг хэлээд байгаа юм бэ гэдэг ийм хоёр асуулт асууя аа.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: баярлалаа Х.Нямбаатар сайд хариулна.

Х.Нямбаатар /УИХ-ын гишүүн, ХЗДХ-ийн сайд/: Хууль тогтоомжийн тухай хуулиар хуулийн төсөл боловсруулахад үр нөлөөлөл, тооцооллын судалгаа хийх, олон нийтийн хэлэлцүүлэг зохион байгуулах, нээлттэй санал авах энэ үе шатууд гарцаагүй хийгддэг. Тэр утгаараа Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийг шинэчлэн найруулах байдлаар Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны сайдын тушаалаар шинэ ажлын хэсэг байгуулагдаад эхнээсээ төсөл дээрээ сууж байгаа. За энэ дээр энд оролцогчид болон энд ирээгүй хүний эрхийн төлөө бас дуу хоолойгоо өргөх сонирхолтой энэ хүмүүс энэ саналаа өгөх нь нээлттэй байгаа шүү. Манай хууль зүй, дотоод хэргийн яамны вэб сайтаар дээр нь бид нар нэлээн том өргөн хэлэлцүүлгийг зохион байгуулъя аа гэж бодож

байгаа юм. Улс төрийн намуудын төлөөлөлтэй, хүний эрхийн төлөө дуу хоолойгоо өргөдөг хүмүүсийн төлөөлөлтэй энэ шинэчлэн найруулгын төсөл дээр та бүгдийг бүгдийг ч одоо оролцож ажиллахыг албан ёсоор урьж байна аа. Бид жагсаал цуглаан хийх тэр журмын тухай хууль гэдэг нэрээсээ эхлээд бид нар шинэчилсэн найруулгын хувьд өөрчилье өө гэж бодож байгаа юм. Энэ дээр энэ жагсаал цуглаан хийх эрхийн тухай хууль гэдэг агуулга руу ч юм уу оруулж ирье ээ гэж бодож байгаа юм. Дээр нь бид нар энэ процесс ажиллагаа учраас процессыг нэг бүрчлэн бичиж өгье өө. Яг аль хүрээд саяын Мягмардоржийн тэр хоёр дахь асуултад гарч ирлээ. Аль хүрээд бид нар жагсаал цуглааныг албадан тарааж болох юм. Энд хэд хэдэн хуулиудын дунд энэ харилцаанууд зохицуулагдаад байгаа юм. Цагдаагийн байгууллагын тухай хууль нэг талдаа байгууллагын хууль юм шиг боловч нөгөө талдаа хууль сахиулагчийн үйл ажиллагааг зохицуулж байгаа хууль байгаа юм. Хоёрт нь журмын хууль өөрөө орж ирж байгаа юм. Гуравдугаарт нь Зөрчлийн тухай хууль орж ирж байгаа юм. Дөрөвдүгээрт нь Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль гээд ийм хэд хэдэн хуулиудаар энэ харилцаа зохицуулагдаж байгаа. Зарим тохиолдолд давхардал, зарим тохиолдолд хийдэл үүсээд байгааг бид нар хийдэл гаргахгүй давхардал үүсгэхгүй байх үүднээс журмын хуулиар энэ харилцааг илүү тодорхой зохицуулж өгье гэсэн. Энэ агуулгаар бид нар шинэчилсэн найруулгыг бэлдэж бичиж байгаа. Эхний ээлжид энэ намрын чуулган хаахаас өмнө Н.Учрал гишүүний болон Засгийн газраас өргөн барьж байгаа энэ нэмэлт өөрчлөлтийн төсөл нь түрүүлээд, одоо хэлэлцэх эсэхээ шийдээд явах байх аа гэж бодож байна. Чуулган 2 сард жаахан сууж хуралдахаар бол нэгдүгээр хэлэлцүүлгийг хийж амжих болов уу гэсэн ийм тооцоололтой байгаа. Өнөөдөр Засгийн газрын хуралдаан зарлагдана энэ дээр бид нар хамгийн түрүүнд оруулж ирэхээр төлөвлөсөн байгаа. Би дахиад хэлье. Энэ хуулийн шинэчилсэн найруулгын одоо тэр төсөл дээр судлаачид, хүний эрхийн чиглэлийн бүх хүмүүс оролцож ажиллах боломжтой. Засгийн газар саяхан шүгэл үлээгчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийг Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн. Энэ шүгэл үлээгчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль бол нэг талдаа хүний эрхийн, Монгол Улсын Үндсэн хуульд заасан тэр хүний эрх, эрх чөлөө гэдэг бүлэгт заасан эрхээ эдлэх бас нэг эрх зүйн баталгаа болж өгч байгаа юм. Өнгөрсөн жил Улсын Их Хурал Хүний эрхийг хамгаалагчийн тухай хуулийг бас давхар батлуулсан байгаа. Энэ хэдийн хоорондын зааг ялгааг бас сурталчлан хянуулах тал дээр бид нар бас цаашаа ажиллах ийм чиглэлтэй ажиллаж байгаа. За ингээд жагсаал цуглааныхаа хуулийг бид нар бас шинэчилсэн найруулга байдлаар батлуулаад авъя, зөрчлийн тухай хуулийн нэрийг ч гэсэн бид нар харж, агуулга концепцоо өөрчилмөөр байгаа юм. Иргэд олон түмэн, нөгөө зөрчлийн гэдэг тэр нэр талдаа илүү их ач холбогдол өгөөд баг энэ зөрчлийн тухай хууль, эрүүгийн хууль бол өөрөө бас л нэг талдаа хүний эрхийн хамгаалалт, хүний эрхийг зөрчиж байгаа хүмүүсийн тэр зөрчлийг таслан зогсоодог, зөрчигдсөн эрхийг сэргээдэг ийм л баталгаа болж өгч байгаа юм.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: Тэгэхээр энэ хууль хооронд за цагдаагийн ерөнхий газраас нэмэлт мэдээлэл хийх үү?

Ц.Лхагвасайхан /ЦЕГ/: Хурандаа Лхагвасайхан илтгэж байна. Саяын оролцогчийн асуулт дээр. За би түрүүнд бас энэ жагсаал цуглааныг

одоо албадан тараах үндэслэлийг танилцуулсан байж байгаа. Тэгэхээр цагдаагийн байгууллагаас сүүлийн 5 жилийн хугацаанд 900 одоо жагсаал цуглаан, олон нийтийг хамарсан үйл ажиллагаан дээр аюулгүй байдлыг хангаж ажилласан. 2021 оны байдлаар 214 жагсаал цуглаан дээр ажилласан байж байгаа. Тэгэхээр ерөөсөө л энэ дээр тэр алагчлах байдлаар бол хандсан юм байхгүй. Жагсаалын тухай хуулийн 5.8 дээр яг ингээд тодорхой заачихсан байж байгаа юм. Юу гэж заасан гэхээр хуулиар хориглосон газарт эрх бүхий байгууллага бүртгүүлэлгүйгээр, эсхүл мэдэгдэл хүргүүлснээс хойш хуульд заасан хугацаа өнгөрөөгүй байхад жагсаал цуглаан зохион байгуулсан бол гээд ингээд тодорхой заагаад өгчихсөн байж байгаа. Тэгээд иргэд 3 хоногийн дотор хариу өгөөгүй бол жагсаал цуглаанаа хийх хэрэгтэй гэдгээ ямар нэгэн хариу өгөөгүй байхад дөнгөж очиж цагдаагийн байгууллагад зөвшөөрөл хүссэнээ өгчхөөд ингээд шууд жагсаал цуглаан зохион байгуулж байгаа нь бас нэг зөрчил болоод байгаа аль нэгийг тэр ялгаварлаж нэгийг нь байж байхад нөгөөдхийг нь бариад явчихдаг гэдэг асуудал бол цагдаад байхгүй. Тухайн жагсаал цуглааны явцад тодорхой зөрчил гарсан учраас зөрчил гаргасан этгээдийг л одоо үйл ажиллагааг нь түр хязгаарлах, таслан зогсоох л ийм л одоо арга хэмжээ авсан гэдгийг танилцуулъя аа.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: За Мөнхбатын Ариунболд оролцогч асуулт асууна тэгээд ингээд оролцогч нараар оролцогчдын асуулт дуусаж байгаа.

М.Ариунболд өдрийн мэндийг хүргэе. Өмгөөллийн Веритас партнерс фермийн захирал, өмгөөлөгч М.Ариунболд байна. За цагдаагийн байгууллага болон нийслэлийн засаг даргын тамгын газраас тодорхой хэдэн асуултуудыг асууя. Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийг шинэчилсэн найруулга буюу концепцын үед өөрчлөгдөж байгаа нь бол сайшаалтай байна. 14 хоногийн өмнө Монголын үндэсний морь уралдаан уяачдын холбооны зүгээс Баянзүрх дүүргийн засаг даргын тамгын газарт Хөдөө аж ахуйн яамны гадаа гудамж талбайд жагсаал хийе ээ гээд ийм хүсэлт өгсөн. За гэтэл одоо яг 3 хоногийн дотор хариу ирээгүй. 4 дэх хоног дээрээ яам бол тусгай объектоо яаман дотор жагсаал хийж болохгүй ээ гээд бичиг ирж байгаа юм. Бид нар гадаа нь жагсъя аа гэсэн юм. Тэгсэн чинь дотор нь жагсаж болохгүй ээ гээд. Тиймээс бүртгэхээс татгалзлаа гээд ийм хариу орж байгаа юм. Тэгээд үүнийг одоо ингээд шүүхдээ одоо хүсэлт бүртгэхээс татгалзсан нь буруу байна аа гээд тогтоогоод ирэхэд тухайн одоо нөгөө жагсаал цуглаан хийх ач холбогдол нь өөрөө буурчхаад байгаа байхгүй юу. Жагсаал цуглаан хийх, үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх гэдэг бол яг тухайн яг нийгмийн болон улс төрийн тодорхой, одоо цаг үе мөчдөө яг тэр цаг хугацаандаа л үгээ үзэл бодлоо илэрхийлэх эрхээр нь бас хангагдах ёстой. Тийм учраас одоо ямар нэгэн байдлаар одоо хязгаарлалт, одоо орон зай болон цаг хугацааны хувьд бол хязгаарлалтгүй байх тал дээр бол зүйтэй гэж бас үзэл бодож байна. За өнгөрсөн хугацаанд одоо цагдаагийн байгууллагаас нэлээдгүй удаа хүсэлт ирсэн. Ингээд тайлбарлаад байх шиг байна. Тэрнээс яг сүүлийн 3 жилийн хугацаанд юм уу, одоо тодорхой хэдэн жилийн хугацаанд яг нийт хэдэн удаа хүсэлт ирээд тэрнээс яг хэдийг нь татгалзсан юм аа. Нийслэлийн засаг даргын тамгын газраас тэгээд энэ дүүргүүдэд ирсэн хүсэлт болон аймгуудаас ирсэн хүсэлтүүдийг одоо яаж нийслэл дээр нэгтгэдэг юм бэ? Тэгээд одоо

бүртгэхээс татгалзсан жагсаал цуглаан аа үргэлжлээд одоо татгалзсан байхад жагсаал нь болдог,болонгуут тэрэн дээр нь одоо яг ямар арга хэмжээ авсан бэ? Тараасан уу, эсвэл одоо ямар нэгэн байдлаар одоо тараахгүйгээр жагсаал цуглаан болоод өнгөрч байсан уу? Гэх мэтчилэнгийн. Одоо иймэрхүү статистик тоо баримтуудыг энэ олон нийтэд илүү тодорхой ойлгомжтойгоор ил болгооч ээ гэсэн ийм л асуулт байна аа. Тэгээд санал хүсэлт хэлэх үе дээрээ бас өөрийн одоо саналуудаа тодорхой хэлье.

Н.Учрал: Нямдаваа дарга хариулна гуравдугаар микрофон

Л.Нямдаваа /ЦЕГ/ : за өмгөөллийн партнесын захирлын асуултанд хариульъя? За нэгдүгээрт цагдаагийн байгууллага аливаа жагсаал цуглаан хийх мэдэгдлийг хүлээн авч түүнийг бүртгэх үүрэг бол хуулиараа байхгүй. За хоёрдугаарт би түрүүн уул нь мэдээлэл дотроо маш тодорхой дурдсан цагдаагийн байгууллага за сүүлийн хоёр жил эргэж сууж байх шиг байна. Цагдаагийн байгууллага 2020 онд 255, за энэ оны эхний 12 сарын байдлаар 214 жагсаал цуглааныг хамгаалалт, аюулгүй байдлыг бол хариуцаж ажилласан. За яг жагсаал цуглаан нь бүртгэлтэй, бүртгэлгүй ерөөсөө хамаа байхгүй. Цагдаагийн байгууллага цагдаагийн албаны тухай хуульд заасан нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиг үүрэг хүрээнд иргэдийн амь нас, эрүүл мэндийг хамгаалж гудамж талбайн үйл ажиллагааг хэвийн явуулах, оролцогчдын аюулгүй байдлыг хангах чиг үүргээ бол хэрэгжүүлж ажилласан байгаа.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: За оролцогчид асуулт асууж дууслаа. За санал хэлэх гишүүдийн нэрсийг авъя аа. За Сандаг-очир гишүүнээр тасаллаа. За оролцогч нараас саналаа хэлэх хүмүүс нэрсээ бичгээр өгнө шүү. За манай байнгын хорооныхон нэрсээ аваарай. За Батдэлгэр, Мягмардорж за хоёр хүн, гурав, баяраа гурав. Тэндээс Ариунболд дөрөв. За ингээд дөрвөн оролцогчоор тасаллаа шүү. За дөрвөн оролцогч за Н.Алтанхуяг гишүүн саналаа хэлье ээ.

Н.Алтанхуяг /УИХ-ын гишүүн/: За өнөөдөр нэг хэлэлцүүлэг гэдэг нэртэй л юм боллоо. Одоо сэтгэл дундуур байна аа. Би ажлыг ингэж жонхууруулж хоёрын хооронд одоо ингэж хийдэг бол их муу. Би ийм ийм факт баримт хэлье л дээ, нэгдүгээрт. Түрүүн хэлснээ давтаж хэлье. Улсын Их Хурлын чуулгантай давхцуулж хийлээ. Нөгөө талд ажил явж байгаа, дахиад би ингээд дуустал нь ингээд тэвчээртэй сууж бүх хүний үгийг сонслоо. Энэ болбол иргэдийн үг дуу хоолой гэхээсээ илүүтэй дарга нарын тайлбар зонхилсон ийм хэлэлцүүлэг яваад байна аа, энэ буруу юм аа. Энийгээ хэдүүлээ цаашаа засаж янзалъя аа. За иргэд нь бас ямар үнэ ярьдаг юм бол гээд. Ингээд сонирхсон чинь арван хэд билээ дээ. 18, арван хэдэн хүний нэртэй байгаа мөртөө амьгүй албатууд цуглажээ, эсвэл амьгүй албатуудыг цуглуулжээ. Яахаараа 5 иргэн үг хэлэхэд тэн дотор ардын намын зөвлөх нөхөр цохиж орж ирж иргэний нэрээр үг хэлж байдаг юм. Дахиад энэ бид нарт өгч байгаа энэ цаас их муу байна. Та нарын хэн зохион байгуулдаг, энэ одоо ямар ажил эрхэлдэг энэ тэрийг юм бичмээр байна. Иргэн гэдэг нэрийн дор тэгээд ардын намын зөвлөх орж ирээд иргэний байр суурь илэрхийлээд байж болдог юм уу? Улс төрийн албан тушаалтан болдоггүй юм. Тэгээд ингээд дараа хийж нэг таван хүний үг

сонсох гэсэн чинь нэг нь нөгөө ардын намын зөвлөх орж ирээд ингэж одоо юмыг гурилдахаа боль л доо. Ингэж ажил хийсэн дүр эсгэж иргэдийн үгийг сонссон дүр эсгэж. Тэгээд л юм сайжруулах гэж байгаад царай гаргаж ингэж суудгийг болимоор юм байна. Миний хайран цаг л боллоо. Тэгэхдээ одоо яах вэ? Би бас их олон юм ойлгож авлаа. Та нарын ажлыг яаж гурилдаж хийдэг аргыг чинь ойлголоо оролцогчоо хүртэл новшруулдаг юм байна шүү дээ. Захиалгаар оруулдаг юм байна шүү дээ. Одоо одоо энэ нэг хэдэн юун дээр би анализ хийлгэе. Хэн хэн хаанаас орж ирсэн юм, яг үнэхээр яасан юм? Яах гэж орж байсан юм? Энэ үг хэлэхгүй юм болбол за чи үг хэлъе гэсэн хүмүүсийг нь оруулахгүйгээр зориуд цаг хугацааг нь ингэж давхцуулаад чуулган давхцуулаад. Ингээд хийчхэж байна шүү дээ. Одоо үүнээс хойш, одоо үүнээс хойш энэ зохион байгуулалт хийж байгаа хүмүүст нь бид нар оролцъё оо. Энэ шүүхийн ерөнхий зөвлөл шүүхийн ямар юм билээ. Сахилгын хороо дээр бас нэг иймэрхүү юм болоод л, нэг л их олон түмнээ шалгаруулж байгаа юм яриад л, нэг л их олон түмнийг сонсож байгаа юм яриад л байсан чинь ингэж байгаа юм байна л даа. Ингэж бие биеэ хуурахаа больё. Ингэж ард түмнийг хуурахаа боль. Жаахан нуруутай бай. Жаахан шударга бай. Энэ эх орны төлөө, энэ ард түмнийхээ ахуй амьжиргааг дээшлүүлэхийн төлөө, шударга ёсыг тогтоохын төлөө жаахан ажил хийцгээнэ ямар шившигтэй юм бэ. Би одоо энэнийг чинь асуудал болгоно шүү. Оролцогчоо хүртэл ингэж хийдэг. Тэгээд одоо энэ сая цөөхөн ч гэсэн яах вэ? Нэг гурав, дөрвөн хүн хэлж байна. Одоо наадуул чинь нэг арван хэдэн үг хэлсэн бол маш их гоё дүр дүр зураг гарах байхгүй юу. Манай нийгэмд юу болохгүй байгаа юу бол? Одоо Нарантуяа чинь сонслоо шүү дээ. Өөрөө ч бас хэллээ шүү дээ. Тэр хуулиас давсан журам гаргачихсан. Монгол ийм дампуурчихсан улс болсон шүү дээ. Дандаа хуулиасаа давсан журам гаргадаг. Одоо улс энэ зөвхөн энэ дээр чинь улс төрийн намуудыг, Нямбаатар сайд аа, би та харин нэг хариулт өгөөрэй. Өнөөдөр биш ч өгсөн. Улс төрийн намуудын хууль дээр, улс төрийн намуудыг бүртгэх асуудлыг бол 30 хоногийн дотор шийдэж дуусгана гэсэн Улсын дээд шүүхийн, тэр бүх шүүгч нар ярайтал сууж байгаад 70 орчим хоногийн дотор бүртгэнэ гэдэг журам баталчхаад тэнэгтээд явж байгаа юм. Энэ ямар улс вэ? Энэ энийг хэн зохицуулах юм. Та надад энэ нийтээр дагаж мөрдөх журам мөн юм уу? Энийг одоо дээр хууль зүйн яам бүртгэдэг юм уу? Бүртгэдэггүй юм уу? Яах вэ. Энэ дээр хэрэггүй л дээ. Ер нь тэр хариулт өгөөрэй. Тэгээд одоо ингээд ийм даварчихсан улс болж байна шүү дээ. Тэгээд хууль гаргахын хэрэг юу байгаа юм? Бид нар хуулиас давсан журмыг хурган дарга нар нь бүгдээрээ гаргадаг. Сайд нар гаргадаг. Тэр баталдаг хуулиас давсан журам шүү дээ. Сая хэлж л байна шүү дээ. Тэгээд хэн нэг хүн Батдэлгэр хэллээ шүү дээ, өлсье гээд. Энэ хавар бид нарыг өлсөхөд ямар ч зөвшөөрөл авахгүй. Хууль чинь ийм ялгавартай үйлчлээд байгаа байхгүй юу. Энэ хурган дарга нар, сайд нар нь аваачиж журам гаргаж баталчхаад хуулиас давсан гаргачхаад, тэгээд үзэмжээр үйлчлүүлээд байгаа байхгүй юу. Аягүй бол Их Хурлын гишүүд үг хэлэх юм бол за чимээгүй, Батдэлгэр. Тэр нэг амьтан яадаг юм. Тэр мууг эхлээд тэр журмынхаа дагуу шаард. Ингэж болохгүй ээ, нөхдөө. Монгол улс нэг л хуультай, нэг л журамтай, дүрэмтэй. Тэр журам дүрэм нь бол хууль дотроо багтсан.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: за Н.Алтанхуяг гишүүнд баярлалаа. За ажиглагч оролцогч нарыг нээлттэйгээр авсан шүү. Тэгэхээр одоо тэр намын гишүүн, энэ намын гишүүн гэх ямар ч одоо боломж байхгүй шүү дээ. Аль намын гишүүнээс үл хамаарч оролцогч нар болбол одоо өөрсдөө нэрээ өгөөд бүртгүүлж байгаа тэр 18 оролцогчийн нэрс нь энд байгаа. Тэр нэрний дагуу. Энэ хүмүүс иргэд, ингээд 18 оролцогч байгаа. Энэ оролцогч нарын төлөөлөл гээд л эд нар бүгдээрээ үгээ хэлсэн. Аа тэрнээс биш энд бол ажил мэргэжлээрээ нам ангиллаар энд ялгах, салгах тийм боломж байхгүй шүү дээ. Оролцогч нар ингээд нэрээ өгөөд тэгээд оролцогч нар үгээ хэлж байгаа юм. Бүртгүүлээгүй оролцогчийн нэг ч үгээ хэлүүлээгүй оролцогчоор. Чи яахаараа ардын намын зөв гээд явж байдаг юм бэ гэж асуу аа иргэн шүү дээ, тэр чинь одоо хэн ч үгээ хэлж болно. Үгүй ээ үгүй. Энэ чинь ардын намын зөвлөх, өнөө ардчилсан намын зөвлөх байна уу? Монгол улсын иргэн нээлттэй зарлагдсан нийтийн сонсгол дээр оролцогчоор оролцох бүрэн эрхтэй шүү дээ. За энэ нийтийн сонсголын гол үр дүн болбол хуульдаа өөрчлөлт оруулах ёстой гэж ойлгож байгаа шүү дээ. Өмнөх Ерөнхийлөгчийн санаачилсан хүний эрхийн чуулган дээр тэр хүний эрхийн чиглэлээр ажиллаж байгаа судлаачид, эрдэмтэд, дээрээс нь тэр жагсагчид бол саналаа хэлсэн. Тэр саналыг нь засгийн газар бас хүлээж аваад одоо миний хувьд ч гэсэн хүлээж аваад Засгийн газар дээр хуулийг санаачилсан шүү дээ. Тэгээд яаж хэрэгцээ нь хангагдах гэж байгаа вэ гэвэл хуульдаа өөрчлөлт оруулаад тодорхой дэвшил гаргах гэж байгаа шүү дээ. Тийм учраас өнөөдрийн сонсголыг зохион байгуулж байгаа л гэж ойлгож байгаа. За Ц.Мөнхцэцэг гишүүн.

Ц.Мөнхцэцэг /УИХ-ын гишүүн/: За тэгэхээр өнөөдрийн нийтийн сонсголын үеэр бид нар 1994 оны хууль, за мөн одоо Цагдаагийн албаны тухай, Зөрчлийн тухай хууль гээд одоо энэ жагсаал цуглаан хийх эрхийн тухай хуулийн холбогдох заалтууд хоорондын уялдааг хангах. За энэ 27 жилийн өмнө батлагдсан хуулийн хоцрогдлыг бид нар арилгах, тайван замаар үг хэлэх, үзэл бодлоо илэрхийлэх эрхийн олон улсын стандарт руу ойртуулах чиглэлээр бас тодорхой шийдлүүдийг ярилаа. Энэ дагуу бол Засгийн газраас одоо холбогдох хууль тогтоомжийг өргөн барих үед Улсын Их Хурлын гишүүд бид нар бол хэлэлцээд явчихна, за мөн одоо нийтийн сонсголд оролцсон, бас одоо иргэдийн бас тодорхой иргэн маань одоо яг энэ хуулийн дагуу бас тодорхой хэмжээний хохирол өгчихсөн хохирогч нарын төлөөлөл бас орж ирнэ гэдэг бол бас их чухал байна аа. За тэгэхээр энэ иргэний болон олон улсын эрхийн тухай олон улсын пактын 21 дүгээр зүйлийн дагуу бол одоо аливаа улсын төр жагсаал цуглаан хийх эрхийг одоо хүндэтгээд зогсохгүй энэ эрхээ эдлэх бодит боломжийг хангах ёстой. Тийм учраас манай хууль хүчний байгууллагууд, хууль хүчний байгууллага гэдэг утгаараа биш хүний эрхийн хэрэгцээг хангах гэдэг одоо өөр өнцгөөс хандаасай, хүний эрхийн соёлын мэдрэмжтэй хандаасай гэдгийг бас уриалмаар байна. За мөн одоо шинээр зохицуулах шаардлагатай, тодорхой заалтуудыг түрүүн бид нар бас хэлэлцлээ. Одоо ганцаараа үзэл бодлоо илэрхийлэн суулт, за өлсгөлөн зарласан иргэд, за эсвэл тодорхой цахим орчинд үзэл бодлоо илэрхийлж байгаа иргэд гэх мэт. Эдгээр хуулийн шинэ заалтуудыг бид нар бол хийх шаардлагатай. За ер нь бол төр болбол иргэдийнхээ эрхийг аль болох нээлттэй эдлүүлэх, за тэгэхдээ хүний эрхийн үүднээс мэдрэмжтэй хандах, тодорхой нийтийн аюулгүй

байдал, үндэсний ноцтой, дэг журам зөрчигдсөн үед л төрийн, нөгөө хууль хүчний байгууллагууд маань ажиллаж, үүнээс бусад үед иргэддээ нээлттэй, хүний эрхийн мэдрэмжтэй хандах ёстой гэдгийг бид нар дахин хэлмээр байна. За тэгээд энэ жагсаал цуглааны үед, ялангуяа энэ сүүлийн 2 жилийн цар тахлын нөхцөлд бас удаа дараагийн тохиолдлууд дээр цагдаагийн байгууллагын зүгээс бас хүний эрхийн мэдрэмжгүй хандсан эсвэл албан хаагчдын хоорондын харилцан үл ойлголтгүй байдлаас улбаалаад хэд хэдэн зөрчлүүд гарсан, цаашид зөрчил гарахгүй байх тал дээр хууль сахиулагчид, за мөн Хүний эрхийн үндэсний комисс бол илүү одоо хувирч ажилла. Зөрчлийн үед зөвлөмжийг энэ хууль хүчний байгууллагуудад хангах талаар илүү анхаарах шаардлагатай. За шинээр гарч ирж байгаа бүх төрлийн хөдөлгөөн тэгээд л иргэний олноороо үзэл бодлоо илэрхийлэх, за бүх төрлийн флашмоб гэх мэтээр олон нийтийг хамарсан арга хэмжээнүүдэд бид нар илүү нээлттэй хандаж хууль эрх зүйн зохицуулалтыг бий болгох шаардлагатай. Бүртгүүлдэг байдлыг өнөөдрийн энэ цогцоор халах шаардлагатай гэдгийг хэлмээр байна. За ингээд оролцогч та бүхэндээ бас баярлалаа.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: Х.Нямбаатар сайд.

Х.Нямбаатар /УИХ-ын гишүүн, ХЗДХ-ийн сайд/: баярлалаа өнөөдөр Оюу толгойн асуудал чуулганаар орно энэ тэр гэдэг бол 15 хоногийн өмнө шийдэгдээгүй байсан асуудал. Тэгээд бид нар ямар ч байсан өнөөдрийн ийм нээлттэй сонсгол хийж байгаа гэдэг нь бол нэг талдаа сайшаалтай энэ цаашаагаа олон сонсголууд явагдах байх аа гэж бодож байна. За өнөөдөр бид нар сонсгол дээр иргэд, их хурлын гишүүд бүгд нэг зүйл дээр байр суурь нэгдлээ гэж ойлгож байгаа. Тэр юу гэвэл жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийг цаашид шинэчилсэн найруулга байдлаар гаргах ёстой, илүү процессжуулах ёстой гэдэг дээр илүү санал нэгтэй байна аа гэж ойлгож байгаа юм. Хоёрдугаарт энэ хуулийн үндсэн концепц нь зөвшөөрлийн тогтолцооноос татгалзаж, аа жагсаал цуглаан зохион байгуулахыг хүссэн хэн боловч жагсаал цуглаан хийх эрхээ шууд эдлэх боломжийг энэ хуулиар олгож өгье өө. Одоо эхэлж батлагдах гэж байгаа нэмэлт өөрчлөлтөөр дараагийн шинэчилсэн найруулгууд дээр аль алин дээр нь ийм концепцтой явъя аа. Аа гэхдээ жагсаал цуглаан зохион байгуулагч нь өөрөө холбогдох байгууллагад мэдэгдэх үүрэг хүлээж байгаа. Зөвхөн мэдэгдлээ бичгээр хүргүүлдэг би тэдэн сарын тэдний өдөр тийм газар, тэд орчим хүнтэй, тийм жагсаал цуглааныг тайван замаар хийх гэж байгаа ийм та бүхэн нийгмийн дэг журам сахин хангах үүргээ давхар хэрэгжүүлэхийг та бүхнээс хүсэж байна аа л гэсэн агуулгатай.

Энэ цаашаа ямар нэгэн бүртгэлийн системгүй явж байгаа тохиолдолд бусдын амь нас, эрүүл мэнд, эд хөрөнгө хохирохоос аль аль талдаа хоёулаа хамтарч урьдчилан сэргийлэх үүрэгтэй ийм агуулга руу явна аа гэсэн нэг зүйл дээр бид ч саналаа хэллээ. Оролцож байгаа хүмүүс ч гэсэн энэ санал шинэчилсэн найруулга руу явах ёстой гэдэг зүйл дээр саналаа хэллээ. Хоёр дахь зүйл бол энэ жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийг шинэчлэн найруулах ажилд хүний эрхийн төлөө тэмцдэг хүн болгоныг орж ажиллахыг бид нар урьж байгаа юм. Хэлэлцүүлгийг зөвхөн хууль тогтоомжийн хуульд заасны дагуу нэг удаа зохион байгуулахгүй

Хэд хэдэн удаа бид нар зохион байгуулъя аа. Төрийн ордонд ч тэр, соёлын төв өргөөнд ч тэр зохион байгуулъя аа. Ингээд улс төрийн соёл гэдэг зүйл манайд илүү их цаашаа төлөвших байх аа гэж бодож байна. Гуравдугаарт иргэн, төр хоёрын хооронд хамгийн их зөрчилддөг хууль сахиулах байгууллага түүнийг гарцаагүй хэрэглэдэг нэг хууль бол зөрчлийн тухай хууль байгаа. Зөрчлийн тухай хууль дээрх энэ жагсаал цуглаан хийх журам зөрчихтэй холбоотой зөрчлүүдийг илүү нарийвчилж тодорхойлж оруулж ирж байгаа. Нэгдүгээр сард зөрчлийн тухай хуулийг бид нар шинэчлэн найруулга байдлаар өргөн барина. Улсын их хурлын гишүүд энэ дээр илүү их ажиллах байх. Зөрчлийн тухай хуулийг илүү их иргэдэд ойлгомжтой болгох хэрэгтэй. Шууд иргэдийг торгож баривчлах гэхээсээ илүүтэй олон төрлийн зөрчлүүд дээр дандаа сануулах гэдэг ийм төрийн шалган туслах чиг үүргийг зөрчлийн тухай хуулиар оруулж ирж байгаа юм. Мэргэжлийн хяналтын улсын байцаагч цайны газар руу оронгуутаа шууд торгох биш төр өөрийнхөө шалган туслах чиг үүргийнхээ дагуу арзеткаа соль оо гэдэг ийм хугацаатай даалгавар өгч шүү дээ. Тэгэхээр зөрчлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга бүхэлдээ энэ агуулга руу явж байгаа шүү гэдгийг бас өнөөдрийн энэ хуралд оролцогчдодоо хандаж хэлье ээ. Тэгээд өнөөдрийн энэ сонсгол, цаг заваа гаргаж оролцсон, хүний эрхийн төлөө тэмцдэг дуугардаг энэ оролцогчид, бүх хүмүүстээ талархал илэрхийлье. Би Н.Алтанхуяг гишүүний нэг зүйлтэй бол санал нийлэхгүй байна. Тэр бол оролцогчийг аль нэг нам, үзэл бодол, түүгээр нь ялгаварлан гадуурхах ёсгүй. Энэ өөрөө хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай факт, бусад хүний эрхийн суурь баримт бичгүүдэд хүнийг үзэл бодол, тэр, улс төрийн нам харьяаллаар нь ялгаварлан гадуурхахыг хориглосон тэр агуулгатай сая би зөрчилдөж байна аа гэж ойлгож байгаа. Харин ч өнөөдөр эрх баригч намын гишүүд нь өөрсдөө ирээд жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулиа шинэчлээч ээ гэж шаардаж байгаа нь өөрөө харин энэ эрүүл саруул тогтолцоо гэж ойлгож байгаа. Тэгээд дараа дараагийн нээлттэй сонсголүүд хийхэд бид нар бас анхаарах зүйлүүд их байна. Цаг нарыг талбин тавимаар юм байна, оролцогчдыг илүү их өргөн хүрээтэй оролцуулмаар юм байна. Оролцогчдод илүү ярих, хугацаа, хариулт авах боломжуудыг илүү их нээж өгөх ёстой юм байна аа гээд. Юмыг заавал хүн, хэн нэг хүн, хэн нэг хүн үзэж байж алдаж байж дараа нь онодог. Тийм учраас өнөөдөр бас энэ ондоо багтаж нээлттэй сонсгол явуулсан нь бас их зөв болжээ. Дараагийн 2022 онд хийгдэх олон сонсголүүдыг процессыг улам бид тодорхой болгож өгөх ёстой юм байна. Хүний эрхийн үндэсний комиссынхоос хичээнгүйлэн хүсэхэд тэр хуулийн төсөл дээр ажиллах ажлын хэсэгт орох хүнийхээ нэрийг энэ ондоо багтаад өгөөч ээ гэдгийг би та бүхнээс хүсье.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: Х.Нямбаатар сайдад баярлалаа. За Сандаг-Очир гишүүн хураагаад дуусчихсан уу? Оюу толгойгоо, за баярлалаа.

Ц.Сандаг-Очир /УИХ-ын гишүүн/: За нэг талаас, би бас өнөөдрийн энэ хэлэлцүүлэг, цаг хугацааны хувьд бас одоо цаг хугацаагаа зөв болж олоогүй байна аа гэж ингэж дүгнэж байгаа. Бас Алтанхуяг гишүүний ярьж байгаатай санал нийлж байгаа, Бүгд одоо оны төгсгөл гээд ийм өндөр ритмтэй байгаа энэ цаг үед нөгөө талаас бас санаачилга гаргаж энэ хэлэлцүүлэг зохион байгуулъя гэж санаачилга гаргасан тэр намын бүлэг

санаачилга гаргасан. Тэр зарим иргэд иргэдийн хөдөлгөөнийхөн өөрсдөө ирж оролцохгүй байгаа нь бас бас харамсалтай байна. Тэгээд юу? Ардчилал гэдэг чинь өөрөө үндсэндээ л эрх үүргийн нэгдэл шүү дээ. Эрхээ эдэлчхээд бас үүргээ бас мартаж болохгүй. Тэгээд манай нийгэмд ямар гажиг тогтолцоо үүссэн гэхээр ерөөсөө л энэ гажиг тогтолцоо үүсчихээд байгаа юм, үүргээ умартчихсан, би бол ийм эрхтэй гэдгээ сайн мэддэг болчихсон ийм л одоо эрэг дээр дүүрчхээд байгаа юм. Тийм учраас бас жагсаал цуглаан бол одоо зүгээр ардчилсан нийгэмд бол байдаг л энгийн үзэгдэл шүү дээ. Ер нь нэг их төр засгаараа анхаарал хандуулаад гэдэг юм уу, ингээд л ач холбогдол өгөөд л гэж чөлөөтэй бол хэн ч, хаана ч одоо жагсаал цуглаан, үгээ хэлээд л явж байдаг. Хамгийн аймшигтай юм нь бол энд цаана нь зохион байгуулалттай улс төрчид, улс төрийн намууд ороод оролцоод ирэхээрээ л аюултай болж байгаа юм. Тэгээд үүнээс үүсэх хор хохирлыг хэн хариуцах вэ гэдэг энэний дунд нь манай хууль сахиулах байгууллага, цагдаагийн байгууллагынхан маань нөгөө хадны завсар хавчуулагдсан хо халиуны зулзага шиг ийм хөөрхийлтэй болж ирдэг. Тэгээд буруутныг нь цагдаагийн байгууллага үүрч ирдэг. Нэг талаас одоо эрх баригчдын гэдэг юм уу, дарга нарыг хамгаалаад байгаа юм шиг болж ирдэг, нөгөө талаас одоо иргэдийн эрхийг хязгаарлаад байгаа юм шиг ийм л болж хувирдаг. Энэ Нөгөө зохион байгуулсан, санаачилсан дарга нар, улс төрийн намууд ямар ч хариуцлага үүрдэггүй асуудлаас уснаас цэвэр хуурай гардагтай л байгаа юм. Аа зүгээр хаана одоо жагсаал цуглаан бий болгоод ингээд байна гэхээр ер нь бол одоо улс орон ядууралтай, ард иргэд бухимдалтай, төр засаг нь тогтворгүй, шударга бус байдал газар авсан, авлига албан тушаалын асуудлаар дүүрсэн дарга нар нь хариуцлагаас мултардаг ийм л нийгэм, жагсаал цуглаан, иргэдийн бухимдал өндөр байгаа юм аа. Тийм учраас тэр өндөр хөгжилтэй, иргэний эрх нь баталгаажсан, нийгмийн хангамж сайтай ийм улс оронд бол жагсаал цуглаан бол зүгээр хэвийн үзэгдэл гэж би хувьдаа бол ойлгодог. Одоо саяын тэр үгээ хэлсэн эхний хэрэг эм байна шүү дээ, зүгээр ийм иргэдийн одоо жагсаал цуглаан, үзэл бодлоо илэрхийлэх бол нээлттэй шүү дээ. Энэ дээр нэг хязгаарлаад төрийн байгууллагууд мэдээллээ юм гаргаж өгөхгүй тал дээр нь хөндлөнгийн судалгаа гаргаад байх ерөөсөө асуудал байхгүй. Энэ чинь өөрөө эргээд иргэдийн бухимдлыг хүргээд байгаа байхгүй юу. Энэ мэтээс авхуулаад төрийн байгууллагууд, бас иргэдэд хүсээд байгаа тэр мэдээ мэдээллийг гаргахаас авхуулаад. Эсвэл одоо нэг иргэний хөдөлгөөн жагсаал хийхээр, тэрэн дээр нь холбогдох албан тушаалтнууд нь гараад хүндэтгэл үзүүлээд очоод асуудлыг нь сонсчихож чаддаггүй шүү дээ, манайхан энэ чинь. Ингээд л иргэдийн уур бухимдлыг хүргээд байдаг нэг албан тоот шаардлагыг нь яагаад сонсоод гараад одоо холбогдох албан тушаалтнууд нь авчихад тийм хүнд байдаг юм уу гэх мэтчилэн аа зүгээр.

Өнөөдрийн энэ хэлэлцүүлгээс бол одоо үндсэндээ энэ хорь гаруй жил явж байгаа энэ жагсаал цуглаан зохион байгуулах журмын тухай хууль бол өөрчлөлт оруулах шаардлагатай юм байна. Аа гагцхүү энэндээ. Одоо би одоо сая оролцогч нарыг бас сонслоо. Яг энэ хуулийн энэ заалт чинь болохгүй байна аа гэсэн юм яг ярихгүй байна шүү дээ. Тэгээд би бол одоо бас энэ нийтийн сонсголыг цаашдаа бас хэд хэдэн нийтийн сонсгол хийлээ. Бид нар энэ Их Хурлын гишүүдийн их ярьдаг, асуудлыг нь жоохон

хязгаарлаад, энэ оролцож байгаа оролцогч нар, энэ ажиглагч нарын үгүй ээ эд нар чинь л яг одоо энэ энэ хуулийн энэ харилцаанд оролцож байгаа энэ хуулиудыг энэ хүний эрхийн төлөө дуугарч байгаа. Энэ жагсаал цуглаан хийх гээд байгаа, тэрний одоо болж бүтэхгүй байгаа асуудлыг нь ярих хүмүүс нь бол энэ улсууд байхгүй юу. Энэ оролцогч нар, энэ оролцогч нарт жоохон түлхүү цаг гаргаж өгдөг асуулт асуух боломжийг нь олгодог ажиглагчид гээд нэг хэдэн хүн суулгачихдаг, тэгээд ямар ч асуулт асуух эрх байхгүй. Санал саналаа хэлэх одоо тийм боломж байхгүй ингээд л явж байна. Тийм учраас одоо тэгээд л орж ирэхээрээ нэг Их Хурлын гишүүд нь баахан юм яриад л, яриад л, нөгөө цагдаагийн байгууллагаасаа Хууль зүйн сайдаасаа асуулт асуугаад ингээд л болчихдог. Тийм учраас энэ Жагсаал цуглааны чинь хууль яг юу нь болохгүй байгаа юм, энэ заалтаа өөрчилж өгөөч гэдэг ийм одоо тодорхой шаардлагаа тавиад за одоо хууль зүйн яам, засгийн газар өргөн барих юм аа. Энэ хуульд өөрчлө. Тэгвэл яг энэ хуулийнхаа хэлэлцүүлэг дээр энэ одоо холбогдох оролцогч нарыг аягүй сайн өргөн бүрэлдэхүүнтэй оролцуулж юу нь болохгүй байгаа юм, яг юуг нь одоо хүний эрхийг зөрчөөд байгаа юм гэдэг энэ асуудлаа маш сайн оруулаад ирэхэд энэ чинь ерөөсөө болохгүй юм байхгүй шүү дээ. Тэгээд л энэ одоо хорин хэдэн жилийн хугацаанд явсан энэ одоо алдаа газрууд л асаад засаж хая л даа. Тэгээд юу нь хүндрэлтэй байгаа юм. Тэгээд нэг тал нь одоо ингээд л эрх барьж байгаа юм шиг, хүний эрхийг хязгаарлаж байгаа юм шиг юмыг ойлгуулах гээд л нэг одоо сөрөг хүчнийхэн ийм юм яриад л, одоо улс төржүүлээд л ингээд өөрөөсөө анхнаасаа л энэ асуудлыг ингээд улс төржүүлээд яваад байгаа байхгүй юу.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: Сандаг-Очир гишүүнд баярлалаа. За оролцогч нарын үгийг сонсоно за Батдэлгэр гуравдугаар микрофон.

Б.Батдэлгэр: өнөөдрийн хэлэлцүүлэгт оролцоод нэг хоёр юм тодорхой болсонд бол баяртай байна. Нэгдүгээрт энэ Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга орох ёстой юм байна аа. Энийг бол хүн болгон хүлээн зөвшөөрлөө, хоёрдугаарт Засаг даргад Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлд заасан бүртгүүлэх биш мэдэгдэх ийм одоо хувилбар явж байгаа гэдгийг бас ингэж хүн болгон хүлээн зөвшөөрч байгаа нь бол үнэхээр баяртай байна аа. Тэгээд аа цаашид тодорхой болгох юмнууд бол байна. Нэгдүгээрт мэдэгдэхдээ 1 хоног гэж зааж өгч байгаа. Тэгэхээр одоо жишээ нь өнөөдөр өглөөний 09:00 цагт зохион байгуулах жагсаал цуглааныг одоо нэг хоногийн өмнө гэхлээр урьд өдрийн 17 цаг, 18 цаг, эсвэл цахимаар 22 цагт мэдэгдвэл болох юм уу? Энийг бол маш тодорхой болгох хэрэгтэй байна аа гэдгийг бас хэлмээр байна.

Хоёрдугаарт ер нь мэдэгдээгүй жагсаал цуглааныг яах вэ? Энэ одоо хууль бус болоод явчих уу? Энэ дээр бас яах вэ? Аа гуравдугаарт жагсаал цуглаанд оролцогчийн эрх үүргийг, ялангуяа үүргийг одоо бүр нарийвчилж. Уг нь бол 13 дугаар зүйл дээр жагсах жагсаал цуглаанд оролцогчийн үүргийг тодорхойлсон боловч энэ бол амьдрал дээр хэрэгждэггүй ээ Одоо жишээ нь над миний жишээн дээр бол 2019 оны 6 сард дээд шүүхийн гадаа жагсаал цуглаан хийж байхад оролцож байгаа хүмүүсээс санаатайгаар дээд шүүх рүү дайръя, энэ цонхыг нь хагалья ёстой гээд миний уриа лоозонг хүртэл бэлдсэн уриа лоозонг хүртэл урж байсан

тохиолдол хүртэл байсан байхгүй юу. Тэгэхээр энэ чинь жагсаал цуглааныг зохион байгуулагч нь эрх үүрэг, үүрэг асар томоор хүлээгээд байдаг. Гэтэл оролцогчид үүргээ мэддэггүй энэ үүрэг бас хүлээдэггүй ийм тохиолдол байдаг. Өөрөөр хэлбэл тайван жагсаал цуглааныг бусниулдаг ийм хүмүүсийг бас тодорхой эрх үүргийг нь тодорхой болгож өгөх хэрэгтэй. За өлсгөлөн болон суултыг бас нарийн, өнөөдөр бол суултыг нэг ч ярьсангүй ээ. Ер нь болбол амьдрал дээр суулт гэж аягүй их эсэргүүцлээ илэрхийлдэг. Уг нь бол угтаа суулт бол цуглаан. Гэхдээ цуглаан нь олон хүн яадаг суулт бол нэг хоёроороо ч юм уу эсэргүүцлээ илэрхийлж ингэж явдаг аа. Тэгэхээр суултын үйл ажиллагааг бас нарийвчилж зохицуулах хэрэгтэй. Аа тэр шинэчилсэн найруулал дээр өлсгөлөн орж байгаа бол бас дэмжиж байна аа. Үзэсгэлэнгийн талаар. Ер нь тэгэхдээ энэ хууль гартал бас ингээд хүний эрх зөрчигдөөд байх уу? Тэгэхээр 2013 оны хоёр 233-р Эрүүл мэндийн сайдын тушаалыг одоо яаралтай цуцлах хэрэгтэй байна. Тэн дээр одоо зөвшөөрөл авсан гэж байнга хоёрын нэг гурвын нэг дээр зөвшөөрөл авсан гэж байдаг байх юу? Тэгэхээр энэ заалтыг одоо яаралтай цуцлаад. Уг нь бол Хууль зүйн яамны 1998 оны энэ жагсаал өлсгөлөн зохион байгуулах журам болбол уг нь энэ амьдрал дээр бас хэрэгжээд явж байсан журам байхгүй юу. Тэгэхээр эхний ээлжид тэр 1998 оны журмыг засаж сайжруулаад хэрэгжүүлээд дараа нь тэр шинэчилсэн найруулгаараа өлсгөлөнгийн үйл ажиллагааг нарийвчилж зохицуулах хэрэгтэй юм аа. За одоо хоёр нэмэлт өөрчлөлт явж байгаа. Нэмэлт өөрчлөлтөөр болбол 9 дүгээр зүйл, 10 дугаар зүйлийг л хасах гэж явж байгаа. Гэтэл хууль бус жагсаал цуглааныг энэ цагдаагийн байгууллага тараах талаар 14-р зүйлд байгаа. Энэ 14 дүгээр зүйлийн нэг дээр бүртгүүлээгүй жагсаал цуглааныг тараах гэж байгаа байхгүй юу. Тэгэхээр энд бас одоо бүртгүүлээгүй гэж энэ заалт яах юм бэ? Ер нь тэгэхээр энэ цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааг бол нарийвчилж өгөх хэрэгтэй юм байна аа гэж хармаар байна. Тэр нэмэлт өөрчлөлтийн арвыг аравдугаар заалтыг тэр чигээр нь хасах байгаа. Тэгтэл тэн дээр шүүхээр шүүлгэх эрх энэ болбол Үндсэн хуулийн 16-ийн 14-д шударга шүүхээр шүүлгэх эрхтэй. Амьдралын явцад мэдэгдэнэ гэж байгаа боловч тэр засаг дарга нь мэдэгдлийг хүлээж авахгүй тохиолдол бас гарна. Эсвэл цагдаагийн байгууллага албадан тараах ийм үйл ажиллагаа явуулна. Тэгэхээр энэ үйл ажиллагааг бид шүүхэд дамжиж шүүхээр хууль бус болохыг нь тогтоолгох ийм юм бас хэрэгтэй байна аа. Миний тохиолдолд 21 удаа жагсаал цуглаан хийх хүсэлт өгч байснаас 11-д бүртгэгдээд 10 нь бүртгээгүй, 10-аас нь 9 нь хууль бусаар татгалзсан байна аа гэж хангаж шийдвэрлээд нэг хүсэлт нь бол нөгөө цар тахлын үе буюу гамшгийн тухай хуулиар хориглочихсон байна аа гээд. Ингээд ганц юугаар ингэж татгалзаж байсан. Тэгэхээр энэ шүүхэд хандах эрхийг бол байлгаж өгөөч ээ гэж байна. Аа энэ жагсаал цуглаан хийж байгаа хүмүүст тодорхой хэмжээний шаардлага тавьж байгаа. Тэгэхээр энэ шаардлагад холбогдох албан тушаалтнуудыг одоо хүрч ирж хүлээж авч эсвэл дуу хоолойг нь сонсдог ч юм уу. Ийм юмыг бас баривчилж өгөхгүй бол болохгүй ээ. Тэгэхээр энэ шинэчилсэн найруулга хийгдэж байгаад бол үнэхээр баяртай байна. Тэгэхдээ энэ шинэчилсэн найруулгаа яаралтай батлах хэрэгтэй байна аа гэдгийг хэлэхийг хүсэж байна аа. Ингээд баярлалаа. Та баярлалаа. За оролцогч баяраа 4 дүгээр микрофон за за та бүхэнд бас энэ өдрийн мэндийг хүргэе. Тэгээд сая бол бид хэд ингээд яах вэ. Өнөөдөр энэ

жагсаал цуглаан яг журмын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгатай холбоотой асуудлыг ингээд бөөндөө хэдүүлээ ингээд ярьж байна. Тэгээд эхнээсээ авхуулаад. Одоо бид ингээд ажиглаад сууж байхад бид бол өнөөдөр оролцогчийн хувиар өнөөдөр энэхүү сонсголд болбол оролцож байгаа. Тэгээд сая болбол гишүүд маань хэлэхдээ энэ иргэдийн одоо бид нар оролцогчдын энэ санал хүсэлт, бодол санаа юу байгаа юм бэ, яг амьдрал дээр энэ хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд асуудал нь яг хаанаа байгаа юм бэ гэдэг юмыг сонсох ёстой юм байна гэсэн боловч тэгээд яг одоо ингээд санал хүсэлтээ хэлье гэхээр гишүүд маань ингээд гараад явчих юм. За түрүүн бас яг энэ сонсгол эхлэхтэй холбоотойгоор бас л одоо хүний эрхийн зөрчил байна аа гээд зарим одоо гишүүд бас гараад явсан. Тэгэхлээр өнөөдөр энд хүний эрхийн асуудал ярих гээд бүгдээрээ ингээд цуглаад гэдэг юм уу одоо энэ сонсголд ингээд ач холбогдол өгөөд оролцож байгаа энэ оролцогчдынхоо бас энэ үзэл санааг бас гишүүд маань уг нь сууж сонсвол их зүгээр. Уг нь надад бол санагдаад байгаа, бусдаар энд сууж байгаа оролцогчид бид нар болбол хууль тогтоож баталж гаргахгүй. Гишүүд маань хуулийг батална, түүнийг нь одоо зохих одоо төрийн байгууллага, албан тушаалтнууд хэрэгжүүлнэ. Тэгэхлээр гишүүд маань болбол нэлээд ач холбогдол өгч энд оролцсон болбол бас хэрэгтэй байсан юм болов уу гэж ингэж нэгдүгээрт харж байна.

За хоёрдугаарт болбол энэ Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгаар явахыг мэдээж дэмжиж байгаа. Яагаад гэхлээр ер нь одоо бид нарын нэг ажиглаад байгаа юм. Юу гэхлээр, ерөнхий нийтлэг байдлаар энэ нийгмийн хөгжлийг дагаж, одоо хууль тогтоомж шинэчлэн найруулагдаж боловсруулагдаж явдаг аа гэж хүмүүс, иргэн дийлэнх нь тэгж хараад байдаг. Гэхдээ яг нөхцөл байдал дээрээ болбол яаж байна. Гэхлээр, хууль тогтоомж ямар байна түүнийгээ дагаж одоо нийгмийн хөгжил одоо тодорхойлогдож явдаг гэж харж байгаа. Тэгэхлээр энэ Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хууль дээр болбол зөвхөн эрхийг болбол, энэ дээр ингээд түлхүү яриад байх нь болбол, бас нэгдүгээрт одоо тийм төдийлөн одоо зуун хувь зохимжтой асуудал бол биш гэж харж байгаа. Үүргийн асуудлыг бас энэ дээр ярихгүй бол хүн болгоны эрх зүйн боловсрол, энэ хууль зүйн боловсрол гэдэг юм, хүн болгон тэгш хүртээмжтэй биш учраас энэ иргэд одоо төрийн байгууллага, цагдаагийн байгууллага хоёрын хооронд үүсээд байгаа энэ тодорхой зөрчлүүд юун дээр үүсээд байгаа гэхлээр иргэд чинь тодорхой тохиолдолд энэ хууль тогтоомж гэдэг энэ эрх гэдэг юмыг чинь яг хууль зүйн энэ үүднээс ерөөсөө авч, ингэж ойлгож болуулж чадахгүй байгаатай холбоотойгоор энэ цагдаагийн байгууллага гэдэг юм уу, энэ хууль сахиулах чиг үүрэгтэй тодорхой байгууллага, албан тушаалтан, иргэд хоёрын хооронд маш их зөрчил үүсээд байгаа. Тийм учраас энийг нэг талаараа бас маш сайн. Одоо харж энэ хууль тогтоомжуудад энэ тодорхой оролцогчийн энэ жагсаал цуглаан хийж байгаа, өлсгөлөн зарлаж байгаа, тийм үү? Суулт хийж байгаа нь иргэдийн дахиад, дээрээс нь энд одоо хяналт тавьж, тодорхой зохион байгуулалтад оролцож байгаа энэ төрийн байгууллага, албан тушаалтны үүргийн асуудлыг болбол нэлээн одоо тодорхой байдлаар ингэж оруулж өгч байж энэ хууль тогтоомж өөрөө нийгэмд одоо хэрэгжилтийг болбол зуун хувь одоо сайн байдлаар хангах ийм нөхцөл болбол бүрдэх байх аа. Тэгэхгүйгээр зөвхөн эрх, эрх гээд ингээд яриад

байх юм болбол яг тэр утгаараа нөгөө иргэд дээр чинь очоод иргэд ерөөсөө би ийм эрэгтэйд гэдэг болохоос биш үүргийг ерөөсөө аа хоёрдугаарт ингээд дараагийн асуудал болгож тавиад тэгээд энэ нь өөрөө нөгөө маш их зөрчлийг одоо ингээд одоо өнөөдөр энэ цагдаагийн байгууллагын удирдлагууд ирсэн бүх асуудлыг л угаасаа мэдэж байгаа. Яах вэ, бид нарын энэ хуулийн салбарт байгаа хүмүүсийн хувьд бол энэ асуудлыг ойлгож байгаа. Иргэд өөрөө энэ эрх зүйн боловсрол нь тэгш, хүртээмжтэй, бүгд яг ингэж ойлгож чаддаггүй учраас энэ их зөрчлүүд үүсээд байдаг. Тэгэхлээр анхнаасаа энэ хууль дээрээ нэг анхаарах ёстой юм бол үүргийн асуудлыг бас яг хүний эрхийн энэ мэдрэмжийг нэлээд агуулсан ийм үүргийг нэлээн хуульчилж өгөх ёстой гэдэг ийм саналыг болбол бас хэлье ээ гэж бодсон юм аа.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: За баярлалаа Мягмардорж.

Б.Мягмардорж: За баярлалаа энэ хуулийн хуулийн хэрэгжилттэй холбоотой нийтийн сонсгол миний хэлэх нэг хоёр санал байна. Хамгийн нэгдүгээрт гэвэл өнөөдөр цагдаагийн байгууллага болон Нийслэлийн засаг даргын тамгын газраас дурдсан тэр тоонуудтай холбоотой бас нэмэлт лавлагаа, мэдээллүүдийг Хүний эрхийн үндэсний комисс юм уу эсвэл хууль санаачлагчид аваад энэ дээр бас дүгнэлт хийгээсэй гэж хүсэж байна. Яагаад вэ гэх юм бол? Миний түрүүнд энэ албан тушаалтнуудын маань дурдсан тоо бол хоорондоо нэлээд одоо агуулгын зөрчилтэй, дахиад давтаад хэлэх юм бол 2020 онд нийт 255, 2021 онд нийт 214 жагсаал цуглаан болсноос 2020 онд 23-г нь 2021 онд 2021 зөрчил гэж үзсэн гээд байгаа аа тэгтэл нөгөө талаасаа бол нийслэлийн засаг даргын тамгын газраас бол 2020 онд 6 жагсаал цуглаан хийх хүсэлт ирсэн бол 2021 онд 16 жагсаал цуглаан хийх хүсэлт ирсэн. Тэгээд ихэнхэд нь татгалзсан гээд байгаа юм. Тэгтэл нийт болсон энэ жагсаал цуглааных нь тоо нь энэ ирсэн хүсэлтийнх нь тоо нь бас хамаагүй өндөр байхад аа тэд нарынх нь ерөөсөө ойролцоогоор 10 орчим хувь нь л зөрчил гэж тооцогдсон бусад нь бол зөрчил гэж тооцогдоогүй байдлаар явж өнгөрсөн мэт. Ийм одоо мэдээллийг бол түрүүн бид нарт өгсөн байгаа. Аа тэгэхээр энэ дээр яг энэ тоон дээрээс нь дүгнээд хэлэх юм бол яалт ч үгүй ялгавартай байдлаар жагсаал цуглааныг зөрчил гэж тараасан гэдэг. Үндэслэл бол харагдаж байгаа.

Хоёрдугаарт гэх юм бол 2021 онд гол асуудал болоод байгаа заалт бол Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийн наймын гурав болон наймын дөрөв заалт байгаа, тэрэн дээр аа тэр заалт дээр бол гамшиг болон аюулт үзэгдлийн үед жагсаал цуглаан хийхийг хориглосон аа тэгтэл энэ нь бол үндсэн хуулиараа хууль тогтоогчид олгоогүй эрх хэмжээ байгаа, тэгээд энэ хорь болон хорин нэгэн онд аль аль онуудад нь бол энэ наймын гурав болон наймын дөрөвт заасан нөхцөл байдал бол өөрчлөгдөөгүй бид нар хорин хорин нэгэн онд тэр чигээрээ цар тахалтай байсан. Аа тэгтэл нийслэлийн засаг даргын тамгын газраас бас ихэнхэд нь татгалзсан буюу. Цаана нь татгалзаагүй байгаа хэдэн жагсаал цуглааны хүсэлт байгаа гэдэг нь бол нөхцөл байдал огт өөрчлөгдөөгүй байхад бас иргэдийн хүсэлтэд ялгавартай ганцхан байж болзошгүй ийм нөхцөл байдал харагдаж байна аа. За дараагийн нэг санал гэх юм бол энэ ерөнхий коммент гээд байгаа Нэгдсэн үндэсний байгууллагын хүний эрхийн хорооноос гаргасан. Энэ

бол түрүүн хэлсэнчлэн иргэний болон Олон Улсын эрхийн фактын заалтын дагуу бол тухайн фактын гишүүн улс орнууд заавал дагаж мөрдөх үүрэг бүхий тайлбар байгаа тэгтэл тухайлах юм бол Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуультай холбоотой юм уу, эсвэл Нийслэлийн засаг даргын захирамжтай холбоотой Дүүргийн засаг даргын захирамжтай холбоотой шүүхэд хандаад явахаар энэ ерөнхий комментыг үндэслэл болгоод хуулийн холбогдох заалтыг тайлбарлахаар шүүх төдийлөн авч хэлэлцдэггүй. Яагаад вэ гэх юм бол тухайн тайлбар нь бол монгол хэл дээр албан ёсоор орчуулагдаагүй байдаг ч юм уу. Тэгэхээр энэ үүднээс бол Хууль зүйн яам, эсвэл Хүний эрхийн комисс манай Монгол улс заавал дагаж мөрдөх шаардлагатай Олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээний энэ цаг үеийн холбогдолтой бичиг баримтуудыг тухай бүрд нь, бас албан ёсоор орчуулаад хууль хяналтын болон шүүхийн байгууллагуудад нь хүргүүлж өгч байгаасай гэж хүсэж байна аа.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: За баярлалаа, за Ариунболд оролцогч

М.Ариунболд: Засгийн эрх барьж байгаа намын зүгээс, энэ бол яг концепцын хувьд шинэчилсэн найруулга оруулах нь зүйтэй гэж үзэж байгаа нь бол юуны өмнө сайшаалтай байна. Тэгээд Нямбаатар сайдын бас оруулж байгаа санал энэ нэр томъёоны хувьд буюу хуулийнхаа нэрийг өөрчилнө гэдэг нь бас зөв өө. Үг хэлэх болон үзэл бодлоо илэрхийлэх эрхийн тухай хууль ч гэдэг юм уу ийм байдлаар оруулах нь зүйтэй байна. Тэгээд энэ дотор байгаа зохицуулалтын нэр томъёоны хувьд ялгах хэрэгтэй байна. Жагсаал гэдэг нь юу юм тэ, тодорхой. Одоо албан шаардлага, хүсэлт хүргүүлэх тухай бас жагсаал байж болно, дээрээс нь бас тайван цуглаан хийж болно. Эсвэл нөгөө олон нийтэд бас эерэг хандлага төрүүлэх уриалга бүхий одоо тийм цуглаан бас хийж болно. Тийм учраас энийг яг ингээд улс төрийн зорилготой биш, одоо өөр байдлаар, бас үзэл бодлоо илэрхийлэх эрхийг бас давхар ингээд бас баталгаажуулсан ийм хууль болгож өөрчлөх нь зүйтэй юм аа гэж бол үзэж байна. За одоогийн байгаа хууль дээр, 9.3-т байгаа тэр бүртгэх гэдэг заалтыг бол хасах нь бол зүйтэй. Хууль санаачлагчийн хувьд бол энийг хасъя гэж байгаа нь бол зөв байна л гэж үзэж байна. За мэдэгдэхийг бол дэмжиж байна. Ямар нэгэн байдлаар одоо цагдаагийн байгууллага хяналт тавих учраас мэдэгдэх нь зөв аа мэдэгдэхдээ аа одоо хуулиар бол захиргааны байгууллагад мэдэгдээд байгаа юм, энийг захиргааны байгууллагаас нь ерөөсөө салгаад, цагдаагийн байгууллагад нь л мэдэгддэг. Ийм байдлаар хуульчилчих юм болбол аа мэдэгдлээ өгдөг, захиргааны байгууллагаас нь ахиад цагдаа руугаа явдаг, цагдаагаас нь хяналтаа тавьдаг гээд нэг ийм төрийн байгууллага дотооддоо дахиад нэг дамжсан ийм асуудал болж байна. Тийм учраас шууд мэдэгдлээ цагдаад мэдэгдэх за дээрээс нь мэдэгдлийг бичгээр гэдэг асуудлыг бас авчих нь зүйтэй юм аа. Энийг одоо цахимаар болгоод бүгдээрэнг нь нэг платформ дээр одоо сайтын хэмжээнд одоо хийх нь зөв зүйтэй гэж бодож байна. За учир нь бол аа тодорхой жагсаал цуглаанд одоо оролцох хүсэлтэй хүмүүс бас за тэнд тийм жагсаал болох гэж байгаа юм байна гэдгийг бас зар мэдээллийг аваад тухайн жагсагчдын одоо тэр оролцоо нэмэгдэх, идэвх санаачилга нэмэгдэх нь бас улам нэмэгдэнэ. Тийм учраас тэр энэ нэгдсэн нэг ийм цахим платформыг үүсгэх талаар энэ хууль дээр бас тухайлан заалт болгож оруулж өгөөч ээ. Одоо энэ мэдээллийн технологи хөгжиж

байгаад дээрээс нь цахим бодлогын байнгын хороо гээд явж байгаа учраас энэ одоо бичиг цааснаасаа бас давхар салах нь зүйтэй байх гэж бод бодож байна. За дараагийн нэг санал болохоор энэ сүхбаатарын талбайн урд хэсэг дээр одоо үг хэлэх, үзэл бодлоо илэрхийлэх одоо индэр гэдэг юмыг одоо байгуулбал бас зөв зүйтэй болох болов уу гэж бас бодож байна. Учир нь болохоор одоо яг тэр хөшөөний нэг хойд талд нь нэг гараад л урд талд нь нэг гараад л за тэгээд яваад очихоор тог байхгүй микрофон байхгүй гээд л гээд нэг ийм асуудал болдог. Тэгэхээр яг нэг тогтсон нэг урд хэсэг дээр нэг энэ дээр бар энэ дээр байршуулаад микрофоныг нь тавиад тогийг нь бэлдэж өгөөд ингээд бас нэг байнгын юм байвал бас зүгээр юм болов уу гэсэн бас нэг ийм санал байна. Дээрээс нь бас цагдаагийн байгууллага хяналт тавихад ч бас амар болчихно. Тэгээд өөр одоо тэр энэ нэрээс өөр бусад газраас нөгөө жагсаал цуглаан хийх нь бас нээлттэй. Боловчиг индэртэй болчих юм болбол ихэвчлэн тэндээ хийж их байхгүй юу. Тэгэхээр зэрэг энэ хяналт тавихад ч бол илүү амар болчихно оо. За дараа нь одоо энэ яг үнэндээ бол одоо яг энэ монголд бол нийгэмд бол яг жагсаал цуглааны одоо итгэл үнэмшил одоо иргэдийн дунд бол унасан над жагсая гэхээр бараг бараг л хүн ирэхгүй, заавал ч үгүй одоо мөнгөөр санхүүжүүлж, эсвэл одоо хөлсний жагсагчид хөлсөлж байж жагсдаг. Тэгэхээр энэ асуудлыг зохицуулахын үндсэнээс одоо энэ хөх хөлсний жагсагчдын бол уу? Одоо ашиг олох зорилгоор жагсаах үйлчилгээ үзүүлдэг хүмүүсийг одоо энэ хуулиараа бол хориглох нь зүйтэй. Хүмүүс иргэд одоо олон нийтэд өөрийнхөө одоо итгэл үнэмшил, үзэл бодлынхоо үүдэн дээр л жагсах ёстой. Тэгэхээр энэ нөгөө захиалагч болон санхүүжүүлэгч нарын асуудлыг нарийн зохицуулаад хязгаарлах нь зүйтэй. За дараагийн нэг тодорхой санал бол энэ эрүүгийн гэмт хэрэг зөрчиж гүйцэтгэх гэдэг ойлголт байдаг. Тэгэхээр жагсаал цуглаан хийж байгаа, зохион байгуулж байгаа хүмүүсийн эрхийг хамгаалах ёстой. Өөрөөр хэлбэл одоо нэг нэг нөхөр одоо ингээд жагсаал хийчихэнгүүт гаднаас нөгөө жагсаал цуглааныг харлуулах үүднээс согтуу хүн оруулдаг, архи тараадаг. Тэгээд нөгөө нөхөр очоод нэг машины цонх хагалчихдаг за тэрнээсээ болоод нөгөө жагсаал яг эрүүлээр жагсах гэж байсан хүний эрх зөрчигдөөд байгаа байхгүй юу. Тэгэхээр энэ асуудлыг яг ингээд нарийвчилж заахгүй болохоор одоо нэг үзэл бодлоо илэрхийлээд жагсдаг. Тэгээд нөгөө эсрэг талын гарууд нь нэг бусниулагч явуулдаг, тэгээд л одоо тэр жагссан хүнийх нь буруу болоод өнгөрдөг. Тэгээд энэ нэг зөрчиж гүйцэтгэх гэдэг юмыг одоо энэ хууль дээр бас илүү нарийвчлан тохируулах хэрэгтэй байна. За хууль дээр байгаа тэр тараах үндэслэлүүд бүрээс одоо нэлээн олон үндэслэл байгаа юм. Тэд нараас бүгдийг нь одоо хасаад зөвхөн одоо эмх замбараагүй байдал одоо иргэдийн буюу бусдын эд хөрөнгөнд одоо хохирол учруулах тохиолдолд тараана.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: за нэг минут өгье өө.

М.Ариунболд: бусад тохиолдолд тараахыг хориглосон заалтыг бас давхар оруулах хэрэгтэй. Хэрвээ цагдаагийн байгууллага одоо тараах нөхцөл байдал үүсээгүй байхад тараачихвал яах вэ гэдэг асуудал байгаа. Тэгэхээр зэрэг эргээд бас цагдаагийн байгууллагадаа бас хариуцлага тооцох ийм асуудлуудыг хуульчлахгүй болохоор нөгөө хяналт тавьдаг байгууллага нь өөрөө тухайн нөхцөл байдлаа бас буруу дүгнээд ч гэдэг юм уу эсвэл одоо иргэдийн дундаас одоо маш их байгаа шүү дээ. Засаг барьж

байгаа учраас өөрийнхөө төрийнх нь цагдааг явуулаад иргэдийн эрхийг хязгаарлаж байна гэдэг шууд хардлага өртдөг. Тэгэхээр бас энэ цагдаагийн байгууллага дээр эргээд бас хяналттай байх үүднээс тараахыг энэнээс бусад тохиолдолд тараахыг хориглоно оо гэдэг заалтаа оруулаад тэр хориглосон зардал зөрчих юм болбол ийм хариуцлага хүлээлгэнэ ээ гэдэг. Цагдаагийн байгууллагад одоо оногдуулах санкцын талаар тусгайлан оруулах нь зүйтэй юм аа гэсэн ийм саналууд хэллээ.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн: За баярлалаа за Болорсайхан гуравдугаар микрофон.

Б.Болорсайхан: За саналын тухайд энэхүү сонсголын мөрөөр цаашид хийх арга хэмжээ юу байвал зохих вэ хэмээн бодлоо хуваалцаж байна. За 2022 оны нэгдүгээр улиралд Улсын Их Хуралд Хүний эрхийн үндэсний комиссоос жил бүр өргөн барьдаг илтгэлдээ тусгайлан яг энэ үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, жагсаал цуглаан хийх, мэдээлэл авах, хайх, түгээх эрхийг хэрхэн эдлүүлж байсан бэ? Цаашид хууль зүйн баталгааг бүрдүүлэхийн тулд юу хийх вэ гэдгийг бол тусгайлан нэг бүлэг болгож оруулж ирэх нь бол чухал ач холбогдолтой гэж бол хувьд санал хуваалцаж байна. Дараа нь яригдаж байгаа зүйл нь юу юм бэ гэхээр бусад улс орнуудад яг энэ цар тахлын үеэр жагсагчдын эсрэг авч байгаа арга хэмжээний муу туршлагыг тэр хуулийн шинэчилсэн найруулга хийхдээ оруулахгүй байвал их чухал байна гэж харж байгаа. Жишээлэх юм бол аа тайван замаар жагсаал цуглаан хийж байгаа, зохион байгуулагчдыг торгохын тулд аа социал медиа ашигладаг, эсвэл социал медиагаар дамжуулаад харлуулдаг. Ийм буруу арга техник бол байдаг учраас үүнээс аль болох сэргийлэх нь зүйтэй. Аа үүний зэрэгцээгээр тайван замаар жагсаж байгаа аа гэхдээ мэдэгдээгүй ийм жагсаал цуглааныг зохион байгуулсан хүмүүст бол шууд өндөр хэмжээний торгууль оногдуулах, эсвэл баривчлах арга хэмжээ авдаг, бас муу туршлага байгаа учраас үүнийг урьдчилан харж зохицуулах нь зүйтэй юм байна гэж үзэж байгаа. За үүний зэрэгцээгээр яг тайван замаар, жагсаал цуглаан хийх эрх чөлөөгөө эдлээд явж байхад нь одоо хуурамч мэдээлэл гэдэг юм уу, нэг бол энэ мэргэжлийн бус хэвлэл нэг бол нэг талыг барьсан хэвлэлээр харлуулдаг, зорилгыг нь үгүйсгэдэг, эсвэл олон нийтэд дэмжих гэж байхад нь олон нийтийн санаа бодлыг өөрөөр таниулж ойлгуулдаг. Ийм буруу туршлагыг бас хэрхэн зохицуулах вэ, сэргийлэх вэ гэдэг нь бол чухал юм байна гэж харж байгаа. За үүний зэрэгцээгээр яг тэр жагсаал, цуглааны арга хэмжээ болохоос өмнө аа олон нийтийг хамарсан жагсаал цуглаан зохион байгуулж байгаа болон аа эрх бүхий албан тушаалтнуудын хооронд харилцан мэдээлэл солилцох, нэг нэгнийгээ дэмжих тэр ямар зохицуулалт байж болох вэ гэдэг нь бол чухал юм байна гэж харж байгаа. Зөвхөн бид нар нийслэлийн тухай биш бас 21 аймаг, олон орон нутгийн түвшинд ийм арга хэмжээ зохион байгуулбал яах вэ. Ямар байдлаар хүртээмжтэй өгөөжтэйгөөр энэ хоорондын харилцаа холбоог анхаарч үзэх вэ гэдэг маань бол чухал гэж харж байгаа. Үүний зэрэгцээгээр би яриан дундаа асуултдаа онцолж байсанчлан. Монгол улсын төрийн ордны тухай хуульд заасан тэр төрийн ордны нутаг дэвсгэрт хамаарах заагийг иргэнд ойртоо, иргэнд ээлтэй байдлаар хэрхэн тодорхойлох вэ гээд харвал Монгол улсын төрийн ордны тухай хууль болон тусгай хамгаалалтыг зохицуулсан хэм хэмжээнүүдийг эргэж харах асуудал яригдаж байгаа.

Үүний зэрэгцээгээр төгсгөлд нь хэлэх санал бол Нийслэлийн захиргаа шилжсэнтэй холбогдуулаад нийслэлийн захиргаа Сүхбаатарын талбайн баруун талд бол шинэ оффис одоо юу гэдэг юм. Хос оффис төрийн байгууллагуудын үйл ажиллагаанд зориулан өөр байдлаар ашиглах байх. төрийн тэргүүний зүгээс бол шүүхэд өгнө гээд бол амласан. Гэхдээ бас түрүүн хуульчийн хэлсэнчлэн яг иргэдэд зориулсан индэр маань дөрвөн улирлаасаа хамаараад иргэд дуу хоолойгоо илэрхийлэх, хэвлэлийн хурал хийх гээд тийм нээлттэй орон зайг яг энэ шинээр суларсан хуучин нийслэлийн захиргааны байранд гаргаж өгвөл бас ээлтэй байх боломж байгааг судлаач ээ гэдэг санал тавина.

Н.Учрал /УИХ-ын гишүүн/: Баярлалаа за оролцогч нарт баярлалаа. Оролцогчид асуулт асууж үг хэлж дууслаа. За өнөөдөр Нийтийн сонсголын хуулийн дагуу жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулахтай холбоотойгоор нийтийн сонсголыг Улсын Их Хурлын Хууль зүйн байнгын хороо амжилттай зохион байгууллаа. 12 сарын 15-ны өдөр Хууль зүйн байнгын хороо бас тогтоол гарч өнөөдрийн хуралдааны товыг parliament.mn болон 13 вэб хуудас, хэвлэл мэдээллийн байгууллагуудаар дамжуулж олон нийтэд зарласан. Тэгэхээр ажиглагчийн тоог 10 хүртэл байхаар оролцогчдын тоог тогтоохгүйгээр зарласан. Ингээд оролцогчдод нээлттэй байлгах үүднээс холбогдох төрийн байгууллагууд, иргэний нийгмийн байгууллагуудруу мэдээллийг явуулсан. Энэ мэдээллийн хүрээнд нийт 18 оролцогч албан хүсэлтээ илгээж өчигдрийн 29-ний 17:00 цаг хүртэл бид одоо иргэдийн мэдээллийг хүсэлтийг авсан. Ингээд нийт 18 оролцогч бүртгүүлсэн байгаа. 18 оролцогчоос өнөөдөр 11 оролцогч тус нийтийн сонсголд оролцлоо. Мөн ажиглагч нарын хувьд болбол 3 ажиглагч оролцсон. Ажиглагчийн хувьд Их Хурлын тогтоолд заасны дагуу үг хэлэх, санал бодлоо хэлэх боломжгүй, хөндлөнгөөс ажигладаг ийм одоо үүрэгтэй. Ингээд нийт 3 ажиглагч оролцсон Их Хурлын 14 гишүүн, Хууль зүйн байнгын хорооны 11 гишүүн, бусад байнгын хорооны гишүүдийн төлөөлөл, 3 гишүүн гээд нийт 14 гишүүний бүрэлдэхүүнтэйгээр өнөөдөр нийтийн сонсголыг зохион байгууллаа. Нийтийн сонсголд оролцсон оролцогч нар болоод Их Хурлын гишүүдийн зүгээс асуусан асуултад төрийн байгууллагуудын төлөөлөл Хууль зүй дотоод хэргийн сайд, Цагдаагийн ерөнхий газрын дарга, удирдах бүрэлдэхүүн, Хүний эрхийн үндэсний комисс, Нийслэлийн засаг даргын тамгын газрын зүгээс асуултуудад бас тодорхой хариултуудыг өгсөн. Тэгэхээр өнөөдрийн сонсголын зорилго бол жагсаал цуглаан хийх журмын хуульдаа үндсэн хуульд олгогдсон эрхүүдийг хэрхэн баталгаажуулж, өөрчлөлт оруулах вэ гэдэг ийм бол зорилтыг дэвшүүлсэн байсан. Ингээд өнгөрсөн хугацаанд 37 гишүүн сонсгол хийлгэхээр Их Хурлын даргад хүсэлт өгсний дагуу ээ өнөөдрийн одоо сонсгол зохион байгуулагдсан. Тэгэхээр эдгээр гишүүдийн өгсөн саналууд мөн Ерөнхийлөгчийн санаачилгаар зохион байгуулагдсан хүний эрхийн үндэсний чуулганаар тавигдсан илтгэлүүд, иргэний нийгмийн байгууллагууд, одоо бас тодорхой хүний эрхийн судлаач, эрдэмтэн судлаачид, за жагсаал цуглаан зохион байгуулагч жагсагчдад. Одоо хөдөлгөөнүүдийн зүгээс өгсөн саналуудыг үндэслээд миний бие одоо засгийн газарт өөрийн санаачилсан хуулийн төслийн санал авахаар хүргүүлсэн. Ингээд засгийн газар дээр мөн бас энэ Жагсаал цуглаан хийх журмын хуульд өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөл

боловсруулагдаад Засгийн газрын хуралдаанаар орохоор бэлтгэгдэж байна.

Цаашдаа бид эдгээр хуулиудыг нэгтгэж одоо батлуулахад онцгой анхаарна. Хүний эрхийн хамгаалагчийн хуулийг бид бас баталсан. Энэхүү хуулийн хэрэгжилтийг хангуулахад, засгийн газраас өргөн мэдүүлгээр бэлтгэгдэж байгаа Зөрчлийн хууль, за мөн Шүгэл үлээгчийн эрх зүйн байдлын хууль, Нийтийн мэдээлэл, хувь хүний мэдээлэл хамгаалах хууль гээд батлагдсан хуулиудын хэрэгжилтийг хангуулж хоорондын уялдаа холбоог хангахад болбол санаачлагатай ажиллана гэдгээ болбол илэрхийлмээр байна. За тайван, за замаар жагсаал, цуглаан хийх эрх, эрх чөлөөг хүний эрхийн Үндсэн хууль, Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, Иргэний болон улс төрийн ерөнхий олон улсын фактад баталгаажуулсан байдаг. Үүнийг монгол улсад ч гэсэн үндсэн хуульдаа тодорхой зааж өгсөн. Үүний дагуу 1994 онд Жагсаал цуглаан хийх журмын хуулийг бид батлан гаргасан. Үүнээс хойш бид нар энэ хуульд 5 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан хэдий ч төрийн байгууллага, иргэдийн хооронд бас үл ойлголцол үүсэх, жагсаал цуглаан хийх эрхийг эдлэхэд ашиг сонирхлоор бас энэ жагсаал цуглааныг зохион байгуулснаас болж нийгэмд эмх замбараагүй байдал үүсэх, нийгмийн хэв журам алдагдах тодорхой тохиолдлууд өнгөрсөн хугацаанд болбол гарч байсныг бид эргэн санах учиртай.

Тийм учраас одоо бас төрийн нэрийн өмнөөс чиг үүргээ явуулж байгаа цагдаагийн байгууллагын эрх үүргийг нь ч тодорхой болгож, за бүртгэж байгаа тухайн засаг даргын тамгын газар, нутгийн захиргааны байгууллагуудыг эрх үүргийг ч тодорхой болгож эргээд жагсаал цуглаан хийх, одоо хүсэлт илгээсэн байгууллагууд тэр хөдөлгөөнүүд иргэдийн санаачилгыг бүртгэж аваад бас хариуцлагыг нь тодорхой болгож нийгмийн хэв журмыг хамгаалах, аюулгүй байдлыг хангалаа үүднээс цагдаагийн байгууллага хэрхэн ажиллах вэ гэдгийг бас тодорхой болгож өгөх шаардлага байна аа. Өнөөдрийн бас энэ сонсголоос оролцогч нар болоод Их Хурлын гишүүдийн байр суурь бас тодорхой сонсогдож харагдаж байна. Үүний дагуу хууль тогтоомжийн хуулийн 51 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасны дагуу Жагсаал цуглаан хийх журмын хуулийн хэрэгжилтэд үнэлгээ хийж, хуулийн хийдэл давхардал зөрчилдөөнийг арилгах шаардлага үүсэж байна. За мөн оролцогчдын зүгээс саналуудыг гаргасан нэр томъёоны хувьд цэгцлэх шаардлага болбол байна. За суулт, жагсаал, тайван замаар жагсаал цуглаан хийх гэж юуг яг ойлгох вэ гэдэг дээр нэр томъёоны хувьд одоо тодорхой болгож ангиллыг бас хуульдаа тусгаж өгье. Мөн хуулийн төсөлд иргэдийн үзэл бодлоо илэрхийлэх тайван замаар хуран цуглах эрхийг баталгаажуулах, төр иргэний хоорондын харилцан хамтран ажиллах дэг журам болон жагсаал цуглаантай холбоотойгоор төрийн захиргааны болон тусгай байгууллагуудын чиг үүргүүдийг тодорхой тусгаж цогц иж бүрэн зохицуулалтыг тогтоох шаардлагатай байна. Мөн иргэдийн үзэл бодлоо илэрхийлсэн жагсаал, цуглааны зорилго, чиглэл өөрчлөгдөх, бусдын эрүүл мэнд, эд хөрөнгөд хохирол учруулж, нийгмийн хэв журмыг алдагдуулахад хүрсэн тодорхой нөхцөл шаардлагууд болон эрх бүхий байгууллагаас албадан тараах шийдвэрийг хэрэгжүүлэх үндэслэл журмыг нарийвчлан тодорхойлох шаардлага бол зүй ёсоор тавигдаж байна аа гэж үзэж байна. Мөн дараагийн дугаарт зөвшөөрөл олгох биш бүртгэлжүүлэх нь илүү бас зохистой юм байна. Аа

бүртгэлжүүлээд эргээд одоо жагсаал цуглаан хийхийг хүсэлтээ илгээсэн. Тухайн энэ субъект одоо үүргийг нь тодорхой болгож одоо албан бичгээр баталгаажуулах шаардлага болбол бас энэ хуулийн дагуу тодорхой болгох хэрэгтэй байна. Мөн оролцогчдын зүгээс гаргаж байсан тодорхой санал болбол төрийн үйлчилгээг цахимжуулахтай холбогдуулсан эрх зүйн орчин бүрдсэн. Үүнтэй холбогдуулж заавал одоо биеэр биш цахимаар бүртгэлээ хийлгэх, тоон гарын үсгээр одоо өөрийгөө баталгаажуулах шаардлага одоо эрх зүйн орчин үүссэн учраас үүнийг бодитой ажил хэрэг болгох боломж байна гэж харагдаж байна. Мөн хил хязгаараа тодорхой болгох зайлшгүй бас шаардлага байна. Үүнийг Нийслэлийн засаг даргын тамгын газар, Сүхбаатарын талбай, төрийн ордон Сүхбаатар дүүрэгт хамаарагдаж байгаа. Тэгэхээр энэ хил хязгаарыг тодорхой болгох асуудал дээр нутгийн өөрөө удирдах байгууллагын зүгээс шаардлагатай бас шийдвэрийг гаргаж одоо нутгийн захиргааны байгууллагуудын түвшинд шийдвэрлэх, хэн өөрөө цаашлаад цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд бодитой бас дэмжлэг үзүүлэх ийм одоо бас нөхцөлийг бий болгоно. Одоо үүн дээр анхаарч ажиллах шаардлагатай байна. Жагсаал цуглаан хийх журмын хууль дээр өөрчлөлт оруулахаар санал хүргүүлсэн. Миний одоо хууль дээр бол тодорхой. Одоо тэр мэдэгдэх хуудас хүргүүлэх, одоо заалтуудыг хасах л ийм санал байгаа шүү дээ. Тэгэхээр энэ болбол бас ийм косметик засвар бас тийм бодитой үр дүнд хүргэхгүй. Тэгэхээр үүнийг одоо Зөрчлийн хуулийн нэмэлт өөрчлөлтөө дагалдуулж бас шаардлагатай зохицуулалтуудыг хийх нь.

Цаашлаад энэ хууль амьдрал дээр биеллээ олоход төрийн байгууллагууд хоорондоо уялдаж ажиллахад төр иргэн хоорондоо ойлголцоход болбол нэлээд томоохон дэвшил болно. Тэгээд бид нэг зүйлийг ойлгох ёстой. Улсын Их Хурал жагсаал цуглаан хийх журмын хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруульяа гэдэг энэ. Одоо дабл стандарт гэдэг байгуулагдсан хөдөлгөөний санаачилгыг дэмжээд 37 гишүүн гарын үсэг зураад Их Хурлын дарга чиглэл өгөөд бид Хууль зүйн байнгын хороондоо товыг тогтоогоод, 15 хоногийн хугацаанд одоо боломж олгоод ажиглагч нар, оролцогч нарыг бүртгээд хийж байна. Энэ бол Улсын Их Хурал өөрөө Үндсэн хуулиар олгогдсон энэ жагсаал цуглааныг тайван замаар хийх эрхийг одоо хүндэтгэж байгаагийн бол тодорхой илэрхийлэл. Тэгэхээр хүний эрхийг хүндэтгэж байна. Хүний эрхийн чиглэлээр болбол бид нар шаардлагатай хууль тогтоомжууддаа өөрчлөлт оруулах шаардлагатай гэдгийг Улсын Их Хурал бүрэн дүүрэн ойлгож ухамсарлаж, үүнд манлайлал гаргаж ажиллаж байна.

Үүнд бас Засгийн газар дэмжлэг үзүүлж, холбогдох дүрэм журмуудаа өөрчлөлт оруулж байна гэдгээ бас Засгийн газрын гишүүн өөрөө та бүхэнд албан ёсоор сая хэллээ. Тэгэхээр өнөөдрийн Засгийн газрын хурлаар ч гэсэн энэ хуулиуд ороод Их Хуралд өргөн мэдүүлнэ ээ гэж. Одоо бас Засгийн газрын гишүүн, Хууль зүйн сайд өөрөө мэдэгдсэн. Тэгэхээр энэ ажил урагшилж байна. Тэгэхээр хүний эрхийн одоо мэдрэмжтэй парламент ажиллах ёстой. Тэгээд энэ ажил дээр парламент өөрөө манлайлж байгаа энэ цаг үед зөвхөн намын нэг эрх ашиг, эсвэл одоо хүний эрх гэж ярьж хоосон улс төржилт хийрхэл хийхээсээ илүүтэйгээр та бүхний нэгдэж суугаад нэг намын эрх ашиг биш, нийтлэг эрх ашгийнхаа төлөө, үндсэн хуульд олгогдсон эрхээ баталгаажуулахын төлөө аль нам эвслээс

үл шалтгаалж энэ ажилд одоо тодорхой санаачилга гаргаж ажиллаач ээ гэж хүсэж байгаа. Өнөөдөр Их Хурлын 14 гишүүний өмнө болоод одоо олон нийтийн хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр, дээрээс нь цагдаагийн байгууллагын дарга удирдлагууд нь хүрч ирээд та нарын санаа саналыг сонсьё оо гээд санаачилга гаргаж байгаа үед энэ микрофоныг ашиглаж бодитой асуултаа асууж хариултаа авч санаачилгаа энэ одоо хуульд нь тусгуулж ажиллах нь бол зохистой болохоос биш зөвхөн хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр энд оролцогч нь бүрдсэнгүй ээ, эсвэл шинэ жил дөхөхөд энэ сонгол зохион байгуулагдаж байна аа, чуулгантай давхцаад байна аа гэдэг тайлбарыг хийх нь бол зохимжгүй гэж би үзэж байгаа юм. 12 сарын 30-ны хэлэлцэх асуудал бол тухайн үед 15-нд батлагдаагүй байсан. Ажлын хэсгийн энэ гаргасан саналыг үндэслээд тогтоол батлагдахтай давхцаж байгааг бол 15-нд бид Байнгын хорооны тогтоол тов гаргах батлагдаагүй байсан. Нэгэнт тов зарлагдсан болбол бид хойшлуулах эрх зүйн боломж байгаагүй. Тийм учраас өнөөдөр илүүтэйгээр оролцоог хангахыг л чухалчилж үзсэн. Гэхдээ өнөөдөр бол бас иргэний нийгмийн байгууллагын төлөөллүүд, манай одоо хүний эрхийн судлаачид, жагсагчид өөрсдөө бас өнөөдрийн энэ нийтийн сонголд оролцож бодитой саналаа илэрхийлсэнд маш их талархаж байна. Цаашдаа бас төрийн эрх барьж байгаа нам, Улсын Их Хурал дахь Монгол ардын намын бүлэг, Ардчилсан намын бүлэг ч гэсэн энэ хүний эрхийг зөрчиж байгаа шаардлагатай хууль тогтоомжууддаа өөрчлөлт оруулъя аа гээд санаачилгыг гаргаж ажиллаж байгаа. Дээрээс нь төрийн эрх барьж байгаа намын их хурлаар ч гэсэн хүний эрхийн бодлогын баримт бичгүүдийг баталж, шаардлагатай хууль эрх зүйн орчныг сайжруулах нь намын их хурлын шийдвэр гарсан учраас эрх барьж байгаа намын хувьд их хурлынхаа шийдвэрийг дагаж мөрдөх нь аа одоо зүй ёсны хэрэг. Тэгэхээр их хурлын намын бүлэг ч гэсэн үүнийг анхаарч, цаашдаа одоо хүний эрхийг одоо хангуулах чиглэлээр хууль тогтоомжууддаа өөрчлөлт оруулахад одоо төрийн бус байгууллага, иргэний нийгмийн байгууллагууд, мэргэжлийн байгууллагууд, эрдэмтэн судлаачидтайгаа хамтарч ажиллахдаа нээлттэй байна аа гэдгийг аа энэ сонголын төгсгөлд хэлье. Ингээд өнөөдрийн нийтийн сонголд цаг заваа гаргаж хүрэлцэн ирсэн төрийн байгууллагын төлөөлөл, мөн оролцогч, ажиглагч нартаа талархал дэвшүүлье ээ. Та бүхний ажилд амжилт хүсье ээ

Тэмдэглэлтэй танилцсан:
 ХУРАЛДААН ДАРГАЛАГЧ
 УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН

Н.УЧРАЛ

Тэмдэглэл хөтөлсөн:
 БАЙНГЫН ХОРООНЫ АСУУДАЛ
 ХАРИУЦСАН ХЭЛТСИЙН РЕФЕРЕНТ

Б.ГАЛСАНБАТ